

Slovensko protestantsko društvo
Primož Trubar

LUBI SLOVENCİ

Primož Trubar.

Glasilo za člane društva

Letnik: 2011

Številka: 16

ISSN 1854-7109

LUBI SLOVENC

Glasilo za člane društva

Letnik: 2011

Številka: 16

Izdalo:
Slovensko protestantsko
društvo Primož Trubar
zanj mag. Viktor Žakelj

Urednik: Dušan Voglar

Oblikovanje:
Kazimir Rapoša

Tisk: Cicero Begunje d.o.o.

Naklada: 750 izvodov

ISSN 1854-7109

Primož Trubar.

Slovensko protestantsko društvo
Primož Trubar
1000 Ljubljana, Tivolska 50/X
info@drustvo-primoztrubar.si
www.drustvo-primoztrubar.si

KAZALO

- 3 **TRUBARJEV DAN**
- 3 Miran Potrč v Državnem zboru
Republike Slovenije 8. maja
- 4 Dr. Stojan Pelko na Rašici 8. junija
- 5 Rašica: Trubarjeve besede, razstava,
mag. Ana Porenta
- 5 Ljubljana: Pesniški eksperiment,
mag. Ana Porenta
- 6 **ZNANSTVENIKI O REFORMACIJI**
- 6 O inkviziciji in Kupljeniku, *Igor Komel*
- 8 Zbirka Edition Primož Trubar, *Dušan Voglar*
- 8 Tübingenski zbornik na Dunaju,
Dennis Schmidt
- 9 Tübingenski zbornik v Ljubljani
- 10 Dr. Anton Schindling v Ljubljani
- 12 **DAN REFORMACIJE**
- 12 Dr. Boštjan Žekš v Krškem 28. oktobra
- 13 Anton Kampuš v Gornji Radgoni 21. oktobra
- 13 Mag. Geza Erniša v Gornji Radgoni 21. oktobra
- 15 Dr. Stanislav Pejovnik v Puconcih 23. oktobra
- 17 Mag. Tomaž Kancler v Mariboru 26. oktobra
- 17 Dr. Jože Trontelj na Rašici 31. oktobra
- 19 Krško: Osrednja slovenska proslava,
Alenka Černelič Krošelj
- 20 Gornja Radgona: Dragocenost besede in etike,
V. Violeta Deutsch Mesarič
- 21 Puconci: Lipa in hrast, *Katja Ajdnik*
- 21 Maribor: Žlahtnost tiskarstva
- 21 Velenje: Trubar bi bil danes ponosen,
Jure Piano
- 22 Rašica: Odnos do jezika, evangeljsko sporočilo,
mag. Ana Porenta
- 23 **RAZGLEDI**
- 23 Študijski večeri
- 26 Küzmičevi dnevi 2011, *Katja Ajdnik*
- 27 Posvet o idrijskih protestantih 16. stoletja,
Ivica Kavčič
- 29 Dr. Marko Kerševan ob odkritju
spominske plošče v Idriji
- 31 Mag. Viktor Žakelj ob odkritju spominske
plošče v Idriji
- 31 Nikodem Frischlin – božansko učen mož,
dr. Cvetka Hedžet Tóth
- 33 Kronika Bodoncev, *Simon Sever*
- 33 Slovenska lipa v Wittenbergu, *mag. Geza Erniša*
- 34 **DRUŠTVENE EKSURZIJE**
- 34 Po Gorenjskem, po Kranjskem,
Kazimir Rapoša
- 35 Protestantizem in Plečnik v »Zlati Pragi«,
V. Violeta Deutsch Mesarič
- 37 Dejstva in nostalgija, *Ala Peče*
- 39 **PAHLJAČA DEJAVNOSTI**
- 39 Spominski dom Števana Küzmiča v Puconcih,
Katja Ajdnik
- 41 Mag. Viktor Žakelj v Puconcih 15. aprila
- 41 Tu malajne ni vse proč palu. Parnas, zavod
za kulturo in turizem Velike Lašče, *Metka Starič*
- 42 Javni zavod Trubarjev kraji leta 2011,
Matjaž Gruden
- 47 17. slikarska kolonija Primož Trubar,
Geza Farkaš
- 47 Podružnica Murska Sobota v letu 2011,
Geza Farkaš
- 48 Podružnica Posavje v letu 2011,
Alenka Černelič Krošelj
- 50 Občni zbor društva leta 2011,
mag. Marija Kuhar
- 52 Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar
v letu 2011, *mag. Viktor Žakelj*
- 53 Stati inu obstati, številka 13-14,
dr. Marko Kerševan
- 55 Vrnimo ljudem knjigo
- 58 Primož Trubar, *Zbrana dela*

TRUBARJEV DAN

Novi slovenski državni praznik, Trubarjev dan, odpira možnosti za spoštljivo osredotočanje misli na Primoža Trubarja kot enkratno osebnost v slovenski zgodovini, na njegov čas, njegove sodelavce, njegov miselni svet in na pobude, ki se še vedno porajajo iz njega in njegovega duhovnega gibanja. Trubarjev dan je priložnost za šole in društva, pa tudi za slehernega posameznika. Na osrednji državni ravni je bila leta 2011 razmisleku ob Trubarju namenjena slovesnost v Državnem zboru Republike Slovenije, na kateri je govoril podpredsednik DZ Miran Potrč. V Trubarjevi hiši v Ljubljani so praznični dan počastili z nenavadno prireditvijo, s pesniškim eksperimentom. Proslava na Trubarjevini na Rašici pa je nadaljevala ugleden niz počastitev, ki jih tam prirejajo 8. junija že od nekdaj, saj je Trubarjev dan občinski praznik občine Velike Lašče.

MIRAN POTRČ

v Državnem zboru RS 8. junija

Počaščen sem, da lahko po pooblastilu predsednika Državnega zbora dr. Pavla Gantarja spregovorim ob prvem praznovanju novega državnega praznika, 8. juniju, dnevu Primoža Trubarja, ki ga je Državni zbor, na predlog 29 poslank in poslancev, sprejel 18. 6. 2010.

Pobudo za uzakonitev praznika Primoža Trubarja je Državnemu zboru posredoval predsednik slovenskega centra Pen, gospod Tone Peršak, na podlagi posebnega pisma slovenskega pisatelja in nosilca najvišjih državnih in mednarodnih nagrad, gospoda Borisa Pahorja. Ob tem je zapisal, da bi bilo prav, da ob Francetu Prešernu tudi Primož Trubar, kot najbolj pomembno ime v slovenski kulturni in nacionalni zgodovini, dobi svoj prostor v koledarju slovenskih državnih praznikov.

Podpisniki predloga za uzakonitev državnega praznika, 8. junija, dneva Primoža Trubarja, katerega prvopodpisani je bil poslanec Samo Bevk, smo v razlogih za sprejem zakona iz *Enciklopedije Slovenije* (ddr. Igor Grdina) med drugim povzeli naslednje misli:

»Primož Trubar je osrednja osebnost slovenske kulturne zgodovine; čeprav so bila njegova dela od 1596 dalje na indeksu katoličanom prepovedanih knjig, se je njegov knjižni jezik, ki je bil odprt k spremembam (tudi sam je ob vnovičnih izdajah popravljal in izboljševal svoje prevode), obdržal in razvijal dalje. Med slovenskimi protestanti je imel kljub večinoma neformalni izobrazbi najširše obzorje; med evropskimi sodobniki je užival velik ugled. Njegova dela so nastala v znamenju protestantskih idealov ter velike ljubezni do domovine in 'Lubih Slovencev'. Po zgledu nekaterih drugih reformatorjev se je odločno zavzel za razmah šolstva. Njegova dela, ki so vsa nastala iz religioznih pobud, močno presegajo zgolj verski pomen. Prispevala so k razvijanju slovenske teološke in pravne terminologije, esejistike, pripovedništva, historiografije. Trubar je bil prvi poimensko znani avtor slovenskih pesmi. Za njegovo pisanje je značilen retorično učinkovit pripovedni slog, ki njegovi besedi zagotavlja živost še po več stoletjih.«

In zato je še kako pomembno utrjevati vlogo in pomen Primoža Trubarja kot osrednje osebnosti slovenskega protestantizma in reformacije. Saj smo bili Slovenci s Primožem Trubarjem že od 16. stoletja dalje enakovreden nosilec naprednih idej humanizma v Evropi.

Slovenci nismo velik narod. Toda v svoji zgodovini smo imeli velike ljudi in velika dejanja. Prav bi bilo, da smo nanje ponosni. Da objektivno prikazujemo in častimo njihov pomen. Da njihovo resnično vrednost prenašamo mladim rodovom, saj tega ne bo storil nihče namesto nas. To mora veljati tako za starejšo kot tudi za našo polpreteklo zgodovino. In posebej pri slednji tako pogosto zamolčimo bistvo. Zato je, tudi v povezavi s protestantizmom in reformacijo treba povedati, da sta za obstoj in razvoj Slovencev v vsej naši zgodovini posebej pomembno vlogo vedno imela slovenski jezik, njegovo ohranjanje in bogatenje. V novejši zgodovini pa tudi odporništvu in boj za našo nacionalno svobodo in razvoj. To velja tako za Maistrove borbe za severno mejo, za upor organizacije TIGR proti fašizmu, za naš narodno osvobodilni boj v času II. svetovne vojne in za našo osamosvojitve, katere 20. obletnico bomo praznovali v naslednjih dneh.

Imamo svojo državo. Nihče nas ne ogroža. Najbolj le naša ozkosrčnost in želja videti kot pozitivna le lastna ravnanja, ravnanja drugih pa razvrednoti ali celo lažno prikazovati. To pa ustvarja vedno nove napetosti in konflikte, ki otežujejo resnično prikazovanje zgodovine in uspešno urejanje aktualnih gospodarskih, socialnih in političnih vprašanj.

Ni dvoma, da je bil demokratični in mirni prehod iz jugoslovanskega modela socializma v demokratični večstrankarski parlamentarni sistem in moderno tržno gospodarstvo prava odločitev. Toda priznajmo si, da so bile osamosvojitve in demokratične spremembe uspešne le zaradi naše enotnosti, zaradi podpore velike večine državljanek in državljanov in ker so k njim, s svojimi ravnanji, prispevale vse politične usmeritve in takratne parlamentarne stranke.

Zato pustimo vsaj danes ob strani nepotrebne prepire in obtoževanja in se, tako kot Primož Trubar, posvetimo dobrobiti svojega naroda.

DR. STOJAN PELKO

na Rašici 8. junija

V iskreno čast mi je, da vam lahko sporočim pozdrave ministrice za kulturo, gospe Majde Širca, in spregovorim ob tej priložnosti. Priložnost je seveda praznična, dan Primoža Trubarja, *nagovor pa bo nekoliko manj prazničen, bolj prigodniški*, zato mi dovolite, da ga začnem z osebno prigodo.

Vsak ponedeljek, ko pred popoldanskim predavanjem na Filozofski fakulteti parkiram na steptanem parkirišču, nesojenem gradbišču nove stavbe za ljubljansko Narodno in univerzitetno knjižnico, imam ob menjalniku pripravljena dva kovanca, da ju dam pazniku: dva evra za dve uri. Ali jima rečeva »dva Trubarja«? Ne, pa čeprav je na njih pogosto njegov lik, skupaj z napisom »*Stati inu obstatu*«. Zakaj vam omenjam to dobro znano dejstvo?

Zato, ker me je zadnji ponedeljek, ob misli na nočjšnji večer prešinilo (upam, da le na videz heretično) vprašanje: *Ali bi bil Trubar zadovoljen, da je pristal na denarju?* Ali bi ta mož duha raje bil v rokah trgovcev v templju ali bi, kot njegov sodobnik in soborec, pripisal svoje ime pod list protesta in ga pribil na vrata? Trdno sem prepričan, da ne moremo slaviti dediščine protestantov, če se ne zavedamo razsežnosti tedanjega protesta – in nenehne nuje našega današnjega protesta. Zakaj protesta? Zato, ker ni v redu, ker so danes templji drugod, trgovci si jih postavljajo kar sami – mi pa se moramo vsak dan znova odločati, ali vidimo Trubarja bolj v denarju ali bolj v protestu.

Morda se vam zdi, da je sekretarja malo odneslo, a pomislimo skupaj še enkrat: *Je praznik zato, da z njim trgujemo ali da upravičeno protestiramo?* Da praznimo kozarce ali da ga polnimo z vsebino? Smo se s Trubarjem naučili abecede, govoriti in pisati zato, da papagajsko ponavljamo, ali pa imamo svoj jezik zato, da mislimo s svojo glavo? Tudi zato smo si na Ministrstvu za kulturo ob razpravah o razsežnostih praznika, ki danes nosi njegovo ime (in njegovo srce), ves čas prizadevali, da pojdimo z njim med mlade, v šole, na pločnike Trubarjeve ulice in v Tru-Bare – in tam praznujmo slovesnosti živega slovenskega jezika, artikulirajmo abecedo življenja tukaj in zdaj. In smo spet pri protestu – in pri kovancih.

Seveda je lažje hoditi po ulicah, če nisi brezdomec, če te kje čaka dom. Trubar ima svoj dom tu (pravijo mi, da doživi 12 000 obiskov na leto, in računam: tisoč na mesec, en pošten razred na dan!), ima hišo v Ljubljani (Trubarjevo hišo literature, ki se je rodila ob svetovni prestolnici knjige) – če pa stari gospod res rabi tudi grad, o tem veste vi povedati več, saj gostite tam 8000 ljudi na leto. Ampak ambicije so večje – tako kot so pogosto v Sloveniji velike vrzeli med prevelikimi

lokalnimi ambicijami in premajhnimi nacionalnimi proračuni.

Zato se velja, spoštovani gospod župan občine Velike Lašče in gospod direktor Javnega zavoda Trubarjevi kraji, tudi ob teh številkah vprašati, ali obstaja *skupna rešitev*: med zasebnim delom in javnimi sredstvi, občinskimi in državnimi. Če si tega skupaj ne upamo niti vprašati, potem bomo vedno le drug drugemu neizprosno izstavljali račune in iskali izjeme v zakonih.

Če pa se skupaj vprašamo, kako naprej, po katerih vse Trubarjevih krajih in s kolikimi Pri-moži in Pri-že-nami, da o otrocih niti ne govorimo, se bo izkazalo, da ga ni bolj dragocenega od vašega prizadevnega dela – ki pa dobi svoj pravi okvir šele, če si ga upamo vrednotiti znotraj najzahtevnejših svetovnih standardov: investicijskih, upravljavskih, predstavitevskih.

Zato moramo znati združevati kapacitete, znanja, ljudi, ustanove – v mrežno, gibljivo, nomadsko strukturo, ki se bo znala odzivati na čas, ko nam novi tehnološki standardi ne gradijo več gradov v oblakih, ampak zgoščajo informacijske oblake nad realnimi gradovi. V tem novem svetu je včasih treba čvrsto stati in ostati, na svojem, spet drugič pa si upati vstati in oditi ter na vrata pribiti nove besede, ponuditi nove zaveze, iskati nove zaveznike. Zavezniki na tej poti so jasni: od NUK-a do SAZU-ja, od rojstnega kraja do svetovne prestolnice, od protestantskega društva do evangeličanske cerkve, od državnozborskih hodnikov do vladnih soban. Tudi naša zaveza, zaveza Ministrstva za kulturo, je prav tako jasna: z dveletnim financiranjem javnega zavoda smo storili *le korak na poti do dolgoročne, sistemske rešitve*. Trubar je pač preveč izjemen, da bi smel biti izjema: postati mora sistem.

Le tako bo znal poiskati nove Trubarje, pa jih razumite kot pisane z malo, kot kovane novce, ali z veliko – kot nove protestnike.

RAŠICA

Trubarjeve besede, razstava

Praznovanje Trubarjevega rojstnega dneva za naše kraje ni nekaj novega, saj v tem času vsako leto ravno zaradi zgodovinskega spomina občina Velike Lašče praznuje svoj občinski praznik, ki zanjo pomeni največjo slovesnost na letni ravni. Ves teden se odvijajo različne prireditve.

Na Trubarjevi domačiji na Rašici je 8. 6. 2011 je bilo praznovanje povezano z otvoritvijo razstave del, nastalih na 29. tradicionalnem likovnem srečanju Trubarjevi kraji na Rašici maja 2011. S svojimi deli se je predstavilo 24 slikarjev in kiparjev iz vse Slovenije. Otvoritev, ki je bila tudi del prireditev ob praznovanju občinskega praznika, je bila v Galeriji Skedenj.

Matjaž Gruden, ki je z odlomki iz Trubarjevih del povezoval program, je uvodoma pozdravil obiskovalce, med katerimi je izrekel posebno dobrodošlico županu Občine Velike Lašče Antonu Zakrajšku, podžupanji dr. Tatjani Devjak, evangeličanskemu škofu Gezi Erniši, predsedniku SPD Primož Trubar mag. Viktorju Žaklju in dr. Stojanu Pelku, državnemu sekretarju z Ministrstva za kulturo, ki je imel na prireditvi slavnostni govor. V kulturnem programu je nastopila Velikolaška vokalna skupina ter klavirski trio v zasedbi Meta Košinek, Nina Novak in Ema Mrhar.

Sodelujoče umetnike in njihova dela je predstavila dolgoletna kustosinja tradicionalnega likovnega srečanja Helena Grebenc Gruden. Na razstavi, katere okvirna tema je bila Levstikovi kraji in junaki (saj praznujemo tudi 180 letnico Levstikovega rojstva), so sodelovali likovni ustvarjalci, kiparji in slikarji Lojze Adamlje, Skender Bajrovič, Nikolaj Beer, Neva Bilač, Mojca Borko, Igor Dolenc, Viljem Jakopin, Silvo Kretič, Suzana Komel, Samo Kovač, Janez Mohorič Mokrnica, Drago Petrovič, Milan Razboršek, Janez Suhadolc, Pavle Ščurk, Veljko Toman, Danijel Tudjina, Dušan Zekovič, Erika Železnik, Janez Milkovič, Miha Juvanc, Silva Ros, Zlato Rudolf in Maja Piko.

Teden slavnosti ob občinskem prazniku se je nadaljeval še z drugimi prireditvami, slovesno pa se je končal 11. junija. Pred slavnostno akademijo v dvorani je bil v Velikih Laščah z odkritjem kipa Primoža Trubarja tudi uradno odprt Trubarjev park, ki je bil urejen že leta 2008.

Veseli nas, da Trubarjevo delo in spomin nanj vse bolj poudarjeno, zavedno in veličastno živita tudi v njegovem rojstnem kraju.

mag. Ana Porenta

LJUBLJANA

Pesniški eksperiment

Za počastitev Trubarjevega dneva v Ljubljani sta 8. junija ljubljanska Trubarjeva hiša literature in pesniški portal Pesem.si, ki deluje pod okriljem Zavoda za razvijanje ustvarjalnosti s sedežem v občini Velike Lašče izvedla zanimiv pesniški eksperiment.

Petnajst članov spletnega portala Pesem.si iz različnih koncev Slovenije je Trubarjev 503. rojstni dan praznovalo na poseben način. Po uvodni predstavitvi prenovljenega pesniškega portala na novinarski konferenci ob 13. uri se je pesniško praznovanje Trubarjevega rojstnega dne začelo ob 16. uri s pesniškim eksperimentom – šlo je za posebno obliko (še nikoli doslej izvedenega) pesnjenja v živo.

Idejo in metodologijo sta razvili Tatjana Pristolič, direktorica in programska vodja Trubarjeve hiše lite-

ature, ter mag. Ana Porenta, ustanoviteljica in glavna urednica spletnega portala Pesem.si. Temeljna ideja je bila, da avtorji v individualnih pogledih poskušajo ubesediti svoj odnos, pogled na Trubarja, besedo, ki nas od rojstva zaznamuje in je pesnikovo orodje, vendar pa so bile vse te splošne in pričakovane dejavnosti zavite v nekaj skrivnosti.

Zanimalo nas je namreč, kako se ustvarjalci odzivajo na neznano izhodišče za pesnjenje in koliko naključje vpliva na pomen, tudi na barvitost, (ne) smiselnost itn. besedila. Oblika, v kateri smo želeli, naj ustvarjalci pesnijo, je bila prosti verz, saj se nam je zdelo, da bi s štetjem zlogov in stopic osiromašili vsebinsko poglobitev in povezanost z izhodiščnim verzom ter komunikacijo s preteklostjo, se pravi s Trubarjem.

Na začetku delavnice so prisotni avtorji dobili izhodiščni verz iz pesmi Srečka Kosovela *Pogovor s Trubarjem*. Vsa navodila za delo so prejeli neposredno na mestu dogajanja. Po uvodnem soočanju z idejo so avtorji samostojno premišljevali, si beležili in skušali zlesti čim bolj pod kožo izhodiščnega verza in samih sebe. Na koncu te faze smo pesnice in pesnike povabili, da so med vsem, kar so zapisali, izbrali verz, zaključeno misel, del pesmi, ki se jim je od vsega, kar so ustvarili pri samostojnem tuhtanju, zdela najbolj zanimiva za nadaljevanje oziroma komunikacijo z izhodiščnim verzom. Avtorji so te svoje odlomke zapisali na posebne liste.

Sledilo je »žrebanje« za zaporedje misli/verzov/asociacij v skupno pesem, ki smo jo neposredno po žrebu objavili na spletnem portalu www.pesem.si. V vsebino nismo posegali, poenotili smo le neuporabo ločil. Pustili smo jo v takem stanju, kot se je zapisala in razmestila v prvem tovrstnem pesniškem eksperimentu. Naključje je torej določilo končni pomen pesmi. V tem smo videli simboliko, saj je veliko naključij pripomoglo k temu, da smo prek Trubarja dobili ne le prvi tiskani knjigi, ampak tudi narodno identiteto, pisavo, literaturo ter jih doslej ohranjali in razvijali.

Sledila je predstavitev tako nastale »naključne« pesmi za javnost. Po večkratnem branju smo našli izjemno veliko smislov in prepletenosti navidezno pomensko zrahljanega besedila. Pri pesniškem eksperimentu v THL so na dan Trubarjevega rojstva sodelovali: Marko Skok, Tea Plesničar, Aleksandra Kocmut, Pavla Lušin, Rok Nagode, Darinka Grmek Štrukelj, Murka Kristan, Dušan Šabič, Alenka Legat, Žiga Stopinšek, Gregor Grešak, Lidija Brezavšček, Senada Smajič, Zalka Grabnar Kogoj in Majda Kočar.

V *Lubih Slovencih* pa zdaj prvič na papirju objavljamo pesem, ki je 8. 6. 2011 nastala kot simboličen poklon Trubarju in slovenski besedi.

mag. Ana Porenta

* * *

Pogovor s Trubarjem

Tvoje srce je belo
od davnine,
je kot kos kamna.

(S. Kosovel)

vsakodnevno te grizem
belo srce
in z drobirjem rdim
brezna pozabe
mušice so razpele jantar
med obraze oglodanega tintnika
voda in prst se nalagata
v tvoj dedni zapis
pojemačiči utrip
se mi drobi
med prsti
dež sivine in vsakdana razjeda razpoke
v neslutene globine
tvoje srce je kot kamen
iz davnine
kamen ki ga smrt ne doseže
tolci ga razbij

le pazi
da te drobec ne prereže
iz temne reke naplavljen
postaje križevega pota
preplet črnine in modrine
nema ptica
ki vodi do spoznanja
s tihimi prsti maličič pepel
ga razmažeš v spomin
kamna kos ovel
srce je srečno
in belo ostane belo
jaz pa vem
da v sebi skrivaš vse barve
beločnica
ki brez teže zrkla
brodi v neskončni kaplji
Bindu morja
krha se in izgublja
svoje zdrobljene delce
v silicijskih sencah
oj! oj! pridi Primož in bodi spet prvi mož
v kamniti belini davnine
zbudi srce domače besede v sedanjost

ZNANSTVENIKI O REFORMACIJI

Razmišljanje o pomenu in značilnostih protestantizma na Slovenskem ni prepuščeno samo slovesnostim ob spominskih dnevih, temveč je tudi izziv za nenehno delovanje širokega kroga znanstvenikov pri nas in v tujini. S tokratnimi prikazi želimo najprej opozoriti na prispevke znanstvenikov v Italiji, Avstriji in Nemčiji.

O INKVIZICIJI IN KUPLJENIKU

Peter Kupljenik, ali priznavate in prekličete zmoto? Resnico priznavam. Zmote se ne zavedam, zato je ne morem preklicati.

Prve dni marca 2011 sta bila v Kulturnem domu v Gorici (Italija) dva nadvse zanimiva dogodka, povezana z inkvizicijo v naših krajih. V četrtek, 2. marca, je bila odprta razstava *Inkvizicija v Furlaniji*, ki jo je pripravil prof. Andrea Del Col iz Casarse, profesor s tržaške univerze Silvano Cavazza iz Zagorja (Sagrado) pri Gorici pa je dopolnil razstavo s podatki o usodi protestantskega pridigarja Petra Kupljenika, po rodu Slovenca, ki so ga zasliševali v Vidmu in ga obsodili ter sežgali na grmadi v Rimu leta 1595.

Sredi marca je sledila okrogla miza o pojavljanju inkvizicije v Furlaniji in na Goriškem. Vodil jo je Andrea Bellavite iz Gorice (nekdanji urednik tednika *Voce*

Isonza v Gorici), sodelovala pa sta prof. Andrea Del Col, ki je med drugim napisal knjigo *L'Inquisizione in Italia dal XII al XXI secolo*, in prof. Silvano Cavazza, ki je podrobneje pojasnil zgodbo slovenskega pridigarja Petra Kupljenika, kakor je prikazana na razstavi.

Oba dogodka sta privabila v goriški Kulturni dom številno publiko in sta dosegla na Goriškem precejšnjo pozornost tako pri občinstvu kakor v medijih. Žal niso sodelovali slovenski zgodovinarji, ki so prav tako pisali o teh pojavih, vendar so sodelujoči njihove raziskave vsaj delno upoštevali. Pri pripravi teh kulturnih in znanstvenih dogodkov so sodelovali obmejno združenje oz. časopis *Isonzo-Soča* iz Gorice, kulturni krožek Menocchio iz Montreaula Valcellina in Kulturni dom iz Gorice.

Petra Kupljenika so poslali v Rimu na morišče leta 1595. Bil je duhovnik, rojen okrog leta 1533 v radovljiški župniji na Kranjskem. Na stran reformacije je prestopil v 50. letih 16. stoletja, ko je bil župnik v cerkvi sv. Martina na Bledu. Na Kranjskem, od Škofje Loke do Bleda, so se razprostirala stara fevdalna posestva

freisinških in briksenskih nadškofov. Kupljeniku so kranjski deželni stanovi dodelili nalogo, da pridiga na ozemlju, ki je imelo svoja glavna središča v Lescah in Kropi, v bližini njegovega rojstnega kraja.

Kupljenikova dejavnost je izzvala številna nasprotovanja. Nadvojvoda Karel je že leta 1580 zahteval nje-govo priprtje, toda uslužbenci freisinškega škofa so ga zajeli šele sredi junija 1587 v okolici Škofje Loke. Ker so se očitno bali, da ga bodo podložniki osvobodili, so jetnika v spremstvu številnih stražarjev in oboroženih strelcev premestili najprej v Tolmin, nato v Gorico in nazadnje v zapore Svetega oficija, tj. inkvizicije v Vidmu. Kupljenik je bil v službi na ozemlju ljubljanske škofije, ugrabili so ga na ozemlju freisinške škofije, nato pa zaprli in zasliševali na ozemlju oglejskega patriarhata.

Med prvim zaslišanjem 7. julija 1587 je Kupljenik izjavil, da potrebuje prevajalca, ki bo dovolj poznal nemščino in slovenščino. Za prevajanje je bil določen neki videmski trgovec. Na začetku je obtoženec poskušal uveljaviti svoj status deželnega pridigarja in torej varstvo kranjskih deželnih stanov, ki so ga plačevali. Popustil je 1. avgusta in priznal svoje versko odpadništvo; pristal je na uraden preklic svojih zmot in krivoverstva. Obsodili so ga na dosmrtno ječo.

Zaporniku se je poleti 1589 posrečilo zbežati. Vrnil se je v Ljubljano in deželni stanovi so ga spet sprejeli v službo. Kmalu, 9. februarja 1590, je prosil za dopust, da bi obiskal rodni kraj. Od tedaj ni o njem več nobene sledi v listinah na Kranjskem. Po pismu, ki ga je odkril Sergio Bonazza (gl. revijo *Stati inu obstatu*, št. 13-14, 292-296), so ga oboroženci katoliškega grofa Sigismonda della Torre in sodelavec inkvizicije pater Francesco Benni ponovno zajeli v Kropi. Kupljenika so, kakor je že prej ugotovil Cavazza, odvedli v Gradišče ob Soči in nato v Devin; 24. marca ga je ladja beneške ekspoziture inkvizicije z oboroženim spremstvom prepeljala iz Devina v Benetke. Končno so ga preko Ancone izročili inkviziciji v Rimu maja 1590.

V rimski ječi so ga vpisali z oznako v latinščini: »Petrus filius quondam Petri de Kuplenik de Cragna, Aquilegiacae dioecesis, curatus parochialis ecclesiae S. Martici loci seu pagi Teeltz.« (Peter, sin nekdanjega Petra iz Kupljenika na Kranjskem, v oglejski škofiji, župnijski upravitelj Sv. Martina v kraju ali vasi Bled.) Slovenski duhovnik je ostal pet let v ječi inkvizicije v Rimu, in sicer v pritličju komaj zgrajene palače poleg cerkve sv. Petra. Njegovi sojetniki, ki jih je bilo v nekaterih obdobjih okrog petdeset, so bili domala vsi Italijani. V prvih mesecih leta 1594 je bil zaprt v Rimu tudi furlanski zdravnik Giovambattista Clario, ki so ga zajeli v Padovi, ker je z nekim Judom razpravljal o verskih vprašanjih. Med jetniki tistih let so bila tudi veliko bolj zveneča imena: Aurelio Vergerio, nečak odpadniškega koprškega škofa Petra Pavla Vergerija

ml.; filozof Tommaso Campanella, ki so ga prijeli v Padovi skupaj s furlanskim zdravnikom in ga zaprli z enako obtožbo; Firenčan Francesco Pucci, zajet jeseni leta 1592 v Salzburgu, potem ko je po vsej Evropi pridigal in širil svoje heretične ideje. Najbolj znan je seveda drugi filozof, dominikanec Campanella, se pravi Giordano Bruno, ki so ga iz Benetk prignali v Rim februarja 1593. Aurelio Vergerio, Clario in Tommaso Campanella so se rešili z uradno odpovedjo svoji veri, Giordano Bruno pa je bil, kakor vemo, po zelo dolgem procesu 17. februarja 1600 sežgan na grmadi na trgu Campo dei Fiori.

Francesco Pucci in Peter Kupljenik sta bila oba kazenska povratnika, se pravi, da sta se po odpovedi spet vrnila v protestantstvo, zato jima je grozila smrt, čeprav bi se spet pokesala svojih grehov. Rimski Sveti oficij je bil zelo natančen v svojih postopkih, zato je še leta 1592 povpraševal v Vidmu po listinah, ki so se nanašale na Slovenca, in zaprosil za overovljeni izvod obsodbe in Kupljenikove uradne odpovedi krivoverstvu. Hkrati so obtoženca poskušali na vse načine ponovno spreobrniti v katolištvo, tudi s pomočjo nekega nemškega jezuita. Pucci je pokazal kesanje, ko je že bil določen dan sežiga; zato je dosegel, da so ga obglavili v zaporu 5. julija 1597 in nato javno sežgali njegovo truplo. Kupljenik ni več mogel upati na rešitev. Tudi zaradi tega je ostal trden v svoji veri in ni ničesar preklical.

Njegov konec je zabeležen s kratkim zapisom v registrih Bratovščine sv. Janeza Vnebovzetega, ki je na koncu spremljala na smrt obsojene in jim dajala duhovno oporo. Zapis izvira iz leta 1595, neki drugi vir pa navaja podatek 20. maj. Ko je Klement VIII. obnovil sezname smrtnih kazni, je navedel tudi: »Kupljenik Peter s Kranjske, živ sežgan zvezan na kol na trgu Campo dei Fiori zaradi vztrajanja v hereziji.«

K navedenemu dodajmo, da je natanko pred sto leti izšla knjiga o Petru Kupljeniku *Križev pot Petra Kupljenika* (Ljubljana, 1911, 1994, 60 strani). Napisal jo je goriški pisatelj Andrej Budal (Gorica 1889 – Trst 1972). Usodo slovenskega protestanta so raziskovali in opisovali tudi slovenski zgodovinarji, med njimi Zdenka Stevanović, Peter Sotošek Štular, Špela Kupljenik, Jožko Humar, Lojzka Bratuž, Iztok Klemenčič, Vili Prinčič, Borut Rus, Peter Fister, Miha Naglič, Janez Logar, Jože Košnjek, Miran Hladnik in še kdo.

V zvezi z dogodkoma v Kulturnem domu v Gorici naj opozorimo na še nekatere vidike delovanja inkvizicije na območju severnega Jadranskega morja. Oglejska inkvizicija ni smela uradno posegati v Goriško grofijo in Gradiščanski kapitanat, kar je veljalo tudi za druge habsburške dežele in nasploh za vse Sveto rimsko cesarstvo nemške narodnosti v predelih, ki so bili vedno zvesti katolištvu. Takšno stanje je vedno skrbelo videmski patriarhatski sedež, ker so

menili, da lahko postane goriško ozemlje zatočišče za najrazličnejše heretike in nevarno središče prevratniške propagande za bližnjo Furlanijo. Zlasti po letu 1560 so člani pomembnih goriških plemiških družin (npr. Della Torre, Attems, Dornberg, Lanthieri, Eck, Orzoni) in tudi številni javni funkcionarji, trgovci in obrtniki sprejeli luteranstvo. Oktobra in novembra 1763 je Primož Trubar dva tedna pridigal v središču Gorice, v Rubijah in Vipavskem Križu. Gostila sta ga plemiča Giorgio Della Torre in Hanibal Eck, priskrbeli pa so mu tudi nekatere trajne ugodnosti v naših krajih. Oglejska kurija je nekajkrat zahtevala ukrepe od nadvojvode Karla Habsburškega, ki je iz Gradca vladal Notranji Avstriji (zajemala je Štajersko, Koroško, Kranjsko, Goriško in Trst). Pomembni predstavniki avstrijskega katoliškega sveta, na primer Vid Dornberški, cesarski veleposlanik v Benetkah, in kardinal Ludovico Madruzzo, škof v Trentu, so vselej odsvetovali cesarju, da bi dovolil delovanje inkvizicije na svojem ozemlju. Ta boj za vpliv v naših deželah in prizadevanje, da bi se pri nas ustvaril nekakšen sterilni ali sanitarni pas, ki bo preprečil širjenje krivoverskih idej v Italijo, sta zelo zanimivo in še premalo znano poglavje iz naše zgodovine. K boljšemu poznavanju sta malce pripomogla tudi razstava in okrogla miza v goriškem Kulturnem domu.

Igor Komel

ZBIRKA EDITION PRIMOŽ TRUBAR

V Celovcu je pri Založbi Wieser začela izhajati knjižna zbirka, ki je poimenovana po Trubarju. Urejajo jo avstrijski evangeličanski škof Michael Bünker, ravnatelj diakonije Michael Chalupka, humanistična znanstvenica Helene Miklas, preučevalka socialne etike in religijske publicistka Maria Katharina Moser, zgodovinarica in teologinja Astrid Schweighofer in univerzitetni profesor cerkvene zgodovine Karl W. Schwarz. Kot prvi zvezek nove strokovne zbirke je izšel leta 2011 nemški prevod knjige *Primož Trubar*, ki jo je napisal Jože Javoršek in je v slovenščini prvič izšla leta 1977, nato spet leta 1986 in po zaslugi Slovenskega protestantskega društva še leta 2008. Izšel je tudi že drugi zvezek zbirke (Michael Chalupka, *Protestantische Demonstrationen. Kommentare zu Alttag und Politik aus evangelischer Sicht*, tj. *Protestantske demonstracije. Komentarji o vsakdanjiku in politiki iz evangeličanskega zornega kota*).

Nemško objavo knjige o Trubarju spremljata Bünkerjev predgovor in Schwarzev uvod (oba v slovenskem prevodu v reviji *Stati inu obstatu*, št. 13-14, str. 272-285), ki sta tehtna zgleda vrednotenja slovenske reformacije in Primoža Trubarja v avstrijskih cerkvenih

in znanstvenih krogih ter hkrati spodbudna dokaza etike narodnostnega pluralizma v avstrijski družbi. S tega vidika je še kako pomembno, da je v naslovu zbirke in v prevodu knjige Trubarjevo ime dosledno pisano v slovenski obliki *Primož Trubar* in ne v običajni nemški (Primus Truber).

K. W. Schwarz v svojem uvodu med drugim podaja tudi obsežen in izčrpen pregled novejšega preučevanja Trubarja in protestantizma na simpozijih in v knjigah tako v Sloveniji kakor v Avstriji, Nemčiji in Italiji. Kot pomemben dosežek opiše razstavo v Brežah (Fresach) in ob tem poudarja pomen protestantizma med koroškimi Slovenci (prim. njegov članek o evangeličanski fari Zagorič/Agoritschach na koroškem dvojezičnem ozemlju, *Stati inu obstatu*, št. 11-12, str. 137-160). Predvsem pa seveda piše o knjigi, ki ji pravi »ognjeverita knjiga Jožeta Javorška«. Nekoliko ga moti Javorškova občasna ostra polemičnost zoper nekatere slovenske znanstvenike in Rimskokatoliško cerkev, vendar je prepričan: »Toda na drugi strani pridobiva Javorškova knjiga poseben čar z gibkim neizumetničenim jezikom, s svojo jasno premočrtnostjo, tudi takrat, kadar v skoraj hagiografski maniri slavi očeta slovenskega jezika in slovstva ter ga upodablja kot vizionarskega oznanjevalca slovenske narodne zavesti. Pomembno je Javorškovo grajanje tistih piscev, ki Trubarja zožujejo na njegove jezikovne zasluge in spregledujejo, da je bil duhovnik in da se je posvečal teološkemu poslanstvu.«

Dušan Voglar

TÜBINGENSKI ZBORNİK NA DUNAJU

Na Dunaju je 19. oktobra 2011 Anton Schindling, profesor novejšje zgodovine na univerzi v Tübingenu, obiskal Slovenski znanstveni inštitut in predstavil tübingski zbornik o slovenskem reformatorju Primožu Trubarju (*Primus Truber. Der slowenische Reformator und Württemberg*).

Zbornik je plod mednarodnega znanstvenega zborovanja v Tübingenu leta 2008, ki so ga pripravili Sönke Lorenz, Anton Schindling in Wilfried Setzler. Povabilu na predstavitev obsežne knjige zainteresirani javnosti v Slovenskem znanstvenem inštitutu se je odzvalo okrog 50 poslušalcev. Poleg tübingskega zbornika sta bili predstavljeni še dve knjigi, ki se ukvarjata s Trubarjem oziroma reformacijo v vzhodni Srednji Evropi.

Po pozdravnem nagovoru ravnatelja inštituta Vincenca Rajšpa je Thomas Winkelbauer, direktor Inštituta za raziskovanje avstrijske zgodovine, v uvodnem predavanju postavil Trubarja v splošni časovni okvir

ter prikazal razvoje reformacije in protireformacije na habsburških ozemljih. Sledilo je poročilo Antona Schindlinga, ki je opozoril na tesne vezi med vojvodino Württembergom, zlasti še Tübingenom, in Slovenijo oz. nekdanjo vojvodino Kranjsko. Primož Trubar, ki je moral v begunstvo zaradi svoje vere, je nazadnje deloval v vaški župniji Derendingen. Na Nemškem je prevedel veliko besedil v slovenščino, od teh pa so nekatera izšla v biblijskem zavodu v Urachu. Primož Trubar je s tem postal »oče« slovenskega knjižnega jezika, zaradi česar je v Republiki Sloveniji še zdaj – ne glede na veroizpoved – trdno zasidran v zgodovinskem spominu; njegova podoba, na primer, krasi slovenski kovanec za 1 evro.

Po tübingenskem zborniku sta bili predstavljeni še dve deli. Boguslav Dybaš, direktor Znanstvenega raziskovalnega središča Poljske akademije znanosti na Dunaju, je predstavil dvojezični zbornik s simpozija o reformaciji v Srednji Evropi (*Die Reformation in Mitteleuropa. Reformacija v srednji Evropi*, zasloži Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju in ZRC SAZU v Ljubljani). Karl Schwarz, profesor na Evangeličanski fakulteti na dunajski univerzi, je prikazal prevod poljudnoznanstvenega življenjepisa Primoža Trubarja, ki ga je napisal Jože Javoršek in je zdaj prvič objavljen v nemščini (*Primož Trubar*, Založba Wieser, Celovec). Večer se je iztekel z majhnim sprejemom, ki je bil priložnost za pregled novejšega raziskovanja o Trubarju. Nemajhen prispevek k temu je s svojimi obsežnimi ugotovitvami o Trubarjevem delovanju na Württembergem prav Tübingenski zbornik, ki ga je finansirala Komisija za zgodovinopisno deželoznanstvo, njen predsednik pa je Anton Schindling.

Dennis Schmidt

TÜBINGENSKI ZBORNİK V LJUBLJANI

V nedeljo, 30. oktobra 2011, dopoldne sta Komisija za zgodovinopisno deželoznanstvo v Baden-Württembergu in Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar v Trubarjevi hiši v Ljubljani povabili na predstavitev zelo obsežnega in na visoki likovni ravni urejenega zbornika *Primus Truber 1508–1586, Der slowenische reformator und Württemberg* (se pravi: *Primož Trubar 1508–1586, Slovenski reformator in Württemberg*). Zbornik je nastal na podlagi simpozija o Trubarju v Tübingenu leta 2008. Za pripravo predstavitve sta se potrudila dr. Mihael Glavan in dr. Zvone Štrubelj.

Goste in udeležence je najprej pozdravil Aleš Čerin, podžupan Mestne občine Ljubljana, in poudaril po-

men spoštovanja Trubarjeve dediščine in preureditve njegove nekdanje hiše v Trubarjevo hišo literature leta 2010, ko je bila Ljubljana evropska prestolnica knjige.

Uvodna pojasnila o zborniku je povedal dr. Anton Schindling, profesor zgodovine na Univerzi v Tübingenu in predsednik Komisije za zgodovinopisno deželoznanstvo. Zbornik je redakcijsko pripravila Johanna Butters, ki vodi pisarno na sedežu komisije v Stuttgartu in se je tudi udeležila predstavitve v Ljubljani. Posebnost zbornika so temeljiti slovenski povzetki znanstvenih prispevkov; sestavil jih je dr. France M. Dolinar.

Podrobnejši oris – po evropski šegi imenovan *laudatio* – zbornika je podal dr. Mihael Glavan, avtor monografije o Trubarju (2008). V nagovoru z naslovom *Ena vera – dve domovini Primoža Trubarja* (celotno besedilo bo objavljeno v reviji *Stati inu obstatu*) je med drugim poudaril:

»Leta 2008 (5. in 6. junija) se je v Tübingenu, natančneje v vojvodskih sobanah, na gradu Hohen-tübingen, le korak od vogala nekdanje Morhartove tiskarne, kjer sta bili natisnjeni prvi slovenski knjigi, katekizem in abecednik 1550, odvil simpozij *500 let Primoža Trubarja, reformatorja med Slovenijo in deželo Württemberg*. Nemški in slovenski predavatelji so takrat poudarili evropsko dimenzijo Trubarjevega delovanja, pa tudi njegovo zgodovinsko poslanstvo med Slovenci in Hrvati. [...]

Med avtorji in organizatorji se večkrat pojavlja ime našega prijatelja, dr. Zvoneta Štrublja, ki je sedanji duhovni in kulturni vodnik Slovencev v deželi Baden-Württemberg. Čeprav ni naveden med uredniki tega zbornika, vemo, da so njegove zasluge pri zasnovi in izpeljavi simpozija 2008 v Tübingenu in za izid te knjige ključne in neprecenljive, segajo pa seveda vse do tega srečanja, ki ga je prav tako sprožilo njegovo zavzeto delo. Ob njem je treba omeniti tudi redaktorja in oblikovalca te knjige in še več drugih slovenskih tiskov, brošur in vabil, gospoda Borisa Bigota in gospo Johanno Butters. [...]

Vsem zaslužnim, avtorjem prispevkov, organizatorjem, izdajateljem in denarnim podpornikom smo hvaležni za oboje, za odmeven znanstveni simpozij in za to dragoceno knjigo, zaradi katere smo se danes zbrali. Doživela je že nekaj predstavitev v evropskih prestolnicah in v univerzitetnih mestih, zdaj pa jo pozdravljamo tudi v Trubarjevem mestu, prestolnici naše države Slovenije, ki je bila v Trubarjevem času že tudi prestolnica njegovega verskega in pastoralnega delovanja, ne pa tudi literarnega, prevajalskega in književnega; to se je pretežno dogajalo na Nemškem. [...]

K dograjevanju naše državne, nacionalne, verske in kulturne podobe bistveno prispevajo tudi take knjige kot je današnja, zato se zdaj na kratko obrnimo k njeni vsebini. Ta je temeljito in dobro predstavljena že v

uvodu, ki ga je izdelal prof. dr. Anton Martin Dolinar in ga bodo bralci in raziskovalci lahko sami preučili. Knjiga ima nespregledljivo dvojno podobo, ker jo avtorsko tvorijo nemški in slovenski strokovnjaki, pri čemer je delež prvih nekoliko obsežnejši (15 enot) od deleža drugih (12 enot).

Zbornik uvaja poseben uvodni sklop, ki vsebuje poleg svečanega nagovora evropskega poslanca Lojzeta Peterleta še tri pomembna dopolnila: povzetek vseh prispevkov, zemljevid Notranje Avstrije iz Trubarjevega časa in njegovo razlago. Vse troje je prispeval dr. France M. Dolinar. Jedro tvori šest vsebinskih sklopov: *Posmrtnica Trubarju, Biografija in teologija, Jezik in knjige, Württemberg, Habsburška monarhija in Spominjanja.*«

Škof Evangeličanske cerkve AV v Republiki Sloveniji mag. Geza Erniša je v svojem nagovoru poudaril neprecenljivo vrednost Božje besede v materinem jeziku in opozoril, da je Trubarjeva podoba na slovenskem evrskem kovancu razveseljiva počastitev Trubarja in hkrati edina takšna evropska počastitev kakega prevajalca *Svetega pisma*.

Predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar se je zahvalil prof. dr. Antonu Schindlingu in vsem sodelavcem za delo pri zborniku o Trubarju. Poudaril je pomen ukvarjanja znanstvenikov na Nemškem s Trubarjem in posebej omenil ekumensko izhodišče dr. Zvoneta Štrublja, katoliškega duhovnika v Stuttgartu.

Kulturni spored predstavitve je prispeval slovenski zbor Pesem tisočeri zvonov. Zbor že 25 let zbira pevke in pevce, ki jih družijo scensko-glasbeni projekt mladinske glasbene maše *Pesem tisočeri zvonov*. To je izvirni slovenski projekt, ki je nastal leta 1987 pod mentorstvom dr. Zvoneta Štrublja. Projekt je prvotno združil okrog sto mladih glasbenikov in pevcev iz vse Slovenije. Z leti so ga izpopolnjevali in predstavljali v različnih krajih v Sloveniji in Evropi. Ko so mladi avtorji odrasli in si ustvarili družine, so se projektu pridružili tudi njihovi otroci. Tako je zdaj, po 25 letih, skupina spet tako številna in združuje dva rodova. Predstavitve Trubarjevega zbornika iz Tübingena je zbor poplemenitil s tremi pesmimi iz projekta *Pesem tisočeri zvonov*.

Gostje so po predstavitvi obiskali Trubarjevo domačijo na Rašici.

DR. ANTON SCHINDLING v Ljubljani

Počaščen sem, da vam lahko kot predsednik Komisije za zgodovino pisno deželo znanstvo v Baden-Württembergu spregovorim danes tukaj v Trubarjevi hiši v Ljubljani.

Zbrali smo se za počastitev osebnosti, ki v Sloveniji velja za nekakšnega »očeta očetnjave«. Primož Trubar pa pripada tudi zgodovini habsburške monarhije ter zgodovini vojvodine Württemberske in moje univerze v Tübingenu. Dandanašnji bi v Baden-Württembergu označili Primoža Trubarja za azilanta ali – po zapletenem postopku pridobitve državljanstva politično korektno – za sodržavljana z migracijsko preteklostjo.

Evangeličanski vojvoda, deželna Cerkev in univerza v Tübingenu so v 16. stoletju razreševali takšna vprašanja po merilu prave vere po nespremenjeni augsburški veroizpovedi. Primož Trubar je bil kot evangeličanski verski begunec na Württemberskem lepo sprejet in si je pridobil visok ugled v cerkvenih in akademskih krogih. Ko je leta 1586 umrl, mu je tübingenska univerza pripravila lepo pogrebno slovesnost v vaški župni cerkvi v Derendingenu blizu Tübingena.

Pozneje seveda Primož Trubar ni sodil med kar najslavnejše Tübingenčane. Njegovo delo očitno ni zadoščalo za prvo ligo Hölderlina, Hegla, Hauffa, Uhlanda in Mörickeja. Navzoč pa je v Derendingenu, zdaj delu Tübingena, kjer se po njem imenujeta ulica in dom evangeličanske cerkvene občine, pa tudi ob poti na tübingenski grad s popolnoma premajhno spominsko ploščo, ki je večina mimoidočih ne opazi. Vendar pa je še nekaj drugega: še noben Tübingenčan se ni povzpel do podobe na evrskem kovancu in do navdihovalca za narodni in državni praznik. To je bilo pridržano za derendingenskega vaškega župnika, za Slovence, za Windischa, kakor so takrat rekli, za nekdanjega katoliškega duhovnika, ki je moral zapustiti domovino pod Karavankami in ob Savi in je dobil zatočišče ob Neckarju.

Zdaj je, kakor kaže, tudi Rimskokatoliška cerkev v Sloveniji sklenila mir z odpadnikom. Na novih brnastih vratih ljubljanske stolnice je pod portretom papeža Janeza Pavla II. ohranjen tudi spomin na Trubarjevo delo, na slovensko prevajanje Svetega pisma. Slovanski papež na upodobitvi je po svoje pripeljal slovanskega brata nazaj v katoliški slovenski narod. Primož Trubar je po koncu komunistične Jugoslavije postal še bolj kakor kdaj poprej narodni simbol slovenskega naroda in države.

V Tübingenu je bil Trubar dolgo skoraj pozabljen. Šele ob proslavljanju jubileja Univerze Tübingen leta 1977 smo se znova spomnili davnih južnoslovanskih tiskov, ki so nastali v 16. stoletju v Tübingenu in Bad Urachu in ki jih je precejšnje število ohranila tübingenska univerzitetna knjižnica. Zmeraj večje število obiskovalcev iz Slovenije v Derendingenu je opomnilo Tübingenčane, da je ob cerkvi sv. Gallusa pokopana izjemna osebnost skupne evropske zgodovine.

Leta 2008 je 500. obletnica rojstva Primoža Trubarja dala priložnost za poglobitev spomina. Mesto

Tübingen je hvaležno sprejelo pobudo Inštituta za zgodovinopisno deželoznanstvo na Univerzi Tübingen in Komisije za zgodovinopisno deželoznanstvo v Baden-Württembergu ter podprlo skupen mednarodni in interdisciplinarni simpozij. Danes lahko slavimo krono takega sodelovanja, ko javnosti predstavljamo sad simpozija leta 2008 – bogat zbornik.

Pred tremi leti je nastopilo 13 predavateljev, 9 Nemcev in 4 Slovenci. S pridobivanjem nadaljnjih prispevkov se je število sodelavcev zbornika podvojilo. Med zdajšnjimi 26 avtorji je 7 Slovencev, ena avtorica živi v Združenem kraljestvu in en pisec je poslal svoj prispevek iz Varšave.

Zbornik o takšni vodilni osebnosti, kakršna je Primož Trubar, je mogoče zasnovati in uresničiti samo kot mednarodni projekt. Tema, s katero se ukvarjajo različne discipline po deželah različnih narodov, potrebuje sodelovanje številnih strokovnjakov, da je lahko predstavljena v skupnem zborniku. Potrebuje tudi številne posrednike in pomočnike, ki imajo dostop do listin, knjig in slik. Iz kroga oseb, ki so z veseljem sprejele vlogo pomočnikov, želim iz Slovenije omeniti prof. dr. Franceta M. Dolinarja in dr. Zvoneta Štrublja. Brez njunega požrtvovalnega sodelovanja naša knjiga ne bi postala skupno nemško-slovensko delo. Avstralec, ki živi v Tübingenu, je prevedel povzetke prispevkov v angleščino, zato je vsebina knjige dostopna tudi znanstvenikom zunaj nemškega in slovenskega jezikovnega območja.

Zahvaliti se velja ne samo jezikovnim posrednikom, temveč vsem, ki so prijazno odprli pot drugim. Na podlagi dovoljenja župnika evangeličanske cerkvene občine sv. Gallusa za fotografiranje Trubarjevega epitafa, je lahko strokovni fotograf natanko posnel to zelo zanimivo oljno sliko, ki visi na cerkveni steni. Tako je bila prvič omogočena zelo podrobna predstavitev tega zgodovinsko pomembnega umetniškega dela.

Vodji oddelka za rokopise in stare tiske v tübingenski univerzitetni knjižnici so se zaradi njegovega položaja odpirala vrata številnih drugih knjižnic. Zaradi takšnega sodelovanja smo lahko sestavili s slikami podprt pregled še ohranjenih tiskov, ki so izšli za Trubarjevega življenja.

Redakcijska priprava zbornika je bila opravljena v Stuttgartu v pisarni Komisije za zgodovinopisno deželeloznanstvo v Baden-Württembergu. Komisija je obsežno financirala iz svojih sredstev ne samo simpozij pred tremi leti, temveč tudi izdelavo in natis danes predstavljenega zbornika.

Na tem mestu moram na kratko prikazati Komisijo za zgodovinopisno deželoznanstvo v Baden-Württembergu (Kommission für geschichtliche Landeskunde in Baden-Württemberg). Komisija je bila leta 1954, dve leti po ustanovitvi zvezne dežele Baden-Württemberg,

ustanovljena z nalogo, da s pospeševanjem in širjenjem domoznanstva in raziskovanja deželne zgodovine podpira integracijo nove zvezne dežele, sestavljene iz zelo različnih regij.

Komisija je javnopravno združenje s 60 rednimi člani, ki so bili kooptirani ali pa jih je imenoval minister za znanost. Člani izvirajo iz deželnih univerz, arhivov in knjižnic, muzejev, spomeniškega varstva in drugih institucij, ki se v Baden-Württembergu ukvarjajo z deželno zgodovino. Poleg 60 rednih članov ima komisija tudi upokojene člane in dopisne člane, med njimi dopisne avstrijske člane iz Vorarlberga, člane iz Švice, Liechtensteina in Alzacije. Predsednik komisije ima petletni mandat. Izmed rednih članov ga izvoli zbor članov in imenuje minister za znanost. Temelj delovanja komisije je neodvisnost znanosti.

Komisija izdaja vodilni reviji za deželno zgodovino: *Zeitschrift des Oberrheins in Zeitschrift für württembergische Landesgeschichte*, ki izideta vsako leto. Poleg tega izdaja več biografskih zbirk, zbirko objav virov in zbirko znanstvenih monografij in zbornikov. Pridružujejo se jim posebne izdaje, kakršna je Trubarjev zbornik. Dokončana velika projekta sta zgodovinski atlas Baden-Württemberga in priročnik baden-württemberske zgodovine.

Delo komisije je načrtno interdisciplinarno zasnovano. To se kaže v sestavi članstva in je izraženo tudi s pojmom »zgodovinopisno deželoznanstvo« v imenu komisije. Izraz »zgodovinopisno deželoznanstvo« pomeni po našem pojmovanju več kot »deželna zgodovina« [*»zgodovina« kot veda, v pomenu »zgodovinopisje«, ne pa dogajanje; op. prev.*]. Zajema namreč tudi zgodovinopisne vede o likovni umetnosti, leposlovju in jeziku, etnologijo oz. etnografijo in sorodne discipline.

Ko je Trubar leta 1586 umrl, ga je Univerza Tübingen počastila s pogrebno slovesnostjo. Trubarjev epitaf v cerkvi, ki je bil za naš zbornik prvič temeljito raziskan, je občudovanje vzbujajoča renesančna umetnina, ki je doslej bila skorajda neopažena. Za Tübingen je naša obravnava nekaj takega kakor najdba zaklada.

Malo je tübingenskih duhovnih dosežkov, ki bi imeli tako trajen in vpliven učinek, kakor je ustvaritev knjižnega jezika za sicer po številu majhen, a vendar nezamenljiv evropski narod. V siju spomina na evangeličanskega vaškega župnika in jezik ustvarjajočega prevajalca Primoža Trubarja so razločnejši tudi bistveni spomeniki evropske identitete iz začetka novega veka. Tübingen kot kraj intelektualnih pobud in izmenjav, pa tudi kot kraj azila za izobčence in pregnance razkriva pri tem svojo najboljšo stran.

DAN REFORMACIJE

Počastitve 31. oktobra, dneva reformacije, so že dobro utečene, domiselno pripravljene in hkrati pri občinstvu lepo sprejete. Osrednja državna proslava tega državnega praznika je bila leta 2011 v Krškem 28. oktobra, in to iz različnih razlogov. Kulturni temelji tega mesta so povezani z Adamom Bohoričem in Jurijem Dalmatinom, današnji meščani pa znajo globoko spoštovati to svoje izročilo in zajemati iz njega, ne nazadnje tudi s sodelovanjem šolarjev in dijakov pri izdelovanju spisov in likovnih del za Dalmatinovo značko. Z načrtnim postavljanjem spominskih obeležij se znajo tudi oddolžiti spominu slovenskih protestantov. Zaradi vsega tega ni presenetljivo, da v Posavju – s sedežem v Krškem – že nekaj časa uspešno deluje podružnica Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar. Med drugimi letošnjimi proslavami po Sloveniji namenjamo v biltenu Slovenskega protestantskega društva pozornost tudi prireditvam v Gornji Radgoni (21. oktobra), Puconcih (23. oktobra), Mariboru (26. oktobra), Velenju (30. oktobra) in na Rašici (31. oktobra).

DR. BOŠTJAN ŽEKŠ v Krškem 28. oktobra

Zbrali smo se, da slovesno proslavimo letošnji dan reformacije, praznik, ki smo ga v Sloveniji uvedli leta 1991, da bi z njim počastili spomin na velike može, ki so v 16. stoletju položili temelje slovenskega jezika in slovenske kulture. Reformacijsko gibanje, ki se je začelo že v 15. stoletju, je temeljilo na čistosti »Božje besede« v *Svetem pismu* in na odstranjevanju prahu, ki se je v stoletjih nabral na njem. V središče je postavilo človeka – posameznika, ki mora samo s svojo notranjo vero in s *Svetim pismom* iskati stik z Bogom. Gre za osebno svobodo in lastno odgovornost, ki je nihče ne more prenašati na druge, kar ne velja le v razmerju do Boga, ampak velja prav za vse, kar počnemo. Cerkev je le skupnost vernikov posameznikov in le skupnost samostojnih, ustvarjalnih in odgovornih posameznikov – lahko premika svet in zgodovino.

Za vzgojo takih ljudi so protestanti potrebovali šolstvo in knjige v domačem, slovenskem jeziku. Pri tem je bilo izjemno pomembno delovanje Primoža Trubarja, ki je bil v drugi polovici 16. stoletja nosilec verske, duhovne, kulturne in cerkvene reformacije pri nas. Že leta 1550 je izšel njegov *Katekizem* kot prva slovenska knjiga, potem pa do leta 1595 skupaj 26 njegovih književnih del. Med Trubarjevimi mlajšimi sodelavci in učenci pripada posebno mesto Juriju Dalmatinu, ki je iz Krškega, zato je prav, da je letošnja proslava dneva reformacije tukaj. Po mnenju poznavalcev je prav Dalmatinov prevod celotnega *Svetega pisma* največja spomenik slovenske reformacije.

Dalmatinov prevod *Svetega pisma* je bil zrelostni izpit slovenskega knjižnega jezika in slovstva. Prevod *Biblije* v svoj jezik je še danes pomemben izziv za vse narode in med več kot 450 jeziki, v katere je bilo *Sveto pismo* prevedeno, smo Slovenci po zaslugi naših protestantov in Jurija Dalmatina med prvimi, ki smo ga prevedli – na častnem enajstem mestu. Ponosni

moramo biti na to, da smo svoj prevod *Biblije* dobili več kot 400 let pred tem, ko smo prišli do svoje države, kar jasno kaže, da naša zgodovina in razvoj temeljita na knjigi, kulturi in znanju.

Slovenski protestanti so opravili ogromno delo, dali so nam prve tiskane knjige v slovenščini in postavili temelje sodobne slovenske kulturne samobitnosti. Na teh temeljih se je razvila ne le slovenska kultura, ampak so posledice njihovega dela tudi zmaga in osvoboditev v drugi svetovni vojni in ne nazadnje tudi slovenska osamosvojitev pred dvajsetimi leti. Slovenski protestanti seveda niso mogli slutiti, kakšne velike posledice bo imelo njihovo delo, saj so se trudili zaradi vere in zaradi zbliževanja slovenskega človeka z Bogom. Toda to ni važno in danes smo jim hvaležni vsi, verni in neverni. Saj je tudi v tem primeru važno le, kaj človek naredi, ne zakaj to naredi in ne kaj ob tem govori.

To obdobje, obdobje reformacije na Slovenskem, je bilo nedvomno eden od ključnih, zvezdnih trenutkov v razvoju slovenskega naroda, obenem pa je bilo to prvo obdobje, ko je prišlo do večjih delitev med Slovenci, do delitve med evangeličani in katoliki. Po katoliški prenovi se je sicer v neki meri ohranilo protestantsko izročilo, vendar je prevladalo katolištvo, sicer na precej grob način, vendar je to novo katolištvo bilo zaradi reformacije drugačno kot je bilo prej. Z reformacijo smo Slovenci mnogo pridobili, ne le na področju kulture, jezika in knjig, ampak tudi z vplivom protestantske etike in odnosa do življenja, to pa smo plačali z delitvijo, povezano s trpljenjem in sovraštvom. Ta delitev danes po 400 letih še vedno obstaja, sicer je omiljena, toda je še vedno prisotna, opazna in pomembna.

Tudi drugi veliki trenutki v zgodovini Slovencev so bili povezani z delitvami in spremljajočimi dogodki, na katere ne moremo biti ponosni. Osvoboditev in zmaga odporiškega gibanja v drugi svetovni vojni je nedvomno svetel trenutek v naši zgodovini, ki pa je tudi povzročil nove delitve z groznimi posledicami in nečloveškimi zločini. Pri osamosvajanju Sloveni-

je pred dvajsetimi leti, ki je nedvomno najsvetlejši trenutek v naši zgodovini, smo sicer doživeli nikoli videno in nepredstavljivo enotnost, toda do delitve je prišlo kasneje z različnim razumevanjem vsebine osamosvajanja in vloge posameznih akterjev v njej.

Včasih se nam zdi, da smo s temi delitvami Slovenci nekaj posebnega in da je to tisto, kar nam ne omogoča hitrejšega napredka. Pa po mojem mnenju ni tako. Vsi narodi na svetu imajo v svoji zgodovini dogajanja in zgodovinske dogodke, ko so se razdelili znotraj sebe, ko je en del naroda prevladal nad drugim, in tudi njih zavesten ali nezaveden spomin na to še vedno deli. V tem nismo čisto nič posebni in nekaka enotnost, o kateri včasih sanjamo, je iluzija in z različnostjo in razdeljenostjo se moramo navaditi živeti tako kot drugi. Kako? S protestantskim načelom osebne svobode in osebne odgovornosti, ki vključuje to, da druge ocenjujemo po njihovih delih in ne po njihovih besedah in da nikomur ne predamo svoje osebne svobode in svoje osebne odgovornosti.

Reformacija je postavila temelje moderni družbi s poudarjanjem pomena posameznika, njegove svobode in njegove odgovornosti in njena vodila ostajajo pomembna tudi sedaj, tudi pri nas in tudi v tej globalni krizi. Vsak naj vzame svoj križ. Pomemben je posameznik, izobražen, sposoben, svoboden in odgovoren. Državo potrebujemo v glavnem le za to, da pomaga depriviligiranim in da kaznuje tiste, ki bi svobodo radi zlorabili.

Naj ob koncu nam vsem čestitam za praznik, dan reformacije, še malo bolj pa vam, našim evangeličanom, saj je za vas to še posebno slovesen dan.

ANTON KAMPUŠ

v Gornji Radgoni 21. oktobra

Že trinajst let se srečujemo v tej dvorani, da na lep in primeren način počastimo spomin na našo davno preteklost. Na vse tisto, kar je reformacija prinesla Evropi in svetu. Še posebej pa na tisto, kar je prinesla Slovencem za slovenstvo. Zato se strinjam z ugotovitvijo, da je Dan reformacije praznik vseh nas in da je 31. oktober, upravičeno, slovenski državni in tudi kulturni praznik.

V veliko zadovoljstvo mi je, da vas vse tukaj navzoče, kot župan občine Gornja Radgona, lahko ponovno toпло pozdravim: domačine naše občine in regije, cenjene goste iz prestolnice in drugih krajev, predsednika Slovenskega protestantskega društva in predsednika pomurske podružnice društva Primož Trubar mag. Viktorja Žaklja in Gezo Farkaša ter vse ostale drage, a neimenovane goste, ki ste se odzvali vabilu. Še prav

poseben pozdrav pa velja nocoj našemu tokratnemu slavnostnemu govorniku, škofu Evangeličanske cerkve v Republiki Sloveniji, cenjenemu gospodu mag. Gezi Erniši.

Naj sklenem svoj nocojšnji pozdravni nagovor le z nekaterimi izmed misli, ki so jih zapisali pomembni Slovenci, da bi nas opomnili in spomnili, prebudili in utrdili naš ponos:

»Dokazal je Slovenec, da je vreden mesta med evropskimi narodi...« (Dr. Ivan Prijatelj.)

»Premalo govorimo o reformaciji kot o gibanju, ki je želelo naše kraje čim bolj povezati s humanizmom, civilizacijo in kulturo zahodne Evrope ...« (Dr. Albert Majdar.)

»Reformacija je prinesla tudi prenovu sistema vrednot.« »V času, ki ga je zaznamoval s svojim delom Primož Trubar, je bila Evropa ponosna na slovenske protestante in slovenščina je našla mesto med cenjenimi jeziki.« »Z nekaj pomembnimi dejanji so slovenski protestanti zasnovali tisto pot, ki je peljala tudi do slovenske državnosti.« (Dr. Božidar Debenjak.)

Neverjeten pogum, izročila in nauki, ki jih je dala reformacija, so še kako pomembni tudi za sedanji čas, čas gospodarske krize in etičnih vrednot.

Spoštovane gospe in gospodje, draga mladina! Iskreno čestitam Vam in vsem Slovencem in Slovenkam, državljanom in državljanke ter prebivalstvu Slovenije za bližnji državni in kulturni praznik, za 31. oktober – Dan reformacije. Čestitam tudi vsem vernikom in vernicam Evangeličanske cerkve in drugih protestantskih Cerkva ob njihovem velikem verskem prazniku!

ŠKOF MAG. GEZA ERNIŠA

v Gornji Radgoni
21. oktobra

»V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Beseda je bila Bog!« (Jn 1,1)

S tem znamenitim stavkom iz Janezovega evangelija bi se lahko začela tudi naša slovenska zgodovina, naša slovenska povest.

Kajti reformaciji, tudi naši slovenski, težko pripisemo karkoli drugega kot neprecenljivo bogastvo, ki ga je položila na oltar svoji domovini in na prestol novega načina verovanja in nove evropske miselnosti. *Sveto pismo* in ostale knjige v razumljenem materinem jeziku pa seveda niso bile le vir, omika in navdih za verujoče ljudi, temveč tudi najpomembnejši temelj zahodnega krščanstva in vse zahodne civilizacije.

Da smo lahko del te civilizacije postali tudi Slovenci, pa je nedvomno velika zasluga slovenskih evan-

geličanskih duhovnikov, piscev slovenskih knjig, protestantov, ki so spoznali in prepoznali, da le s svojim lastnim jezikom, z *Biblijo* in ostalimi knjigami v materinem jeziku v roki, postaneš in ostaneš narod s svojo identiteto, vizijo in prihodnostjo.

Del te zahodne civilizacije pa je usodno zaznamovala tudi protestantska teologija, ki je učila in uči, da ni ničesar vmesnega med Bogom in človekom in da je Bog postal človek, da človek lahko postaja in ostaja vse bolj človeški. To spoznanje nam je nujno prepoznati tudi, in še posebej zdaj, ko ves svet, in tako tudi nas, pestijo kriza in razpad marsikaterih moralnih in etičnih norm in vrednot.

Tudi letošnji praznik reformacije naj nas torej še posebej nagovori, da bomo vse bolj in bolj razumeli, da mora v vse večji želji po novem in še neodkritem obstajati tudi globoko spoštovanje do vsega, kar v religiozni govorici imenujemo spoštovanje Boga in spoštovanje človeka. In tega se v veliki meri lahko še tudi danes naučimo od duhovnika, reformatorja in pisca Primoža Trubarja s *Svetim pismom* v roki, in od mnogih drugih, ki so mu sledili.

Reformacija pa seveda ne pomeni le zgodovinski spomin in spominjanja na pretekle dni, temveč tudi zavezo, da se tudi danes in sedaj, tako posamezniki, družba in narod nenehno reformiramo in se uresničujemo v vrednotah, kot so pridnost, poštenost, delavnost, odgovornost pred Bogom in sočlovekom za vse svoje početje. Če bi te protestantske odličnosti bilo v naših življenjih več, kakor je morda premoremo v danem trenutku, bi gotovo bilo več zadovoljstva in sreče za vse ljudi. Toda, ker je temu tako, kot v marsičem ne bi smelo biti, se – čeprav živimo v globalnem svetu in globalna situacija in razmere v marsičem pogojujejo naš čas – moramo več kot upravičeno vprašati: Kako živi moj sosed, kako živi moj prijatelj, kako živi naš slovenski človek in vsi ostali, ki z nami živijo, in zakaj ljudje, ki govorijo isti materin jezik, ne morejo biti drug drugemu bolj naklonjeni, drug do drugega bolj ljubeznivi. Za srečnejše življenje takšna vprašanja ne bodo smela biti spregledana in ne bodo smela ostati neodgovorjena. Danes ko imamo lastno državo, svoj jezik in svoje šole, svojo identiteto in tudi evangelij v svojem lepem materinem jeziku, nam mora dati misliti dejstvo, da naša pot do mnogih pridobitev ni bila lahka in enostavna. S slovensko reformacijo smo Slovenci namreč dobili svojo lastno eksistenco, v kateri slovenskost ni bila v ničemer manj vredna od drugih narodov. In te odličnosti bi se morali danes še posebej globoko zavedati.

Prepričan sem, da je bilo 16. stoletje v marsičem prelomno za naš sedanji trenutek in za vse tisto, kar smo kot narod prehodili. Verjamem, da naš zgodovinski spomin ni tako kratek in pozabljiv, da bi to spregledali. Trubar in njegovi so nas namreč učili, da je

na eni strani pri obrambi svojih interesov res potrebno biti brezkompromisni borec, vendar pa na drugi strani tudi strpen in razumevač, kajti tako nam velevala tako krščanska, pa tudi občečloveška etika.

Kar neverjeten se namreč zdi fenomen, kako se Slovenci kot številčno majhen narod skozi stoletja, tudi še iz časa reformacije pa vse do danes, delimo na podlagi politične, svetovnonazorske, verske ali kake druge pripadnosti. Spoštovanje raznolikosti, kar je vrlina odraslega in zrelega posameznika in naroda, pa nam je velikokrat nekaj povsem tujega in obrobnege. Kje je tu Trubarjev kozmopolitski, evropski, Božji in človekoljubni duh, v katerem nas je učil ljubezni do Boga, svojega naroda in do svoje domovine, čeprav je moral na lastni koži doživeti pregnanstvo, tujino in svoj nikdirdom? Vprašanja za trezen premislek in razmislek. Pa vendar in kljub vsemu verjamem in sem prepričan, da vse bolj in bolj Trubarju in njegovim priznavamo zasluge, ki jim pripadajo. In tako verjamem, da praznik reformacije ni čas tarnanja in delitev, temveč čas, da nas duh reformacije čim bolj poveže v naši nacionalni samobitnosti in samozvesti ter odstrani oviro, ki preprečuje, da Slovenec ne bi bil Slovincu brat. Le taka drža in taka ustvarjalnost, ki je ustvarjalnost tudi za drugega, namreč doživi nadčasovnost, ter »stane inu obstane« tudi za prihajajoče rodove. In Trubar nam je tu lahko edinstven vzor, ki mu je potrebno in vredno slediti.

Z reformacijskimi idejami, katerim se je Trubar priklonil in jih učil, je tudi pri nas zavel nov, drugačen duh in drugačen pristop k temeljnemu vprašanju človeške eksistence. Ne le v verskem, temveč tudi na kulturnem in nacionalnem področju in vprašanju.

Zaradi pogumnih dejanj in idej naših slavnih prednikov smo namreč Slovenci, kakor priča zgodovina, že zelo zgodaj dobili svojo Cerkev, svoje prve knjige, šole, knjižnice, pesmarice in postali narod z imenom in lastnim jezikom. In prepričan sem, da smo zaradi tega obstali, kajti narod, ki namesto meča v roki nosi knjigo in znanje, ne more nikoli propasti. Čeprav danes mnogi *Svetega pisma* ne berejo več, ker so mnenja, da jim ta knjiga ne more ničesar novega povedati, pa je vendar to le en del zgodbe. *Sveto pismo* je namreč tudi po filozofu Milanu Mahovcu knjiga, ki vsakemu omogoča, da je to, kar je. In to si želimo pravzaprav vsi. Vendar je omenjena teza povezana z enim predpogojem. In ta se glasi: Da tudi sami drugim dovolimo, da so to, kar so, in si nikoli ne jemljemo pravice, drugim predpisovati, kakšni morajo biti. Verjamem, da je reformacije prinesla to dialoškost. Dialoškost, ki je na eni strani pravica in na drugi odgovornost.

Odgovornost do Boga, do drugih in do sebe. Zato postanimo odgovorni posamezniki, odgovorna družba, odgovorno versko občestvo, ki si bo sposobno samo voliti svojo vero, postaviti in pot. To je

namreč predpogoj, da narod gre v tisto smer, ki pelje v srečno prihodnost. Reformacija in njena teološko-antropološka naravnost nam je te smernice in taka izhodišča zapisala v naš gensko-zgodovinski spomin. Sledimo mu.

In v tem duhu vam, spoštovane in spoštovani, v imenu Evangelizacijske cerkve v Republiki Sloveniji in osebno čestitam k prihajajočemu prazniku reformacije, slovenskemu državnemu in verskemu prazniku.

DR. STANISLAV PEJOVNIK

v Puconcih 23. oktobra

So priložnosti, ki se jih človek veseli, in so dolžnosti, ki jih človek z veseljem sprejme in se odzove na prijazno povabilo. Današnja slovesnost je ena takšnih. Radosti spoznanje, da so slovesnosti, ko je mogoče in je treba spregovoriti o osnovnih vprašanjih etike, se povprašati o medčloveških odnosih, odpirati zapletena vprašanja in iskati zahtevne odgovore, pa vendar pri tem ostati ponosen, da si Slovenec.

Danes vsi Slovenci vemo, da je Primož Trubar že v svoji prvi knjigi nagovoril svoje rojake z imenom Slovenci, in to bomo vedno ostali. Dokaj dobro poznamo njegovo življenjsko pot in trd boj za udejanjanje njegovih idej. Veliko vemo o njegovih sopotnikih Juriju Dalmatinu, Sebastijanu Krelju in drugih, ki so skupaj z njim položili temelj slovenskemu jeziku ter hkrati izdali prve tiskane knjige v slovenščini (katekizmi, *Sveto pismo*, učbeniki). Viktor Žakelj je pred časom zapisal: »Kranjci, Štajerci, Korošci, Istrani, Dolenjci ... dobijo po Trubarju novo ime – Slovenci, svoj knjižni jezik, lastno cerkev. Postanemo del uspešne novoveške evropske zgodbe. Od tedaj dalje je sleherni Slovenec, ki vzame v roko knjigo, v stiku s Trubarjem.«

Manj znano pa je, da so slovenski reformatorji opozarjali takratno vladajočo plast na njene obveznosti pri širjenju uporabe knjižne slovenščine, vnašali poleg novih verskih nauk tudi nove nazore o svetu, človeku, etiki, družbi in gospodarstvu, ustanavljali šole, ustanovili prvo javno knjižnico na Slovenskem, organizirali »Cerkev Božjo tiga slovenskiga jezika« in še bi lahko naštevali iz njihove dejavnosti, ki bi jo poenostavljeno lahko označili kot skrb za duhovni razvoj slovenskega naroda.

V središču delovanja slovenskih protestantov, še zlasti Primoža Trubarja, je bila etika, kakršna je izhajala iz krščanskega pojmovanja človeka, družbe in sveta. Temeljne vrednote njegove etike so bile svoboda, pravičnost in odgovornost. Evangelizacijska Cerkev v RS in Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, podružnica Murska Sobota, organizatorja današnje

osrednje proslave v počastitev dneva reformacije, skrbno negujeta prav te, za človeka in njegovo prihodnost najpomembnejše vrednote.

Trubarjevo opredeljevanje teh vrednot asociira na poznejše naravnopravno pojmovanje človekovih pravic in svoboščin, ki so ga prevzele tudi mnoge sodobne ustave, med njimi tudi slovenska ustava.

Žal je tudi dandanes aktualno vprašanje o razdalji med normativno ureditvijo človekovih pravic in svoboščin ter njihovo dejansko veljavo v praksi. Razlike med tistim, kar je zapisano, in tistim, s čimer smo soočeni vsak dan, postajajo preprosto prevelike, da se do njih ne bi morali opredeliti.

Živimo v turbulentnem času, času nenehnih in hitrih sprememb. Spreminja se skoraj vse in žal vse prepogosto tudi v nepredvidljivih smereh, nepričakovanih obratih in pri tem smo kar naenkrat udeleženi vsi. Globalno informacijsko omrežje nas zasipa z bolj ali manj točnimi informacijami in včasih nas že resnično postaja strah. Vpleteni smo vsi: univerzitetni profesorji, zdravniki, upravljavci podjetij, delavci s službo in žal tudi brez nje, študentje in na seznamu se slej ko prej resnično znajdemo vsi. Pa nas ne begajo samo trenutne odločitve, povezane z delovnimi aktivnostmi, vedno bolj se sprašujemo, ali še spoštujemo in ohranjamo tiste osnovne vrednote, ki nas opredeljujejo kot ljudi, kot človeška bitja z razumom, srcem in odgovornostjo. Kaj se dogaja, kdo nadzira dogajanja, kako lahko, če sploh, vplivamo na tok dogodkov? Ali smo res postali neobčutljivi do globalnih okoljskih sprememb? Ali nam je res vseeno, da gre vsak večer milijarda ljudi lačnih spat?

Ali se sploh še zgrozimo ob pobojih nedolžnih ljudi, ki nam jih televizija neprestano vsiljuje kot vesti dneva? Ali so res velike nesreče predvsem zanimiva poročila za televizije in jih mi kot gledalci lahko neprizadeto, če ne celo z zanimanjem opazujemo?

To so vprašanja, ki si jih vse preredko zastavljamo. Očitno odgovori niso prijetni in naše vedenje ter znanje za njihovo reševanje ni zadostno. Ali je to sploh mogoče? Saj vendar trdimo, da živimo v času ZNANJA, v času na znanju temelječe ekonomije, v času, ko z znanstvenimi eksperimenti poskušamo razumeti veliki pok in nastanek vesolja, ko se zdi, da vse bolj obvladujemo naravo, ko se zdi, da za napredek ni meja.

V sistemu mora torej obstajati neka težava, če hočemo to priznati ali ne. Še verjetneje je, da jih je več in da ni nujno, da so medsebojno v celoti povezane. Zame kot raziskovalca so seveda vprašanja predvsem povezana z znanostjo. Osnovno vprašanje pa se glasi: Kako upravljati s tako mogočnim sredstvom, kot je znanost? Pa se moram takoj popraviti – osnovno vprašanje je, kdo, kako in za katere namene bi smel v imenu človeštva upravljati s tem mogočnim orodjem?

Začnimo z namenom: Ali sta gospodarska rast države, določenega družbenega okolja in ustvarjanje dobička zadosten razlog za izključno uporabo znanosti v ta namen?

Če bi bil dobiček glavno gibalno razvoja, lahko nekaj očitnih posledic zelo točno napovemo. Za ustvarjanje dobička je odločilnega pomena, da je produkt na trgu pred konkurenco. Zato postanejo rezultati raziskav skrivnost in, še huje, lastnina tistega, ki vanje investira, in niso več splošno človeško dobro; ker pa je hitrost reševanja odločilna, se morajo raziskovalci in razvojniki v celoti visoko specializirati. Znanstveniki vrtamo v globine znanja in kar naenkrat opazimo, da smo v vrtini osamljeni, da se z drugimi znanstveniki srečamo le, če se dve vrtini po naključju srečata, in to pod ne vnaprej napovedljivim kotom. Znanje, ki ga imamo, je tako specializirano, da drugi ne razumejo dobro, kaj počnemo. Če jaz ne razumem dobro, kaj počne moj kolega v sosednji sobi na fakulteti, kako naj to razumejo drugi, ki delujejo na drugih področjih. Prav tako tega, kar počnemo, ne razumejo več soljudje. Postanejo nezaupljivi in še več – ker ne razumejo, jih je znanosti strah.

In da ne bo nikakršne pomote: človeštvo brez znanja in znanosti ne more preživeti. Problemi se bodo samo kopičili in znan Murphyjev zakon upravičeno trdi – stvari gredo same od sebe le s slabega na slabše.

Nekaj bomo morali ukreniti – znanstveniki se bomo morali iz svojih globokih vrtin (lukenj) vsaj občasno vrniti na površje in se najprej med seboj pogovoriti, kako in kaj, nato pa sklepe na razumljiv način predstaviti drugim. Pri tem bomo morali sodelovati vsi, naravoslovci, inženirji, družboslovci, humanisti in umetniki. Prav nikomur ne moremo prepustiti v samostojno upravljanje našega kompliciranega planeta, še najmanj politikom, posebej ne tistim, ki ne razumejo dobro teh vprašanj. Verjetno pa bo potrebna tudi neka nova »pogodba« med znanostjo in družbo. Človeštvo preprosto potrebuje neodvisne znanstvene ustanove, ki bodo strogo zavezane etičnim merilom in bodo delovale celovito, vključevale vse znanstvene discipline in nikoli ne bodo podlegle boju za prestiž. V državnih proračunih bo treba nameniti sredstva, da bodo raziskovalci lahko delovali resnično neodvisno. Vem, da je to v tem trenutku utopična zamisel. Vem pa tudi, da se vse dobre stvari pričnejo z na videz utopičnimi idejami.

Zakaj se mi zdi to odločilnega pomena? Pričel bom s citatom:

»V obdobjih življenja družb nastopi čas, v katerem je zelo verjetno, da se bodo zgodili bodisi radikalni preboji ali pa radikalne destrukcije. Sile sprememb dosežejo kritično točko.«

Tako je zapisal raziskovalec Fullan v knjigi *Sile sprememb*.

Sam pa dodajam: ni treba biti posebej dober opazovalec, da bi ugotovili, da je naša družba blizu temu stanju.

Ne morem se znebiti občutka – in zelo vesel bi bil, če bi se motil – da nas sicer neprestano seznanjajo s tem stanjem, pa vendar istočasno zavajajo z močno poenostavljenimi vprašanji.

Primer: Ali je kriza tipa dvojni *w, l* ali v obliki kakšne druge črke? Na takšna močno poenostavljena vprašanja resen človek sploh ne bi smel pristati. Zakaj jih torej sploh postavljajo? Razlog je banalen – samo na zelo preprosta vprašanja se da odgovarjati takoj. Za odgovore na zahtevnejša vprašanja potrebujemo čas in neodvisno raziskavo. Raziskovalec na Univerzi v Ljubljani, dr. Samo Uhan, je leta 2008 v slavnostnem nagovoru na podelitvi magistrskih diplom družboslovcem dejal, citiram:

»Znanje, soočeno z negotovostmi, zahteva izbire, neizbežne izbire vseh akterjev, in te izbire vključujejo tudi odločitve o tem, kaj je prav in kaj ne, kaj je razumno in kaj ni. Pri tem se niti pretvarjati ne moremo več, da bi znanost lahko bila nevtralna, da bi se lahko znebila svoje družbene odgovornosti. Osnovna zaveza znanosti je iskanje najboljših rešitev za vse in vsakogar. Če se nam zdi ta zahteva nekoliko utopična, vendarle ne moremo mimo podob prihodnosti, ki jih vsakdo nosi v sebi in ki vplivajo na to, kako delujemo v sedanjosti. Koncepti utopij so povezani z idejami napredka, ki ga je mogoče doseči z ustvarjalnostjo vseh. A ta se lahko uresniči le v elementarno pravični, za drugačnost odprti in posamezniku naklonjeni družbi.«

Blizu 500 let po reformaciji, iz katere izhajajo tudi naš knjižni jezik, kultura in narodna zavest, sta naša samobitnost in državnost pred novimi izzivi, preizkušnjami in možnostmi. Mogoče pa bi spet moral priti nekdo, ki bi, podobno kot Martin Luther leta 1517, napisal in nabil na vsa naša vrata nekaj novih tez, in verjamem, da bi se na Slovenskem ponovno našli ljudje, kakršni so bili Primož Trubar in Jurij Dalmatin ter njuni sopotniki, ki bi znali ideje ne samo razlagati, ampak tudi konkretizirati in razširiti med ljudi.

Prepričan sem, da so takšni ljudje med nami, prav gotovo pa v slovenski Evangeličanski cerkvi, in ko vam čestitam ob dnevu reformacije, si želim, da bi znali postavljati prava vprašanja ter iskali in našli prave odgovore. Vedno pa se moramo zavedati nečesa: ni res, da smemo sprejemati vse, kar se okrog nas dogaja.

Ste dediči najboljših sinov slovenskega naroda in zato tudi soodgovorni za napredek in duhovno stanje »lubih Slovencev«, kakor bi dejal Primož Trubar. Trdno verjamem, da je slovenski narod ohranil vrednote, in nikakor ne smemo dovoliti, da bi kdorkoli sejal dvom o tem. Slovenci smo bili in smo pošteni in delaven narod. Če pa bi kdo rad prikrl svoje lumparije s tem, da bi sejal lažna sporočila o tem, da smo Slovenci vrednote izgubili, se mu moramo odločno upreti.

MAG. TOMAŽ KANCLER

v Mariboru 26. oktobra

Beseda reforma nas v sodobnem svetu, svetu težav sedanosti, konfuzne nejasnosti moralnih in ostalih vrednost ter napovedovane neprijazne prihodnosti, bolj spominja na njene besede sopomenke, ki jih dnevno uporabljamo. Politična reforma, davčne reforme, šolska reforma itd. Beseda pa prihaja iz latinskega in pomeni: preoblikovanje, izboljšanje in spremembo.

Z reformacijo pa je mišljena prav posebna sprememba, namreč tista sprememba katoliške cerkve, ki jo je začel menih avguštinskega reda in profesor religioznih znanosti Martin Luther.

Dan reformacije, ki ga praznujemo 31. oktobra, le dan pred vsemi svetimi, velja za praznik evangelistične luteranske cerkve. Začetek seže že skoraj 500 let nazaj, tja in tedaj, ko je Martin Luther 31. oktobra 1517 poslal svojim učiteljem pergamentni zvitek svojih 95 tez ter ga po izročilu pribil na grajsko cerkev v Wittenbergu. Glasno, pod zvokom donečega kladiiva. Opozarjal je na neprimerne razmere in s tem pognal v tok zgodovine reformacijo, spremembe, zaradi katerih danes veliko ljudi pripada Evangeličanski cerkvi. Četudi nekateri oporekajo načinu objave, provokaciji, ki da je narava Martina Luthra v odnosu do svojih nadrejenih cerkvenih dostojanstvenikov ne bi dopuščala, pa ostajajo teze, ki so ljudi prepričale.

Ob dnevu reformacije pa vas ohranjajo v verovanju in mislih ter v spominu na Luthra in njegove motive, vas spominjajo na njegove krščanske izvore. Želel je pripeljati Cerkev k novemu smislu in jo pripeljati nazaj k bistvenim izvorom, k sporočilom *Novega testamenta*.

Seveda je reformacija zahtevala mnogo časa in v začetku pomenila tudi razkol na rimskokatoliško in evangeličansko luteransko cerkev, kar ni bilo v interesu Luthra, še manj pa v interesu Boga, ki želi, da bi ljudje živeli v spravi družbi. A kot da si to v naši ljubi državi ne želimo?

Slovenec je reformacija prinesla prvo knjigo in s tem knjižni jezik, pa tudi prvo omembo pojma Slovenec. Primož Trubar, je leta 1550 napisal prvo knjigo v slovenskem jeziku *Katekizem* in *Abecednik*, kjer se je oprl na govore osrednjega slovenskega prostora. Najpomembnejše delo slovenskega protestantizma je po mnenju številnih strokovnjakov prevod *Biblije*, ki jo je Jurij Dalmatin leta 1584 dal natisniti prav v Wittenbergu. V času reformacije sta nastala tudi prvi slovenski pravopis in slovnica, *Zimske urice* Adama Bohoriča, ki je začrtal slovensko pisanje v naslednjih dveh stoletjih.

Izhodiščni stavek letošnjega dneva reformacije je verz iz mašnega teksta, ki govori: Kar vam govorim v mraku, to govori na svetlobi, in kar vam bo poveda-

no v uho, to pridigajte na strehah. Gre za sporočilo o prenašanju dobre novice, prenašanju evangelija. Dobro sporočilo pa lahko prenašamo v različnih oblikah. Odprtih in prikritih, temnih in svetlih. Gre za ugotavljanje nečesa novega tam, kjer nam je navada to naredila za vsakdanje. Govorica spodbuja k premišljenosti in notranjosti. Govorica nas namreč izdaja, velikokrat izdaja več o nas, kot nam je ljubo, a je pomembno orodje, mogoče najpomembnejše v ustvarjanju medsebojnih odnosov. Zato negujmo dialog in govorico. Kako težko je včasih o tem govoriti. Verjamem, da se v Sloveniji ne moremo več skrivati za namišljenim dialogom, potrebujemo resnični dialog, ki nas edini lahko popelje naprej, tudi v tranzicijo duha in misli, ki še ni bi niti prav začeta.

Predsednik sveta Evangeličanske cerkve v Nemčiji, gospod Nikolaus Schneider, je zapisal, da je na poti do leta 2017, do 500. obletnice Luthrovih tez, naloga v ohrabrenju ljudi, da govorijo o svojem verjetju. Je spomin na to, da ljudje ne morejo molčati in postanejo glasni, ohrabreni s spomini na reformacijo: govorite, pripovedujte, pesnite, pojte evangelij!

Spoštovane gospe in gospodje, želim vam prijazno praznovanje dneva reformacije!

DR. JOŽE TRONTELI

na Rašici 31. oktobra

Danes praznujemo dan reformacije, ki je neločljivo povezan s spoštljivimi spomini na Primoža Trubarja in na njegovo epohalno vlogo pri nastanku slovenskega knjižnega jezika. Naš praznik je torej posvečen dvema velikima stvarima. Eno je bila prenova vere, kakor jo je zasnoval Martin Luter in jo presajal na slovenska tla Primož Trubar. Drugo pa je bilo rojstvo slovenskega knjižnega jezika, ki se je že takoj spočetka, v nekaj letih izkazal s celim kupom knjig, slovenskih prvencev. Med njimi je bil tudi komaj verjeten dosežek enega moža, Dalmatinova *Biblija*. Slovenščina je 12. jezik, v katerem je izšel popoln prevod *Svetega pisma*. S tem je kot novinka prehitela mnoge velike jezike z ugledno in staro zgodovino. Naj torej povem nekaj misli o obeh velikih stvareh iz Trubarjeve dediščine.

Prejšnji četrtek sem bil v Avstrijski narodni knjižnici na Dunaju. To je imenitna ustanova, ena največjih knjižnic v Evropi. Pokazali so mi sobo gospe direktorice, v kateri je pred mnogimi leti bival in delal naš znameniti rojak Jernej Kopitar. Knjižnici sem prišel v imenu Slovenske akademije znanosti in umetnosti podariti faksimile *Ikonoteke Valvasoriane*, blesteče zbirke 17 velikih zvezkov evropskih grafik iz 15., 16. in 17. stoletja. Hvaležno vodstvo knjižnice me je želelo posebej počastiti s tem, da mi je ob priložnostni slovesnosti

dalo v roke enega svojih in naših največjih zakladov, edini znani ohranjeni izvod Trubarjevega katekizma iz leta 1550. Z orokavičeno roko sem smel listati po krhki knjižici, ki smo jo pred leti videli izposojeno in za nekaj tednov razstavljeno v slovenski Narodni in univerzitetni knjižnici, kot svetinjo skrbno zaprto v osvetljenem steklenem tabernaklju, pred katerim se je vila skoraj nepretrgana procesija občudovalcev. Bil je poseben občutek, držati v roki to dragocenost, *prvo slovensko knjigo*, staro skoraj pol tisočletja. Naši avstrijski prijatelji so nam nekaj prej omogočili narediti še 4. verzijo faksimila, za katero smo prejeli vse priznanje, saj je stoodstotno zvesta izvirniku, celo do najmanjšega madeža na papirju.

Jezik, spoštovani, je dragocena dediščina. Soustvarjale so ga generacije ljudi davno pred časom, ki ga danes štejejo za možni začetek narodov. Morda se je res začelo, kakor menijo nekateri, že v kameni dobi. Morda s pojavom dveh majhnih sprememb v nekem genu, ki se imenuje FOXP2. Danes vemo, da je ta gen povezan s sposobnostjo govora in da je pred 40 000 leti, ko se je ta sprememba zgodila, našim prednikom ne samo podelila dar govora, ampak je sprožila s tem povezano kaskado razvoja novih nevroloških in kognitivnih sposobnosti. To jim je naposled dalo impulz, da so se iz Afrike odpravili v Evropo in se nato razširili po ostalem svetu. V Evropi so izpodrinili praprebivalce, Neandertalce, ki so bili tukaj že kakih 300 000 let prej, drugod pa še druge vrste človeka in človečnjakov. Prav govor naj bi bil omogočil nastanek predzgodovinskih etnij, ki so Neandertalce fizično iztrebile v pravih vojnah. Jezik in govor, tako so rekli raziskovalci, torej nista prinesla le napredka, ampak že na samem začetku, pred 30 000 in več leti, tudi okrutne vojne.

Sveža pa je novica, da so znanstveniki razvozlati tudi genom Neandertalcev in gen FOXP2 našli tudi pri njih. Govorne sposobnosti Kromanjoncev torej za nesrečno izumrtje Neandertalcev same po sebi niso bile mogle biti krive. Govoriti so znali tudi Neandertalci. Vzrok je morala biti kaka druga genetska mutacija, ki je našega prednika Kromanjonca in s tem današnji človeški rod naredila agresivnega, čezmerno pohlepnega in zavistnega.

Spoštovani, jezik je edinstven zaklad. Je orodje, ki ga možgani potrebujejo za logično mišljenje. Razumevanje govora in sporočanje sta poglavitna vhod in izhod, ki sta možganom na razpolago za sporazumevanje, za izmenjavo intelektualnih sporočil. A jezik in govor sta še več. Naša slovenščina nam je temelj narodne identitete, kulture in svojskosti ljudi, ki poseljujemo ta lepi košček sveta, je tudi temelj rodoljubja. Je pogoj za preživetje Slovencev kot naroda. *Materinščina* je čudovito poimenovanje tega zaklada.

Sposobnost govora in zatem še pisanja in branja so sijajni darovi evolucije ali Boga, kakor pač kdo ver-

jame. Darovi, ki si zaslužijo posebno spoštovanje in nego. Jezik dobiva v globaliziranem svetu nov pomen, deležen pa je tudi novega varstva. Slovenščina še nikoli ni imela take veljave kot danes. Je eden od 23 uradnih jezikov v Evropski uniji. O čem takem smo še pred nekaj desetletji lahko samo sanjali. Vendar se danes mnogi sprašujemo, ali dovolj skrbimo za jezikovno kulturo, ko gre za javno rabo. Zadnjič je bilo slišati zaskrbljene glasove ob novi visokošolski zakonodaji. Kot evropske se tudi naše univerze vse bolj odpirajo svetu. Ali večja raba tujih jezikov, posebno angleščine, na univerzah pomeni grožnjo slovenščini? Na Akademiji večinoma mislimo, da ne. Seveda pa bo treba poskrbeti za ustrezno veljavo slovenščine, da slovenski študentje ne bodo prikrajšani in da se bo ustrezno gojilo slovensko strokovno in znanstveno izrazje. To je mogoče urediti znotraj univerz in njihove pedagoške in znanstvene politike, obljube so bile dane.

Bolj pa nas skrbi *raven jezikovnega znanja, pismenosti in jezikovne kulture* mlade generacije. Tu, menimo, je mogoče in treba storiti več. Kdo naj stori več? In kaj naj se stori? Na Akademiji mislimo, da je najprej potreben boljši *odnos*, nato pa tudi več *znanja*. Za oboje je seveda poklicana šola – osnovna in srednja, in tudi univerza. Prva pa naj vcepi odnos do materinščine kot vrednote družina.

Odgovoren odnos do materinščine v javni rabi ni samo estetsko, je tudi etično vprašanje. Kot posameznik nimam pravice do poljubne malomarnosti. S svojim slengom, s svojim žargonom zlahka okužim druge ljudi, svoje poslušalce in bralce. Če jim dobro sede v uho, bodo okužili svoje poslušalce in bralce. In slaba beseda se utegne širiti zmagovito in naglo kot neke vrste tujerodna, invazivna vrsta plevela. Novi žargonski izrazi, ki jih pobirajo in posvajajo ljudje s takim veseljem, ne pomenijo nove svoboščine in bogatitve jezika, kot menijo nekateri libertarni intelektualci. Nove slabe, od drugod izposojene ali skrotovičene besede in fraze bodo nekaj časa modne, pozneje pa bodo bodisi ugasnile, kar bo dobro, ali pa prišle v splošno rabo in polagoma v pozabo izrinile dobre stare izraze, kar bo slabo.

Ali ima današnji normalno razvit mlad človek pravico do poljubne stopnje polpismenosti? Nekateri mislimo, da ne. Veseli smo na primer naše dobro razvite lektorske službe, zavzemamo se za to, da bi lektorje še pogostejše prosili za njihovo imenitno obdelavo naših besedil. A tudi med uglednimi slovenisti sem srečeval drugačna mnenja. Nekdanje jezikovno razsodišče je po mojem prepričanju opravilo pomembno poslanstvo.

Novi časi in novi pogledi na pravice, ki jih ne spremlja ustrezna zavest o odgovornosti, pa takemu delu niso več posebno naklonjeni. Javno mnenje zaničljivo zavrača tako imenovano jezikovno čistunstvo. Sprašujem se, kaj bi se zgodilo sijajni *Slovenščini za Slovence*

pokojnega Janeza Gradišnika izpred skoraj pol stoletja, če bi izšla danes. Kolikšen del tedanje naklade bi jutri končal v papirnici na Vevčah?

To ni razveseljivo. Najbrž je čas, da začnemo gojiti drugačen, bolj etičen odnos do materinščine kot najdragocenejšega izmed zakladov naše kulturne dediščine. Res, slaba javna raba maternega jezika je tudi z etičnega, ne le z estetskega vidika vredna obsojanja. Jezikovne nemarnosti seveda ni mogoče odpraviti z ukazom kake avtoritete. Edini recept je spodbujanje in širjenje jezikovne omike. Prav bo, če bomo častno dolžnost skrbi za naš jezik privzgojili vsem, ne samo javnim govorcem in piscem. Nagrada za dobro opravljeno delo, če se ga loti večina Slovencev, bo vredna truda.

Nazadnje se še za hip povrnimo k razsvetljiteljskemu delu Primoža Trubarja. Skupaj s svojim vzornikom Martinom Lutrom je bil razočaran nad površnostjo najodgovornejših za tedanjo evropsko civilizacijo. Zgrožen nad nepoštenjem in zlorabami tam, kjer bi smeli pričakovati največ moralne integritete, nesebičnega, prizadevnega delovanja za druge, za skupnost, za prihodnje rodove. Z vsem srcem in prepričanjem se je lotil gigantske naloge. Pokazal je rojakom pot v nepokvarjeno duhovno in praktično življenje po evangeliju.

Če bi se Primož Trubar po kakšnem čudežu danes vrnil na današnji svet, kako bi se odzval na sedanjí evropski in slovenski trenutek? Ni si težko zamisliti. Predstavljam si, da bi bil pretresen, zgrožen nad nepoštenjem sedanje elite, mednarodne in še posebej domače, prizadet zaradi lakomnosti in požrešnosti novodobnih bogatašev. Da bi bil globoko razočaran tudi nad splošnim stanjem duha svojih »lubih Slovencev«.

Predstavljam si tudi, kako tesnobno bi pregledoval seznam tistih, ki obljublajo, da bodo njegov narod popeljali v boljšo prihodnost, če bodo konec tega leta izvoljeni. Ni težko uganiti, katere od njih bi volivcem brez dolgega premišljanja odsvetoval. Vrline, ki so jih pred stoletji zagovarjali ljudje kakor Primož Trubar, stojijo še danes. Danes jim rečemo vrednote. Še vedno so tu, večina ve zanje, le ne spoštuje jih več. Na visokem mestu je osebno poštenje. A vmes so se pritihotapile druge, kot so čim hitrejši razvoj, materialno bogastvo, z denarjem nagrajena tekmovalnost, osebni uspeh, in se prerinile visoko proti vrhu. Tudi nad take, kot je poštenje. Trubar bi mogoče rekel, da s pridnostjo ni nič narobe, dokler ni v škodo drugim ljudem, dokler ne začne izpodrivati drugih pomembnih vrednot. Spomnil bi na svetopisemsko priliko o bogatašu in šivankinem ušesu. Pa na drugo največjo božjo zapoved, na ljubezen do bližnjega. Spomnil bi na Mojzesov dekalog.

Spoštovani, naj ta moja razmišljanja ne bodo razumljena kot kaka misijonarska pridiga. Opozoriti želim le na naraščajočo potrebo po *etiki*, ki pač tudi danes v veliki meri temelji na 2000 let starem evangelijskem

sporočilu. Na modrost, ki jo človeštvo pozna že mnogo stoletij, a ji je tolikokrat nastavljalo gluha ušesa, ali pa jo celo sprevračalo v njeno nasprotje in zločinsko zlorabljal. Danes smo prav zaradi teh zlorab in zaradi te nespameti v globalni krizi. Naše edino upanje je, da ponovno prisluhnemo modrosti in upoštevamo etični nasvet. Tega se lahko učimo od modrih mislecev. Tudi od velikega Slovenca, Primoža Trubarja. Brez dogovora o novem svetovnem redu na temeljih etike in modrosti naša civilizacija nima prihodnosti.

KRŠKO

Osrednja slovenska proslava

Koncept »potovanja« osrednje državne proslave po Sloveniji oziroma po krajih, povezanih s ključnimi sooblikovalci obdobja protestantizma, je proslavo pripeljal tudi v Krško, kjer smo v zadnjih letih poskrbeli za boljšo vednost in ozaveščenost o vlogi mesta v reformacijskem gibanju in njegovih dosežkih. Tako je bila izbira državne odbora in službe za proslave sprejeta z velikim veseljem in hkrati tudi z velikimi pričakovanji.

Lokalna skupnost ni bila vključena v načrtovanje, so se pa njeni snovalci obrnili na »domačega režiserja« Damjana Kozoleta, ki je v program proslave vpletel tudi domače znanje oziroma domače glasbenike – Simfonični orkester Glasbene šole Krško, temo proslave pa povezal s *Svetim pismom* in tako simbolično s Krčanom Jurijem Dalmatinom. Kakor je zapisano v programskem listu, je bil umetniški del slovesnosti z naslovom »Vsak naj vzame svoj križ« zasnovan kot meditacija o *Svetem pismu* in križu, ki ga nosi vsak od nas. Svečano glasbo Alda Kumarja je izvajal Simfonični orkester Glasbene šole Krško, ki pod vodstvom Draga Gradiška deluje že skoraj dvajset let (od leta 1992). Ambicioznost dirigenta in članov soustvarja odličen orkester, ki močno zaznamuje vsoto regije in sega tudi širše. Leta 1996 so posneli svojo prvo zgoščenko. Predstavljali so se doma in v tujini in se spopadali tudi z zahtevnimi projekti, kakršen je bila leta 2004 izvedba lastne novitete, glasbene drame *Vražje dekle*, nastale po istoimenskem romanu Ilke Vašte, ki prikazuje Krško v času bivanja slavnega polihistorja Janeza Vajkarda Valvasorja (leta 1693). V tem projektu so z orkestrom sodelovali pevci in zbori iz Posavja, predstavo pa je posnela in predvajala tudi RTV Slovenija. Orkester šteje okoli 90 članov, pripravljajo pa tudi nov zahteven glasbeno-scenski projekt z aktualno tematiko, ki jo je zapisal Matjaž Pikalo, in sodobno glasbo, ki jo je napisal član orkestra, akademski glasbenik Dejan Učakar.

Zbrano publiko in gledalce pred TV ekrani so krški glasbeniki očarali z odlično izvedbo skladb *Očarane*, *Nostalgica* in *Strastra*. Prvi dve je skladatelj Aldo Kumar

na novo orkestriral prav za to slovesnost. Kumarjev obsežen opus vsebuje številne raznovrstne skladbe, zaznamuje pa ga izrazita slogovna, zvrstna in žanrska pestrost. Za svoje ustvarjanje, zlasti s področja odrske glasbe, je prejel tudi nagrado Prešernovega sklada leta 2010.

Glasbo so dopolnjevali križi slikarja Romana Uranjeka (IRWIN) in izbrani odlomki iz *Svetega pisma*, ki jih je izbral dr. Kozma Ahačič, večplasten raziskovalec in ustvarjalec. Avtor številnih znanstvenih in strokovnih monografij in člankov, predavatelj, pesnik, libretist in scenarist se je odločil za odlomke, ki so dopolnili glasbo in razmišljanje ob več kot 350 različnih križih. Uranjek že od leta 2002 vsak dan nariše 4 križe, skupaj jih je ustvaril več kot 10 000. V programskem listu je njegova strast in predanost izbrani nalogi povezana z zavestno odločitvijo preverjanja odnosa do likovne zgodovine, venomer skozi isti simbol: križ, ki ga pojmuje kot prasimbol in ga ne povezuje oziroma navezuje na krščanstvo. Nenehno prikazovanje križev in hitro menjavajoče se močne podobe so dopolnjevale ritem glasbe, ki je ustvarjala raznovrstna razpoloženja. Meditacijo in pogovor videnega in slišane so štirikrat prekinili in dopolnili citati v izvedbi štirih mladih igralcev Ajde Toman, Ane Rutar, Aljoše Kovačiča in Vita Weisa. Zanimiv koncept, ki ga je skupaj s soustvarjalci domislil krški režiser Damjan Kozole, ki spada med najpomembnejše sodobne slovenske filmske režiserje. Njegovi filmi so bili prikazani na številnih festivalih, dobil je kar nekaj nagrad in nominacij. Posnel je več odmevnih dokumentarcev in režiral tudi v gledališču. V svojem mestu je ustvaril minimalistično in svečano proslavo, ki je povezala mesto z izjemnimi sledmi in odmevi sooblikovalcev protestantizma na Slovenskem.

Ob koncu poročila pa se vračam na začetek in na besede slavnostnega govornika akademika prof. dr. Boštjana Žekša, ki je predstavil snovalce slovenskega reformacijskega in kulturnega gibanja in njihove razloge za protest v 16. stoletju. Govor, ki je bil zasnovan s številnimi podatki, je najbrž pri poznavalcih vzbudil misel, ali je to res potrebno, hkrati pa se je pomislek umaknil zavedanju, da je nenehno in še posebej na takih slovesnostih, ki niso samo del konkretnega prostora, ampak so predvajane tudi na televiziji in tako tudi ohranjene in arhivirane, nujno temeljno »poučevanje« o vrednotah in dosežkih, ki jih ne smemo pozabiti, pa če smo si s tem naložili še kakšen križ več.

Obiskovalci krškega Kulturnega doma smo bili napolnjeni z duhom, ki nas je spodbudil k številnim čestitkam avtorjem in izvajalcem slovesnosti, nas »domačine« pa še s posebnim ponosom in prepričanjem, da smo bili pomemben del tega vseslovenskega slovesnega trenutka. Takšni pa morajo prazniki pravzaprav biti in zato jih tudi imamo!

Alenka Černelič Krošelj

GORNJA RADGONA

Dragocenost besede in etike

Proslava, namenjena dnevu reformacije v Gornji Radgoni, se je zgodila v v Kulturnem domu v petek, 21. oktobra 2011. Trinajst let zapovrstjo se srečujemo vsi tisti, mladi in manj mladi, ki spoštujemo dosežke reformacije. Vse tiste dosežke, ki so našemu narodu prinesli neprecenljive pridobitve na vseh področjih, ki jih človek živi. Čeprav so bili s protireformacijo skoraj za dvesto let zavrti, pa je seme bilo posejano tako globoko, da je ponovno vzkliklo in obrodilo. Drugače ni moglo biti. In prav je, da se na to posebej spomnimo. Vsako leto znova. Ob poslušanju nagovora, ob besedah slavnostnega govornika in ob zapeti pesmi ali zaigrani melodiji. In prijeten je občutek, da se že trinajst let zapovrstjo dvorana lepo napolni.

Kakor je že navada, je po odigrani državni himni, ki jo je zapela mlada solistka Müllerjeva, navzoče v dvorani in gledalce lokalne televizijske postaje v uvodnem nagovoru pozdravil Anton Kampuš, župan občine Gornja Radgona. Slavnostni govornik večera je bil mag. Geza Erniša, škof Evangeličanske cerkve v Republiki Sloveniji (gl. str. 13).

Za glasbeni program je poskrbela Glasbena šola. Predstavil se je harmonikarski orkester pod vodstvom Olge Radulič. Nastop so popestrile še odlične mlade vokalne solistke.

Da je prireditev bila doslej vedno uspešna, tudi z zaključnim družabnim delom, so poleg organizatorjev – Občine Gornja Radgona, Evangeličanske cerkvene občine Apače, Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar – in nastopajočih prav gotovo zaslužni tudi vsi donatorji, ki v različnih oblikah prispevajo k slovesnosti. Zato je prav, da omenim Radgonske gorice d.d., Radensko d.d., Mlinopek – obrat Gornja Radgona, Občino Apače, Krajevno skupnost Gornja Radgona, Cvetličarstvo Kurbus Mele, Kultprotur Gornja Radgona ter skupino žensk, ki pripravi domače dobrote in mizo za posladek ob zaključku. Vsi pa se dobro zavedamo, da za vsemi naštetimi stojijo dejansko posamezniki s priimkom in imenom, ki z razumevanjem in svojo odločitvijo omogočijo vso to pomembno podporo in nato izvedbo. Zato tudi iskrena hvala vsem za vse preteklo, z iskrenim upanjem, da bo tako še tudi v prihodnje.

V. Violeta Deutsch Mesarič

PUCONCI

Lipa in hrast

Osrednja slovesnost Evangeličanske cerkve AV v Republiki Sloveniji ob Dnevu reformacije je leta 2011 potekala v Puconcih. V nedeljo, 23. oktobra, smo se zbrali v puconski evangeličanski cerkvi, kjer smo se spomnili na reformacijo, ki je *zagorela* pred 494. leti v Wittenbergu. Svečanost se je pričela zunaj pri cerkvi, kjer smo zasadili in blagoslovili drevo v spomin reformacije in kot znamenje naše povezanosti z mestom Wittenberg, kjer smo slovenski evangeličani letos v Luthrovem parku posadili lipo. Hrast, *brat dvojček* kot simbol rasti in moči, je dobil svoje mesto v potolerančnem puconskem parku kot znamenje časovno univerzalne potrebe po reformaciji in njenem obstoju. Pri kratkem bogoslužju ob drevesu so sodelovali križevski duhovnik Aleksander Balažic, domači duhovnik Evgen Balažic ter škof mag. Geza Erniša, ki je v svoji pridigi poudaril pomen najstarejše puconске cerkvene občine, iz katere izhajajo vsi njeni otroci. Opozoril je, da potrebuje sodobni čas obujeno, splošno odgovornost do Boga, človeka ter življenja.

Slovesnost se je nadaljevala v cerkvi. Osrednje predavanje je imel slavnostni govornik profesor dr. Stanislav Pejovnik, rektor Univerze v Ljubljani. S svojim izrazitim, dialektičnim govorom je poudaril pomen prvih slovenskih reformatorjev in izhajajoč iz svoje znanstvene stroke pozval k oblikovanju novih pogovorov, kjer bodo predstavniki različnih znanstvenih, družbenih področij sedeli za isto mizo in vsak s svojo kompetenco in odgovornostjo odgovarjali na zapletena vprašanja ter gradili v družbi novo in tisto, kar je porušeno. Dotaknil se je aktualnih razmer, ki so zaznamovane z človeško neobčutljivostjo in s slabimi medsebojnimi odnosi, ter izrazil misel, da bi moral priti novi Martin Luther, ki bi pribil na sleherni vrata institucij in vseh domov nove teze. Misli sta sklenila domači duhovnik Balažic, ki je poudaril pomen in moč *Besede*, ki nas vodi, ter škof Erniša, ki je izrazil potrebo po vpetosti protestantsko-evangeličanskih vrednot v sodobni čas.

Svečanost in vzdušje so bogato popestrili različni glasbeni nastopi. Sodelovali so: domači Ženski cerkveni zbor, Mešani pevski zbor Cantate, zborovodja Dejan Prasl, ki je izvedel solo nastop na harmoniko, in Staša Sever s flavto. Še pred začetkom pa smo slišali čudovit preludij izpod rok organista Jožeta Vukana ter slovesno zaključili s *Trdnim gradom*. Božja beseda z pridigo ter molitvijo, strokovno predavanje oziroma razmišljanje ter glasba so pomembni, temeljni del evangeličanske tradicije, bodisi bogoslužja bodisi izobraževanja slehernega človeka. Vse to nam je obogatilo tudi nedeljski

Mojster Janez na proslavi v Mariboru

slavnostni popoldan in nas spomnilo ter utrdilo v vedenju, da nam preteklost marsikaj sporoča v sedanost, da trka na našo osebno vest in odgovornost.

Katja Ajdnik

MARIBOR

Žlahtnost tiskarstva

V Mariboru sta počastitev dneva reformacije v evangeličanski cerkvi na Trubarjevi cesti 26. oktobra pripravili Mestna občina Maribor in Evangeličanska cerkvena občina Maribor, ki jo vodi duhovnica mag. Violeta Vladimira Mesarič Jazbinšek. Slavnostni govornik je bil mag. Tomaž Kancler, podžupan Mestne občine. V kulturnem delu programa je mojster Janez Rozman s svojo Manufakturo predstavil žlahtno večino obrtniškega ročnega tiskarstva, kakršno je bilo v 16. stoletju in kakršno je zmoglo natisniti vso bogato bero slovenskih protestantskih knjig. K slovesnosti poznojesenskega zgodnjega večera je z izbranim sporedom skladb prispevala violinistka Anja Kolarič, gojenka Umetniške gimnazije Konservatorija za glasbo in balet Maribor.

VELENJE

Trubar bi bil danes ponosen

Na predvečer dneva reformacije in tik pred osrednjo občinsko proslavo tega praznika 30. oktobra 2011 je bil v študijski sobi Mestne knjižnice Velenje njen gost dr. Zvone Štrubelj, vodja slovenske katoliške

župnije v Stuttgartu, teološki antropolog in velik poznavalec življenja in dela Primoža Trubarja. Pogovor je vodil docent dr. Tone Ravnikar, zgodovinar in velik poznavalec zgodovine protestantizma na Slovenskem ter avtor številnih znanstvenih del in knjig o protestantizmu na naših tleh. Skozi pogovor smo izvedeli veliko zanimivosti o protestantizmu ter delu in življenju Primoža Trubarja na Nemškem, predvsem pa o nekdanjem in sedanjem spoštovanju našega rojaka v tem okolju.

Po pogovoru so se obiskovalci preselili v osrednji prireditveni prostor, kjer je bila osrednja občinska slovesnost ob dnevu reformacije. Kakor je zapisala v svojem zapisu z naslovom *Trubar bi bil danes ponosen* novinarka *Našega časa* gospa Bojana Špegelj, je slavnostni govornik dr. Zvone Štrubelj s svojo predstavitev življenja, lika in dela Primoža Trubarja navdušil. Na proslavi je dr. Zvone Štrubelj retorično spretno predstavil njegov lik skozi verze Srečka Kosovela. Poudaril je, da je prav, da se Slovenci zavedamo, da Trubar ni bil le oče slovenskega naroda in besede, ampak tudi velik Evropejec, ki je za sabo pustil številne slovenske knjige in veliko sodobnikov. Bil je učeč, gostoljuben in napreden, če pa bi se danes vrnil, bi bil nad tem, kakšna je danes njegova domovina Slovenija, zagotovo navdušen. Dan reformacije je povezan z našo identiteto, jezikom, kulturo in slovenskim čutenjem, ki ga je začetnik reformacije in njen vidnejši predstavnik Primož Trubar videl že v svojem času in zanj tudi delal. Živel je v prelomnem času, skoraj pol življenja kot zdomec, begunec. Vseeno se ni zlomil, ampak je ostal pokončen. Njegovo geslo je bilo »stati in obstati«, kljuboval je vsem pritiskom, vsem vetrovom, v doslednosti in iskrenosti do samega sebe pa je šel tisto pot, ki je bila po njegovem najboljša. Zato je marsikaj pretrpel, dosegel pa je lepe in velike rezultate.

V nabito polnem preddverju velenjske knjižnice je ob koncu nagovora doživel gospod Štrubelj dolg in spontan aplavz publike, saj je teološki antropolog s svojo predstavitev Trubarjevega lika resnično navdušil.

Po nagovoru je še povedal, da večina o Primožu Trubarju ve premalo in tako manjka identifikacija s to močno osebnostjo, ki pa je zelo sodobna. Bil je v duši Evrope in soustvarjal evropsko kulturo ter tako Slovencem omogočil, da smo kot narod s svojo besedo in kulturo, tudi s svojo samobitnostjo, obstali na zemljevidu Evrope.

Trubarjeve verze sta na prazničnem večeru doživeto predstavila Boštjan Oder in Tomaž Potočnik, kitarški duo Aljoša Vrščaj in Simon Krajncan pa je poskrbel za glasbeno spremljavo dogodka, ki se je številnim obiskovalcem zdel preprosto lep.

Jure Piano

RAŠICA

Odnos do jezika, evangelijsko sporočilo

Državni praznik, ki ga že leta na Rašici praznujemo na sam dan reformacije, 31. 10., smo letos obeležili s prireditvijo, ki se je odvijala v dveh dejanjih. V prvem delu, ki je potekal v spominski sobi Primoža Trubarja, je po pozdravu predsednice podružnice Slovenskega protestantskega društva spregovoril slavnostni govornik, akademik prof. dr. Jože Trontelj, predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. V svojem govoru *O dediščini po Trubarju, o etiki odnosa do jezika in o evangelijskem sporočilu* je poudaril pomen slovenskega jezika za slovenstvo, za narodno in kulturno identiteto ter med drugim pozval vse prisotne k ohranjanju jezika, k resnejšemu in odgovornejšemu pristopu k prenašanju kulture in zbornega jezika na mlajše rodove. Da bi se človek lahko približal bogu, ga častil in spoznaval njegove resnice, je potreboval neposreden stik z njim. Prek molitev in knjig v maternem jeziku mu je bilo to omogočeno. Pa ne le to. Tudi njegova zavest in samozavest se je prebujala, saj je znanje branja in pisanja širilo obzorja in prelomilo z nevednostjo in ozkostjo pogleda na svet. Trubarjeva veličina, ki presega versko ali filozofsko ozadje, ki presega zgodovino in bo, upamo, trajala še dolgo v prihodnost, je ravno ta identiteta, ki smo jo po njem kot narod začeli pridobivati.

V glasbenem programu, ki so ga pripravili mladi glasbeniki in njihovi profesorji z Glasbene šole Ribnica, oddelka iz Velikih Lašč, so nastopili: solistka Mateja Košir, pevki Amadeja Košir in Mojca Šilc, saxofonistki Neža Purkart in Lenča Debeljak, kitarist Jaka Samsa, violončelistka Maša Tomc, pianistka Darja Brcar in klarinetist Vanjo Tomc. Pester, simpatičen in s srcem izveden program je prinašal tako slovenske ljudske pesmi kakor tudi dela slovenskih in tujih skladateljev.

Drugi del prireditve je potekal v Galeriji Skedenj, kjer so nas že čakale razstavljene slike, večinoma akti, diplomiranega slikarja Draga Petrovića. Slikarja in njegovo delo je predstavila Helena Grebenc Gruden, članica KUD Primoža Trubarja in srčika likovnega dogajanja na tem področju. V glasbenem programu so se v triu klarinetov predstavili Kaja Žužek, Urška Lavrič in Robert Lovšin.

Slavnostni dan, na katerem se je trlo domačih obiskovalcev in gostov, se je zaključil v prijetnem vzdušju s preprostimi, a okusnimi jedmi starega izročila, ki ga obuja in jih pripravlja Društvo za ohranjanje dediščine Gradež. Prijetno in slavnostno vzdušje, s pogovori o jeziku in v jeziku, ki nam ga je dal Trubar, so potekali še dolgo v praznični večer.

mag. Ana Porenta

RAZGLEDI

Opazen in pomemben del dejavnosti Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar in tudi Evangeličanske cerkve v Sloveniji je spodbujanje strokovnega, raziskovalnega in znanstvenega ukvarjanja s protestantizmom v preteklosti in sedanjosti. Na to opozarjamo bralce glasila z nizom izčrpnih prispevkov.

ŠTUDIJSKI VEČERI

Študijske večere s predavanji in razpravami organizira Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar enkrat na mesec v okviru programa Trubarjeve hiše literature, ki jo je v letu Unescove akcije »Ljubljana – svetovna prestolnica knjige« uredila Mestna občina Ljubljana. Pobudnik in glavni usmerjevalec študijskih večerov je Božidar Debenjak.

V sezoni 2010/2011 so bili naslednji študijski večeri:

17. november 2010: *Bele in sive lise v naši vednosti o protestantizmu*, v razpravi sodelovali Kozma Ahačič, Božidar Debenjak, Mihael Glavan, Marko Kerševan, Jonatan Vinkler, Nenad Vitorović.

22. december 2010: *Trubar in »turško« vprašanje*, predaval Jonatan Vinkler.

19. januar 2011: *Reformacija in protireformacija na Češkem in Moravskem*, predaval Jonatan Vinkler.

16. februar 2011: *Reformacijska teologija v 21. stoletju*, predaval Marko Kerševan.

16. marec 2011: *Religija – sveto – brezpogojno v protestantizmu Paula Tillicha*, predavala Cvetka Hedžet Tóth.

20. april 2011: *Delo na slovarju slovenskih protestantov 16. stoletja*, leksikografsko delo *Besedje slovenskega knjižnega jezika v 16. stoletju* (2011) predstavila Majda Merše in Kozma Ahačič.

18. maj 2011: *Kocbekovo protestantsko krščanstvo*, predaval Mihael Glavan.

15. junij 2011: *Protestantska etika za 21. stoletje*, temo predstavil Leon Novak, predaval Traugott Jähnichen.

V nadaljevanju objavljamo povzetke tistih besedil predavanj, ki so jih pripravili predavatelji za objavo v reviji *Stati inu obstatu* (št. 13–14, str. 111–252).

Jonatan Vinkler

Škoda hovoryty: Protireformacija in rekatolizacija v Češkem kraljestvu: 1621–1628

Razprava obravnava uveljavitev katoliške protireformacije in rekatolizacije, kot sta se druga za drugo v deželah sv. Václava uresničili v obdobju od poraza češke stanovske vojske na Beli gori 8. novembra 1620 do izdaje *Obnovljene deželne postave češke* (Verneuer-

te Landesordnung des Erbkönigreichs Böhaimb) 10. maja 1627. V tem uvodnem delu tridesetletne vojne je namreč tako politično kot versko restavracijsko pobudo v Češkem kraljestvu prevzel rimskokatoliško pravoverni češki in ogrski kralj ter rimski cesar Ferdinand II., »podvigi« protireformacije in rekatolizacije med Čehi in Moravci pa se zdijo tipološko podobni ukrepom, ki jih Ferdinand še kot notranjeavstrijski deželni knez v obdobju 1596–1628 na pobudo škofa Jurija Stobeja pl. Palmburga uveljavil na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem, tj. tudi nad protestantsko »cerkvijo slovenskega jezika«: 1) hkratna uveljavitev protireformacijskih ukrepov pri vseh stanovih; 2) takojšnja prepoved reformiranega bogoslužja, pridiganja in zapovedan razpust ustanov reformirane cerkve (npr. šol in tiskarn), ki sledita vojaški ali politični zmagi nad politično pomembnimi predstavniki reformirane cerkve; 3) izgon intelektualnega in duhovnega jedra reformiranih cerkva (pridigarji, učitelji); 4) menjave v politično-upravni strukturi mest in dežele (mestni sveti, sodišča); 5) pritisk na meščanski stan, da konvertira v rimski katolicizem (pod pretnjo izгона); 6) delovanje protireformacijskih in rekatolizacijskih komisij po deželnoknežjih mestih in deželi (prostovoljna ali nasilna konverzija mestnega in trškega prebivalstva ter tretjega stanu); 7) zapoved plemstvu, da konvertira v rimski katolicizem ali se izseli, in s tem 8) pravno formalno korektna, toda dokončna uveljavitev načela *cuius regio, eius religio* iz *Augsburškega verskega miru* (1555), kar je osnovna ideja Stobejevega načrta, artikuliranega v obliki posebne spomenice. V Češkem kraljestvu je bila ta, v Notranji Avstriji v letih 1596–1602 že preizkušena tipologija, kot se zdi, nekoliko modificirana. Ferdinand II. je lahko zaradi stanovskega upora (po defenestraciji 1618) vstajnike kot deželni gospod kaznoval neposredno in jih tako hitro spravil ob zgodovinske privilegije, v prvi vrsti ob one iz *Majestáta* Rudolfa II., ki so zadevali svobodo veroizpovedi v Češkem kraljestvu, nato ob politično moč ter – zaradi plačila vojne odškodnine, »dolgega novca« in konfiskacij imetja – ob materialno potenco, ki je bila skupaj s politično močjo glavna zaslomba reformiranih cerkva v Češkem kraljestvu. Cilj vseh teh ukrepov je bil kmalu dosežen: okoli l. 1626 je protireformacija v Češkem kraljestvu uradno končana. Vsaj v tem obsegu, da ni nikjer na ozemlju čeških dežel več nekatoliške božje službe. Nekatoliški Čehi so se ali izselili ali konvertirali v katolicizem ali

pa vsaj obljubili, da se dajo poučiti v »pravi veri«. Tok verske emigracije je odnasel za meje dežel sv. Václava najboljše sinove domovine: sočasni vir ugotavlja, da se je izselilo 185 celotnih nekatoliških plemiških rodov s svojimi vejami, skupno število emigrantov pa ocenjuje na 30.000 družin (sodobne ocene so bližje številki 70.000). Z uveljavitvijo katoliške protireformacije preneha obstajati zgodovinski češki narod, socialna restratifikacija in družbena sprememba, ki je le-tej sledila, pa se more v evropski zgodovini primerjati le še z Anglijo, ko je normanski vojvoda Vilijem Osvajalec po bitki pri Hastingsu l. 1066 razlastil anglosaške plemiče, z Nemčijo, kjer so bili med nacističnim režimom podobne usode deležni srednjeevropski Judje, deloma pa tudi z državami, ki so v 20. stoletju na silo ali prostovoljno sprejele katero od različnih sovjetskega boljševiskega komunizma. V teh državah je načrtna in sistematična razlastitev doletela zgodovinsko meščanstvo – razred, ki se nekako ni prilegal v zgodovinsko redukcionistični model komunistične (psevdo)materialistične interpretacije historičnega razvoja družbe.

Marko Kerševan

Reformacijska teologija in *la condition humaine* v 21. stoletju

»Jasnost nauka o opravičenju je tista, ki odloča o tem, ali je cerkev v resnici cerkev Božjega evangelija ali le krščanska religiozna institucija. Ta nauk odloča o tem, ali dejanski človek veruje v resničnega Boga, ali pa sledi svojim lastnim podobam Boga.« (Moltmann)

Ko se vprašujemo, kako je danes z zaupanjem v milostnega Boga in vero v opravičenje po veri, se hkrati vprašujemo, kako je z aktualnostjo in perspektivami temeljnega v krščanskem verovanju.

Zdi se, da se je krščansko oznanjevanje (in iskanje) usmiljenega Boga, pravičnega Boga, ki opravičuje človeka/grešnika, v sodobnosti diskreditiralo. Človek pri Bogu in z Bogom ne išče več svoje pravičnosti in opravičenja, pri bogu in z bogom išče kvečjemu kaj drugega, nekaj kar mu nudijo druge religije, ne pa (protestantsko) krščanstvo, ki stoji in pade z naukom o opravičenju.

Toda v povezanosti vprašanja »opravičenja Boga« (teodiceje) z vprašanjem opravičenega/pravičnega človeka je – na sledi, ki jo je utrl Karl Barth – mogoče videti tudi aktualnost in perspektivo vprašanja »opravičenja samo po milosti«.

Človek, ki je v imenu svoje avtonomije, svobode in odgovornosti spoznal Boga kot (ne)odgovornega in neopravičljivega, ga zato odstranil, »ubil«, ga v primežu lastne (ne)svobode in (ne)odgovornosti zopet prikljiče.

Aporije sodobnega razumevanja človekove avto-

nomije usmerjajo nazaj k vprašanju o opravičenju človeka le po milosti in po veri v Boga, ki opravičuje sebe in človeka. Človekovo spoznanje/priznanje lastne nemoči v svobodnem odločanju (»nemoči v svobodi«) utira pot tudi novi teodiceji, novemu vprašanju/razumevanju Božje (ne)moči in Božje svobode.

Razprava se opira na Körtnerjevo knjigo *Reformato- rische Theologie im 21. Jahrhundert*. Zürich: TVZ 2010.

Cvetka Hedžet Tóth

Religija – sveto – brezpogojno v protestantizmu Paula Tillicha

Pojem meje je simbol za celoten osebnostni in duhovni razvoj Paula Tillicha. S svojim bivanjem »na meji med teologijo in filozofijo« je njegovo stališče izjemnega pomena. Kot teolog je Tillich poskušal ostati filozof in kot filozof teolog, pri čemer gre za poskus vsa področja človekovega življenja dojeti iz njihove usmerjenosti k brezpogojnemu. Filozofija je drža radikalnega spraševanja, religija je čista prevzetost z brezpogojnim, z bitjo onstranskega, s tistim, kar biti daje bit in smislu smisel. Še posebej je vidna razlika med filozofijo in religijo v strukturi teologije, filozofija je v načelu teoretična, teologija pa eksistencialna. Teologija razmišlja in odgovarja iz eksistencialnega položaja, pri tem pa vedno operira s filozofskimi pojmi. Razmerje med filozofijo in religijo je kot razmerje med vprašanjem in biti-vsebovan-že-v-vprašanju.

S svojo filozofsko teologijo je Tillich razvil globoko zgodovinsko zaznamovano metafiziko spoznanja. Zgodovina ne pomeni le spoznanja, temveč tudi odločitev, in sicer odločitev, ki je obenem konkretna in sega v globino brezpogojnega. Tako je odločitev tudi odločitev za moralo in morala je samopotrjevanje naše esencialne biti. Moralnost je po Tillichu funkcija življenja v razsežnosti duha. Kot taka je moralnost tudi konstituiranje osebnostnega sebstva.

Majda Merše

Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja

Na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša, ki deluje kot enota Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU (ZRC SAZU), že od srede sedemdesetih let 20. stoletja v okviru posebne sekcije potekajo pripravljala dela za slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. Zanj je bilo s popolnim izpisom zbrano in urejeno celovito gradivo, ki šteje pribl. 3.200.000 izpisov. Koncept zahtevno zasnovanega, obvestilno izčrpnega zgodovinskega slovarja je predstavljen v poskusnem snopiču, ki je izšel leta 2001. Med pripra-

vljalna dela za slovar spada tudi delo z naslovom *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* (Ljubljana, Založba ZRC SAZU, ZRC SAZU, 2011), ki so ga pripravili Kozma Ahačič, Andreja Legan Ravnika, Majda Merše, Jožica Narat in France Novak.

Monografija je slovarsko delo temeljnega značaja. Prinaša popis občnoimenskega besedja, zajetega s popolnim izpisom vseh knjižnih izdaj s slovenskim besedilom iz obdobja 1550 do 1603 (skupno 53 del različnega obsega). Časovni okvir določata letnici izida prve slovenske knjige in izida Megiserjevega večjezičnega slovarja, v katerega je bila vključena tudi slovenščina.

Knjiga je podatkovno izjemno bogato delo. Uvodnemu poglavju, ki so mu dodane potrebne preglednice, sledi 609 slovarskih strani, na katerih je navedenih pribl. 250.000 podatkov. Številni izmed njih so novi. Delo izkazuje 27.841 iztočnic (5.609 od teh uvaja kazalko). Iztočnice so opremljene z besednovrstnimi in drugimi slovničnimi oznakami ter s kronološko urejenimi podatki o virih (npr. besednik *sam. m* P: 28 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, TkM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TfM 1595, TfC 1595, MTh 1603)). Pripis okrajšav virov je omogočila zaporedna, ločena obdelava vseh popolno izpisanih del. Slovnična obvestila, ki sledijo besednovrstnim podatkom, kažejo na osnovne kategorialne lastnosti iztočnic, kot je spol pri samostalniku, vid pri glagolu itd. Homonimi so ločeni, opozorjeno je na variantni način zapisa (skupaj ali narazen) sestavljenk, zloženk in sklopov, pri nekaterih skupinah besed pa so iztočnicam pripisana tudi opozorila na zemljepisno omejeno rabo ali na tuj izvor. Predvsem na glasoslovno, deloma pa tudi na oblikoslovno in (pravo)pisno variantnost je opozorjeno s kazalkami.

V številnih slovarskih podatkih, zlasti slovničnih, se skrivajo velika prizadevanja avtorjev, da bi se dokopali do ustreznih, teoretično trdnih in sistemsko pravih rešitev. Za uresničitev tovrstnih ciljev je bilo treba opraviti številne analize izbranega gradiva, pri prevedenih besedilih veliko primerjav s predlogami, pa tudi nekaj obširnejših raziskav.

Mihael Glavan

Kocbekovo protestantsko krščanstvo

Edvard Kocbek sodi med peščico najvidnejših intelektualcev in umetnikov, ki so bistveno zaznamovali bivanje Slovencev v dvajsetem stoletju. V naše javno kulturno in politično življenje je posegal vse od svojih študentskih let, ko je urejal katoliške mladinske revije, v tridesetih letih pa se je radikalno razšel z instituci-

onalno cerkveno politiko in povzročil razkol v reviji *Dom in svet*. Svoja predvojna filozofska in religiozna iskanja je izražal v člankih, esejih in predavanjih ter jih ekstenzivno zapisoval v svojih dnevnikih, odsevajo pa tudi v njegovi tedanji poeziji. Poglobljeno je preučeval zlasti sočasno francosko filozofsko misel, na kateri je utemeljil svoje personalistično krščanstvo (L. Bloy, E. Mounier, revija *Esprit*), ki ga je predstavljal v svojih člankih, še posebej v reviji *Dejanje*.

Svoje prelomno dejanje je storil z vstopom v Oslobojilno fronto in tako slovenske napredne katoličane povezal s komunisti in drugimi levičarskimi skupinami, ki so se odločile za aktiven partizanski odpor proti okupatorjem. Kot so nekoč Trubarja družbene razmere »prisilile« k prestopu v reformirano evangelijsko cerkev, je osvobodilni boj Kocbeka odločilno postavil ob bok komunistom, nikoli pa ne v skupnost neverujočih.

Naš prispevek sicer izhaja iz filozofskih in teoloških osnov Kocbekovega krščanstva in njegove osebne vere, osnovan in izpeljan pa je iz njegovih zapisov v partizanskih dnevnikih *Tovarišja* in *Listina*. Besedilo bralca vodi skozi Kocbekove avtentične razmisleke, ki jih povezuje in pojasnjuje le toliko, da sta jasno razvidni avtorjeva duhovna podoba in njegova krščanska misel. V celoti navajamo predvsem vse tiste dele, eksplisitno govorijo o Kocbekovi duhovni povezavi s protestantskim reformiranim krščanstvom.

Traugott Jähnichen

Pogum za prevzem odgovornosti in podjetniško ravnanje – Gospodarskoetični impulzi v Evangeličanski cerkvi v Nemčiji

Avtor članka skuša ob pretresanju najnovejših pobud Evangeličanske cerkve v Nemčiji (EKD) k preusmeritvi gospodarskega in družbenega življenja izluščiti iz krščanskega verovanja napotila za reformiranje gospodarstva in družbe. Med pobudami izstopata spomenici *Pravična soudeležba* (2006) ter *Podjetniško ravnanje iz evangeličanske perspektive* (2008), ki ju skupaj z nekaterimi krajšimi objavljenimi stališči obravnava kot dopolnjujoča se besedila. *Pravična soudeležba* razvija družbenoetično normo pravičnosti, Podjetniško ravnanje pa se osredotoča na idejo svobode. Pravičnost in svoboda – v smislu komplementarne določitve druge z drugo – skupaj tvorita normativni temelj evangeličanske družbene etike.

Pri svojih spodbudah k odgovornemu podjetniškemu ravnanju v skladu z normami evangeličanske etike izhaja Evangeličanska cerkev iz prepričanja, da lahko takšna naravnost pozitivno vpliva na gospodarsko uspešnost. Takšno podjetniško ravnanje zagotavlja vzdušje zaupanja in varnosti. Evangelijsko odgovorni podjetniki vedo, da cilj srednje- in dolgoročno vzdr-

žljivih podjetij ni vselej in z vsemi sredstvi iztisniti vse, kar se da. Tako navezovanje podjetniške svobode na krščanske iztočnice tudi osvešča glede mej gospodarstva: »Te so prekoračene povsod, kjer so vsa področja življenja podrejena ekonomističnemu pogledu.« V skladu s tem je naloga evangeličanske etike določiti meje ekonomski kalkulaciji, ker se pod takšnimi pogoji gospodarstvo in druga področja življenja lahko vzajemno krepijo. Kjer šteje le še ekonomika in je vse podrejeno njeni logiki, so naposled spodkopane tudi družbene in osebne predpostavke uspešnega gospodarskega delovanja.

Prepoznavanje odgovornosti iz evangelijskega vidika povečuje pripravljenost ljudi, da se dejavno zavzemajo zase in za druge in pri tem upoštevajo skupno dobro ter nenazadnje tudi obveznost do prihodnjih generacij.

KÜZMIČEVI DNEVI 2011

Tudi leta 2011 je, kakor že nekaj let zapored, Evangeličanska cerkev AV v Republiki Sloveniji skupaj z Evangeličansko cerkveno občino Puconci organizirala zdaj že tradicionalne Küzmičeve dneve. Pri organizaciji sta sodelovali pomurska podružnica Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar in Občina Puconci.

Za Küzmičeve dneve je vsako leto izbrana tema, ki nosi duhovno in poučno sporočilo, in upoštevanje so tudi obletnice, ki so velikega pomena za Evangeličansko cerkev, družbo in slovenski narod. To leto smo obhajali dve posebni obletnici, in sicer 240. obletnico izdaje *Nouvoga zákona* Štefana Küzmiča ter 230. obletnico izdaje *Tolerančnega patenta*. Predavanjem na ti temi smo prisluhnili v petek in soboto, 16. in 17. septembra, v Spominskem domu Štefana Küzmiča v Puconcih.

Prvi večer je bil posvečen *Tolerančnemu patentu*, ki ga je 13. oktobra leta 1781 izdal razsvetljsko usmerjeni avstrijski cesar Jožef II., sin Marije Terezije. V svoji kratki samostojni vladavini, trajajoči 10 let, je uvedel korenite reforme, ki so dolgoročno vplivale na cerkveno in družbeno življenje. S *Tolerančnim patentom* je dovolil »augšburški in helvetski veri ter neuniranim Grkom, da lahko po svojem običaju privatno izvajajo svojo veroizpoved«. To je sprožilo delno duhovno in versko svobodo tudi pri nas, zato so naši zavzeti in goreči predniki leta 1783 uradno ustanovili prve tri evangeličanske cerkvene občine: v Puconcih, Križevcih in na Hodošu. Te so imele okrog leta 1790 približno 12 000 članov. Začel se je čas relativnega svobodnega verskega življenja, ko so gradili cerkve, šole, župnišča,

izvajali verske obrede, poučevali in delali vse, kar jim je bilo dovoljeno po zakonu patenta in v duhu čistosti evangeličanskega učenja. Doba močne protireformacije (1732–1781) na naših tleh, ko so se družine zaradi nesvobode izseljevale in trpele, mnogi pa so hodili k Božji službi v oddaljene artikularne kraje na Madžarskem, je bila s *Tolerančnim patentom* končana. Svoboda je pomenila olajšanje, nov začetek in nadaljnji obstoj evangeličanov v Prekmurju vse do danes. Predavanje na to temo nam je posredoval prof. dr. Karl Schwarz z Evangeličanske fakultete Univerze na Dunaju.

Drugi dan je bil posvečen našemu rojaku, »prekmurškemu Trubarju« in duhovniku Štefanu Küzmiču. Spomnili smo se na njegovo edinstveno delo – prevod *Nove zaveze* v prekmurški knjižni jezik leta 1771. O tem dosežku je predaval prof. Franci Just, jezikoslovec, ki je o Küzmičevem delu povedal, da je literarno estetsko izoblikovano besedilo, ki priča o osebnem entuziazmu Küzmiča in o verski kulturni organiziranosti, ki je bila med prekmurskim prebivalstvom razvita že v tistem času. Je obenem izraz izoblikovane etične zavesti in podlaga za standardizacijo knjižne prekmurščine in njen nadaljnji razvoj. Ker pa se v Küzmičevi prekmurščini zrcali tudi stara cerkvena slovanščina, je bilo to delo pomembno celo za razvoj slovenskega jezika. O neprecenljivem pomenu Küzmičevega *Nouvoga zákona* in *Tolerančnega patenta* za Evangeličansko cerkev je v soboto zvečer predaval tudi duhovnik Simon Sever, ki je povzdignil oba zgodovinska trenutka in njuni deli.

Večera sta bila obogatena z nastopi Mešanega pevskega zbora Cantate in Ženske vokalne skupine Zarja. V nedeljo je bil v puconski evangeličanski cerkvi zaključek Küzmičevih dnevov s slavnostnim bogoslužjem, ki se je začelo pred cerkvijo pri spomeniku Spametnost. Domači duhovnik Evgen Balažic je v nagovoru poudaril pomen pismenosti v smislu izobrazbe vsakega človeka in njegovega stalnega učenja, ki odpira vrata napredku, razumevanju časa in strpnosti. Küzmič in drugi prekmurški duhovniki, učitelji, pisci so »lúbili« svoj prekmurški narod, zato so mu podarili svoj trud, čas in vse neprecenljive pismene zaklade – knjige.

Na Küzmičevih dnevih smo se tako sprehodili nazaj v čas in se spomnili na velike ljudi in modre delavce življenja, ki so nam dali svobodo. Vse v namen, da se preseže sebičnost ene človeške resnice in se vidi večni zaklad, ki je skrit v resnici Kristusovega telesa, kjer je mnogo različnih svobodnih, a odgovornih poti. Svoboda, ki smo jo evangeličani in drugi dobili takrat nazaj in je vedno ogrožena, je globoko izpovedana v bibličnih besedah: »Kristus nas je osvobodil za svobodo. Zato stojte trdno in se ne dajte ponovno vpreči v jarem sužnosti.« (Galačanom 5,1.)

Katja Ajdnik, Evangeličanski list

POSVET O IDRIJSKIH PROTESTANTIH 16. STOL.

Strokovni posvet je potekal v prostorih Mestnega muzeja Idrija na gradu Gewerkenegg v dopoldanskih urah dne 25. oktobra 2011. Prisotnih je bilo 60 udeležencev, kar je precej nad povprečjem na dosedanjih posvetih MD.

Uvod

Muzejsko društvo Idrija, ki je bilo ustanovljeno leta 1986 in šteje danes 225 članov, je od leta 2003 organiziralo devet strokovnih posvetov z različno vsebino: od naravoslovja in tehnike do zgodovinskih in kulturnih vprašanj. Na posvetih so svoje poglede na obravnavano snov predstavili najvidnejši domači, pa tudi drugi slovenski znanstveniki in strokovnjaki različnih smeri. Za posvet o idrijskih protestantih smo se odločili že v Trubarjevem letu 2008, ko smo ugotavljali, da je bil čas protestantizma v 16. stoletju zelo pomembno obdobje v naši zgodovini in da je bila Idrija eno najpomembnejših središč reformacije na Slovenskem. Idrijski protestanti so bili dejavni tako na gospodarskem kot tudi kulturnem področju ter so leta 1581 ustanovili prvo ljudsko šolo za otroke vseh rudarjev. Namen posveta je bil, da vsestransko osvetlimo in postavimo trajno obeležje idrijski protestantski skupnosti kot pomembnemu dejavniku v dobi, v kateri smo se Slovenci s *Primožem Trubarjem* na čelu oblikovali kot narod s svojim knjižnim jezikom. »V svojih vizijah je Primož Trubar presegel razdeljenost našega prostora na zgodovinske dežele in od leta 1555 dalje pisal o SLOVENSKE DEŽELI« je na Muzejskih večerih leta 2008 poudaril ddr. Igor Grdina. S svojim neuklonljivim značajem in dolgoletnim vztrajnim in upornim delovanjem doma in v tujini je Trubar dosegel, »da so se široki sloji ljudstva začeli zavedati, da se svojega jezika ni treba sramovati, ker je lep in bogat in se v njem lahko izražamo enakopravno z drugimi kulturnimi narodi Evrope«, je zapisal France Kidrič. Trubarjeva pokončna osebnost nas lahko in nas mora navdajati s samozavestjo tudi danes, ko v kaotičnih razmerah globalnega sveta zopet iščemo svojo identiteto. V Idriji, kot novo nastajajočem rudarskem mestu z okrog 1000 prebivalci (Ljubljana jih je imela tedaj 4000) je imel protestantizem veliko pripadnikov tako med vodilnim osebjem rudnika kakor tudi med preprostimi ljudmi. Novo vero in s tem tudi novo etiko (spodbujanje k večji in odgovornejši delovni usmerjenosti) so prinašali rudarji, ki so prihajali k nam iz nemških dežel. Zanimljivo pa gotovo ni bil tudi vpliv slovenskih stanov, Trubarjevih odločnih podpornikov (Turjačanov – Auerspergov in drugih)

ki so bili do podržavljenja rudnika leta 1575 lastniki deležev v idrijskem rudniku, kot tudi nadvojvodovega odposlanca za idrijski rudnik Janeza Khisla, ki je bil, kot lahko razberemo iz literature, naklonjen protestantizmu. Med idrijskimi izobraženci so bili najvidnejši protestanti: rudniški upravitelj (1586 – 1595) *Gregor Komar*, rudarski sodnik (1570 – 1595) *Mihael Stecher* (ali *Štekar*), rudniški knjigovodja *Mihael Freysleben* in učitelj *Matevž Ebensdorfer*. Na obdobje protestantizma nas še vedno spominja mestno naselje imenovano *Kalvin*. Poimenovanje kaže na to, da smo v Idriji imeli tudi pripadnike Calvinovega protestantizma, ki je bil blizu tudi Trubarju. Švicarski reformator Jean Calvin (1509 – 1564) je bil, kot piše Jože Javoršek, eden naj-sijajnejših verskih duhov tistega časa. Bistvo njegovega oznanila je bilo demokratično občestvo kristjanov, kjer je vsak človek del oblasti, oblast pa so vsi ljudje skupaj! (Kako sijajno in kako še vedno nedosegljivo!)

Delovanje idrijskih protestantov je pustilo trajne sledi na več področjih. Prvo je seveda *razvoj rudnika*. Do podržavljenja leta 1575 je bil rudnik zanemarjen in opremljen s primitivnimi proizvodnimi sredstvi. Veliko se ni spremenilo tudi v prvih letih po podržavljenju, saj je bil rudniški upravitelj še vedno Urban Ainkürn (1549 – 1586), ki mu je bila prva skrb lastna korist in je rudarje neusmiljeno izkoriščal. Ni bil protestant, a protestantov tudi ni preganjal, saj mu je bilo edino načelo le lastna korist. Bistvena sprememba se je zgodila, ko so po uporuh rudarjev v letu 1579 Ainkürna leta 1586 vendarle odstavili in postavili na njegovo mesto Gregorja Komarja, prvega rudniškega upravitelja slovenskega rodu in vnetega protestanta. Pod njegovim vodstvom so se v rudniku lotili temeljite in širokopotezne prenove proizvodnje. V Idrijo so vabili izkušene rudarske mojstre iz drugih evropskih dežel. Izkopali so nov jašek sv. Barbare, da so lahko zračili tudi bolj oddaljene rudniške rove, uvedli nov, mnogo učinkovitejši način črpanja vode iz jame, iskali boljših metod žganja rude in uvajali stabilno energetska napajanje rudniških strojev z gradnjo vodnih kanalov in velikih kamšti. Drugo, zelo pomembno področje, za katero so zaslužni idrijski protestanti, je bilo *šolstvo*. »Kmalu po začetku druge polovice 16. stoletja in nedvomno zaradi prodirajočega protestantizma so v Idriji ustanovili šolo z učiteljem, ki so mu rudarji dajali bolj ali manj stalno plačo«, je zapisala Slavica Pavlič v svoji *Zgodovini idrijskega šolstva*. Leta 1581 je bila tudi uradno ustanovljena prva, protestantska, ljudska šola za rudarske otroke. Pouk je potekal v grajskih prostorih. Na njej je med drugimi poučeval *Peter Gallus*, bližnji sorodnik, lahko tudi brat, bolj slavnega glasbenika *Jakoba Gallusa*, ki je po ljudskem izročilu tudi bival v Idriji.

Ko obravnavamo delo idrijskih protestantov, ne moremo mimo *prvega delavskega upora* na Sloven-

skem, ki se je zgodil v Idriji leta 1579. Kot že rečeno, je rudniški upravitelj Urban Ainkürn rudarje dolga desetletja neusmiljeno izkoriščal. Tudi do 15 let niso dobili izplačanega nobenega denarja od zaslužka, žito, ki so ga dobivali namesto denarja, pa je bilo največkrat slabo in plesnivo. Oboleli ali pri delu poškodovani rudarji žita sploh niso dobili in so od lakote umirali. Vse to in še mnogo drugega je v pritožbi, pod katero se je od 121 takrat zaposlenih podpisalo 31 rudarjev, napisal deželnemu knezu protestantski učitelj Matevž Ebensdorfer, ki je bil zato ob službo, izgnan in zaprt v Gradcu. Uporni rudarji pa so z njegovo pomočjo vendarle dosegli, da je bil Urban Ainkürn leta 1586 odstavljen. Za novega upravitelja so še istega leta postavili protestanta Gregorja Komarja, ki je na tem mestu ostal do leta 1595, ko so ga z začetkom protireformacije skupaj s sodnikom Mihaelom Stecherjem, izgnali iz Idrije. Protireformacija je prizadela tudi osnovno šolo. O tem je Slavica Pavlič v svoji *Zgodovini idrijskega šolstva* takole zapisala: »V prvem obdobju dveh stoletij izobraževanja idrijskih otrok, od prvih znanih začetkov v drugi polovici šestnajstega stoletja, do druge polovice osemnajstega stoletja, je bila na področju šolstva najpomembnejša pridobitev reformacijske dobe, saj je bil tedaj pouk v materinem jeziku. Protireformacija pa je predvsem prizadela prav osnovno šolo. Vrnila jo je nazaj v obdobje fevdalne miselnosti, ki v svoj obnovitveni program ni mogla sprejeti šole, ki bi skrbela za izobraževanje ljudstva.«

Pozdravi

Po uvodnem predavanju predsednice Muzejskega društva Idrija *Ivice Kavčič* so udeležence pozdravili: direktorica Mestnega muzeja Idrija *Ivana Leskovec*, župan občine Idrija *Bojan Sever*, poslanec Državnega zbora RS *Samo Bevk* in predsednik Slovenskega protestantskega društva *Primož Trubar* mag. Viktor Žakelj, ki je med drugim poudaril:

»Bil bi negativno presenečen, če se Idrijčani ne bi dostojno, na svojski način seveda, spomnili vaših reformatorjev in reformacije, ki je pustila globoke sledi tudi v vašem mestu. Idrija je najprej stopila v svet z rudnikom živega srebra in v njem zaradi njega in kasneje tudi zaradi drugih stvari ostala prepoznavna entiteta. Tudi s premišljenim zapiranjem rudnika ste opozorili svet okoli sebe; sicer dober glas o tem urejenem svojskem mestu pa sega že dalj časa daleč zunaj meja ožje domovine. Da ste se idrijski muzealci, zagotovo razmišljujoči del meščanov Idrije, odločili, da se s priložnostnim simpozijem in spominsko ploščo spomnite protestantskega obdobja vašega mesta, je zame nekaj povsem pričakovanega, nenazadnje tudi zato, ker je eden najboljših poznavalcev tega zgodovinskega obdobja prav vaš rojak, prof. Kerševan.«

Predavanja

Sledila so predavanja, ki so bila pripravljena za posvetovanje. Predstavljamo jih v povzetkih:

Dr. Marko Kerševan,

redni profesor za sociologijo religije na Filozofski fakulteti, zaslužni profesor Univerze v Ljubljani in glavni urednik revije *Stati inu obstatu*:

Protestantsko krščanstvo in protestantska etika

Kaj je protestantsko krščanstvo? »Vera čistega evangelija«; »Cerkev kot Cerkev Božje besede in skupnost vseh vernikov«; štirje protestantski »samo«: samo po Kristusu, samo po milosti, samo po veri, samo po *Pismu*; nauk o opravičenju grešnika/brezbožneža kot središče krščanske vere. – »Vera čistega evangelija« (Trubar) in (katoliška) ljudska religioznost v 16. stoletju. »Odčaranje sveta«. – »V cerkvi berejo evangelij in poslušajo pridige ..., drugega nimajo nič.« Kaj so vendarle imeli? Stiska in samozavest protestantskega vernika. Protestantska etika (poklica): delo in/kot poklic, delo in/kot molitev. Znanstveno delo kot poklic (»v slavo Božjo in dobrobit človeštva«). – Kaj je vse to (lahko) pomenilo idrijskim rudarjem 16. stoletja? In kaj (lahko) pomeni danes? – Reformacija, protestantsko krščanstvo in prispevek k nastanku in obstanku (nekaterih) značilnosti moderne družbe: moderni individualizem, osebna odgovornost in verska svoboda, delovna usmerjenost, racionalizacija in sekularizacija ...

Janez Kavčič,

profesor zgodovine in umetnostne zgodovine, nekdanji muzejski kustos in pedagog, kulturni delavec in publicist:

Protestantizem na Idrijskem

Slovenski protestantski reformatorji, ki so polagali temelje naše nacionalne zavesti, kulture in književnosti, so prek svojih somišljenikov in sodelavcev odločilno vplivali tudi na dogajanja v Idriji v drugi polovici 16. stoletja. Protestantski veroizpovedi, ki se je v Idriji razširila po letu 1560, je tri do štiri desetletja povečini pripadalo vodstveno in tehnično osebje pri živosrebrovem rudniku s prvim direktorjem slovenskega rodu Gregorjem Komarjem (1586–1595) na čelu. Doktrino in praktično izkazovanje reformirane konfesije je privzela večina rudarskega življa, ne samo nemško govoreči priseljenci, temveč prav tako tudi večinski del domačinov. Idrijskim protestantom gre zgodovinska zasluga, da so v zadnji četrtini 16. stoletja velikopotezno prenovili in razširili rudniške obrate ter jih opremili s tedanjimi vrhunskimi tehničnimi napravami. V skladu s pedagoškim programom Primoža Trubarja so ustanovili prvo idrijsko ljudsko šolo za dečke in deklice, na kateri je v dveh desetletjih poučevalo skupno pet učiteljev. Med njimi posebej izstopata

Matija Ebendorfer, ki je rudarjem pisal pritožbe zoper izkoriščanje, in Peter Gallus, ki vzbuja pozornost zaradi zvenečega priimka (morebitno sorodstvo s slavnim skladateljem Jakobom Gallusom). Predavanje skuša posredovati dosedanje ugotovitve domoznancev in zgodovinarjev o cerkvenih razmerah na Idrijskem v 16. stoletju, o dejavnosti in pomenu idrijskih protestantov in o nasilni rekatolizaciji na prelomu iz 16. v 17. stoletje. V tem kontekstu so upoštevanja vredne predvsem izjemno zanimive vsebine zapisnikov, kot so jih sestavljali vizitatorji, ki jih je v 16. in 17. stoletju na Idrijsko pošiljal čedajski kapitelj. S predavanjem so izpostavljena tudi nekatera odprta vprašanja (npr. tako imenovani kriptoprotestantizem), ki vabijo k nadaljnjim raziskavam in razmislekom.

Dr. Jože Čar,

upokojeni profesor za sedimentologijo in tektoniko na FNT Univerze v Ljubljani, kulturni delavec in publicist, dolgoletni odgovorni urednik Idrijskih razgledov:

Tehnično-tehnološki napredek rudnika za časa upravitelja Gregorja Komarja (1586–1595)

V času prvega rudniškega upravitelja slovenskega rodu Gregorja Komarja (1586–1595), protestanta po prepričanju, se je pri idrijskem rudniku začelo prvo veliko obdobje tehnično-tehnološkega napredka po podržavljenju leta 1575. S prihodom v Idrijo se je Gregor Komar nemudoma lotil številnih del, s katerimi je njegov predhodnik Urban Ainkürn leta in leta zavlačeval. Začel je z izdelavo Barbarinega jaška (1588) in izboljševanjem zračenja vzhodnega dela jame, s postavljanjem novih črpalnih naprav in novih kamšti na Barbarinem jašku ter z reševanjem številnih težav pri povečevanju dotoka energetske vode k Barbarinemu jašku. Na njegovo pobudo je graška dvorna komora poslala v Idrijo številne vrhunske strokovnjake iz qqk Kutenberga, Schlackenwalda in Schwaza. Ti so v Idriji živeli več let, konstruirali in izdelali številne vrhunske naprave, ki so nespremenjene delovale dolga desetletja. Leta 1595 je – verjetno predvsem zaradi svojega verskega prepričanja – brez običajnih postopkov predaje Gregor Komar moral zapustiti Idrijo. Njegov naslednik Gregor Adler (1596–1602) je z začetimi deli v jami in na površini nadaljeval in jih večinoma tudi uspešno končal. Z izboljšanjem zračenja jame s prebojem med Barbarinim in Ahacijevim jaškom (1607) je bila končana modernizacija idrijskega rudnika za nekaj nadaljnjih desetletij.

Rafael Terpin,

akademski slikar, kulturni delavec in publicist, raziskovalec zgodovine Idrije in njene arhitekture:

Ljudsko izročilo o Jakobu Petelinu Gallusu

Sledi v idrijski protestantski čas je nedvomno zabrisala protireformacija. Po obsegu revno ljudsko izročilo,

ki je vendar preživelo stoletja, bi morali Idrijčani bolj spoštovati. Mislim na Jakoba Petelina Gallusa, slavnega renesančnega glasbenika. Po izročilu je živel tudi v Idriji, na »Ta novem placu«. Že samo to je dovolj, da bi se smeli Idrijčani z njim in posledično z njegovim delom bolj ponašati.

Nikolaja Munih,

mag.defektologije, ravnateljica Osnovne šole Idrija:

Osnovna šola v prihodnosti

Prispevek sledi predvsem poslanstvu, ki nam ga je zapustilo obdobje protestantizma, in vrednotam, ki so skozi različna zgodovinska obdobja za tem obstala vse do današnjih dni. Pri tem poudarja vlogo rudarjev in pomembnost njihovih odločitev, ki so se nanašale na vzpostavljanje in ohranjanje šolstva na Idrijskem v kontekstu protestantskih vrednot. Te so danes še vedno aktualne in pomembne, vendar kot takšne manj zavestno prepoznane. V nadaljevanju opozori na nezadostno vrednotenje šolstva v današnjem času ter zahtevno in zaradi daljnosežnosti odgovorno delo pedagoških delavcev. Poudari tudi pomembnost osnovnošolskega izobraževanja za nadaljnji razvoj in osebno rast posameznika in posledično družbe v kontekstu učno-vzgojnega procesa ter pomen povezanosti šole z domačim okoljem.

Slovesnost ob odkritju spominske plošče

Ob 16. uri je sledila slovesnost na Trgu sv. Ahacija, kjer smo na južni fasadi rudniškega Magazina odkrili spominsko ploščo idrijskim protestantom 16. stoletja. Slavnostna govornika sta bila *dr. Marko Kerševan* in *mag. Viktor Žakelj*.

V kulturnem programu je z dvema pesmima po nabožnih ljudskih napevih in besedilih slovenskih reformatorjev Jurija Dalmatina in Primoža Trubarja sodeloval priložnostni učiteljski pevski zbor Osnovne šole Idrija pod vodstvom *Elizabete Lampe*.

Ivica Kavčič

DR. MARKO KERŠEVAN **ob odkritju spominske plošče v Idriji**

Čudna so pota zgodovine – ali Božje previdnosti – bi lahko rekli, ko zbrani na trgu sv. Ahacija, na stavbi, ki meji na ulico sv. Barbare, odkrivamo spominsko ploščo idrijskim protestantom 16. stoletja v počastitev njihovega prispevka, da je Idrija postala to, kar je.

Protestanti, tudi idrijski protestantski rudarji in meščani 16. stoletja, so bili že na zunaj prepoznavni

po tem, da niso nič dali na svetnike, ne na sv. Barbaro in ne na sv. Ahacijo. Verovali in zaupali so le v Boga, v Jezusa Kristusa in njegov evangelij – in v svoje moči in zmožnosti. Za njihovo vero in prepričanje je bilo zatekanje k sv. Barbari, Mariji in vsem svetnikom le praznoverje, če ne še kaj hujšega in grešnega. Tudi zato je v znamenje in zagotovitev uspešnega zatrtja reformacije in protestantizma v Idriji leta 1622 sam veliki slovenski protireformator, ljubljanski škof Hren, osebno posvetil začetek gradnje cerkve sv. Barbare, v navzočnosti več kot 2000 ljudi – večinoma seveda iz okoliških kmečkih krajev, saj Idrija takrat ni štela več kot 1000 prebivalcev.

Cerkev sv. Barbare sicer pozneje kot da ni imela sreče. Čez nekaj let so zaradi tridesetletne vojne njeno gradnjo ustavili, jo za silo dokončali šele čez 60 let, zidan zvonik je dobila šele čez 120 let; leta 1945 so jo zbombardirala zavezniška letala, močno poškodovana po vojni ni bila obnovljena, ampak porušena in po dveh desetletjih nadomeščena z novo župno cerkvijo sv. Jožefa Delavca. Kot v končno poravnavo in spravo imamo zdaj v Idriji spet, če že ne cerkev, pa ulico sv. Barbare in ob tej ulici stavbo, na kateri odkrivamo spominsko ploščo idrijskim protestantom. Spominska plošča seveda ni postavljena v spomin na njihovo vero. Taka plošča bi sodila k cerkvi Svete Trojice, ki je iz njihovega časa in so jo po vsej verjetnosti takrat uporabljali. Kakor druge plošče na tej stavbi je postavljena v spomin na njihovo delo, na njihov prispevek k začetkom tehničnega in kulturnega razvoja Idrije.

Kakor so ugotovili tuji in domači raziskovalci, predvsem Helfried Valentinitz iz Gradca, Ivan Mohorič, Marija Verbič in Jože Čar za sam rudnik, Slavica Pavlič za šolstvo, in kot je povzel naš zgodovinar Janez Kavčič, gre »idrijskim protestantom zgodovinska zasluga, da so v zadnji četrtini 16. stoletja velikopotezno prenovili in razširili rudniške obrate ter jih opremili s tedaj vrhunskimi tehničnimi napravami. V skladu s pedagoškim programom Primoža Trubarja so ustanovili prvo idrijsko ljudsko šolo.«

Idrija je bila v drugi polovici 16. stoletja pretežno protestantsko mesto: protestanti so bili rudarji, ki so se priselili iz raznih nemških dežel, in mnogi, ki so izhajali iz slovenskega okolja. Protestantska je bila rudniška uprava, rudniški upravitelj Gregor Komar, ki se ga danes posebej spominjamo, rudniški sodnik Štekar, protestanti so bili mnogi solastniki rudnika in kasneje nadvojvodov pooblaščenec za rudnik Janez Khisl, da omenim le nekatera znana imena. Protestanti so bili učitelji, ki jih je zabeležila zgodovina. S protestanti in z njihovim delom se je začela tista avantgardnost idrijske zgodovine, na katero so/smo Idrijčani upravičeno lahko ponosni, zgodovine, ki pozna toliko opozoril, kakršna so »v Idriji so prvi«, ali »Idrija je med prvimi na Slovenskem« uvedla to in to pridobitev – v prvi

vrsti na tehničnem področju. A kot vemo, ne le na tem: tu je prvi organizirani in dokumentirani delavski protest, tu so prve socialne ustanove, prva gledališka stavba, prva slovenska realka, prve socialdemokratske organizacije in prvi socialistični župan na Slovenskem, v Idriji je bil prvič v slovenščini natisnjen Komunistični manifest, ustanovljeno tudi prvo katoliško delavsko društvo in še prej različne bratovščine, da spomnim le na nekatera »prvenstva«.

Idrija je bila v svoji zgodovini na različnih področjih večkrat v konici razvoja, hitro in tesno je sledila novim gibanjem, novim usmeritvam in pridobitvam. Protestantska reformacija in protestantizem 16. stoletja je bilo tako gibanje in usmeritev na duhovnem, verskem področju, na konici razvoja, ki je peljal v novi vek in moderno družbo. S protestantizmom je bila Idrija kmalu po svojem začetku prvič v ospredju zgodovinskega dogajanja na Slovenskem – verskega, šolsko-kulturnega, tehnološkega.

Vemo, kaj je bilo v temelju vsega tega: rudnik živega srebra, zaradi katerega je bila Idrija kljub svoji oddaljenosti, težki dostopnosti, utesnjenosti med hribe, bolj kot katerikoli drugo mesto na Slovenskem neposredno povezana z velikim svetom, njegovimi oblastnimi in trgovskimi središči ter v komunikaciji z njimi. Bila je mesto, ki je živelo s svetom, ki je hitreje kot druga mala mesta na Slovenskem iz sveta sprejemalo ljudi, njihovo znanje, ideje, pridobitve – plošče na tej stavbi in drugod v mestu spominjajo na nekatere od njih. Bilo je mesto, ki se je navadilo od sveta sprejemati, a svetu tudi dajati, ne le proizvode, tudi znanje, ideje in ljudi, med njimi so bili Blasnik, Dežman, Bloudek, Pirnat, Prelovec, Vasja Pirc. Nenazadnje je dala v 19. stoletju tudi dva ljubljanska škofa, Kavčiča in Wolfa. Prvi je bil za časa Napoleonovih Ilirskih provinc tako dobrohoten do novih oblasti in njihovih modernih novosti, da je dobil odlikovanje francoske Legije časti, drugi je ostal v spominu predvsem kot podpornik novega prevoda *Svetega pisma* in slovarjev slovenskega jezika. Vse to gotovo ni bilo v neposredni zvezi z idrijsko protestantsko dediščino, bilo pa je vendar na poti in na sledi, ki so jo na Slovenskem utrli protestanti s svojo vero in svojim delom.

In še nečesa so se Idrija in Idrijčani zaradi svoje nadpovprečne povezanosti s svetom, njegovimi gibanji in idejami na eni strani ter zaradi ujetosti v utesnjeni skupni prostor na drugi, že zgodaj začeli navajati in se – upam, da se ne motim – tega tudi nadpovprečno navadili: živeti in delati skupaj kljub razlikam in razhajanjem, shajati drug z drugim ob vseh siceršnjih razhajanjih, priznavati tudi versko, nazorsko, politično, narodnostno drugačnim njihove pozitivne lastnosti in prispevke. To navajanje ni bilo brez težav in stranpoti, kakor pričajo tudi protestantski časi Idrije in usode idrijskih protestantov. Pa vendar, v ohranjenih spo-

minih in v postavljenih spomenikih Idrija kaže, da je danes zmožna sprejeti in spoštovati kot svoje vse, kar jo je v njeni dolgi zgodovini oblikovalo, z neizogibnimi razhajanj in nasprotji vred.

Naj bo tudi ta kamnita plošča v spomin idrijskim protestantom in njihovem delu kamen, vgrajen v zavest in samozavest Idrije in Idrijčanov. Naj bo spomin na začetke neke poti in spodbuda za njeno nadaljevanje, poti, ki je iz Idrije naredila Idrijo. Spodbuda in opora, da še naprej vztraja, stoji in obstoji, kot odprto mesto, mesto ljudi, ki si upajo živeti s svetom, od njega sprejemati in mu dajati, ljudi, ki zmorejo in hočejo ob sprejemanju novega hkrati ohraniti staro, doseženo, če ne drugače, vsaj v živem spominu.

MAG. VIKTOR ŽAKELJ ob odkritju spominske plošče v Idriji

Vaš današnji simpozij in odkritje te plošče mi je potrdilo tega, kar že vemo: občanke in občani idrijske občine veste, da sleherna generacija stoji na plečih svojih prednikov, in temu primerno tudi ravnate. Drugače rečeno: to, kar ste, ste tudi zaradi svojih protestantov, ki so bili v vašem mestu glasniki svobode, vere v evangelij brez človeške navlake, in posebej poudarjam, kar je na simpoziju povedal dr. Čar, vaši protestantje so bili tudi nosilci tehnološkega napredka, ki je rudarjem tistega časa zagotovil varnejše in lažje služenje kruha.

Protestantsko obdobje in protestanti zaslužijo najprej dostojen spomin. Bili so glasniki novega časa, zahtevali so, da sleherni vernik sam določa odnos do posvetnega in tistega, kar ga presega, s tem, ko so delo izenačili z molitvijo, pa so postavili temelj nove, t. i. protestantske etike. Začne se era kapitalizma, ki je skozi različne metamorfoze preživel do danes, do finančnega kapitalizma, ki je morda res, če parafraziram Lenina, njegova zadnja faza. Kaj sledi, še ne ve nihče.

Je pa protestantizem tudi opomin, opomin v tem smislu, da je človeštvo danes, tako kot v šestnajstem stoletju, na zgodovinskem križpotju, ko se mora odločiti, katera pot naprej je prava. Pot prihodnosti je lahko le ekonomija, zasnovana na modelu trajnostnega razvoja in na socialni pravičnosti. Bomo kos izzivom in vredni dediči svojih prednikov?

In, mar ne zveni to nekam znano?

Idrijčani ste dokaj uspešno preživeli obdobje t. i. tranzicije, vaša industrija ni doživela kolapsa, kakor na primer mariborski bazen. Čestitam! A vprašati se je treba, zakaj in kako je bilo to mogoče. Eden od odgovorov je lahko, da zaradi tega, ker ste v tej vaši dolini na koncu sveta ohranili najvišjo protestantsko vrednoto – delo. Drugi, s tem povezan odgovor, pa se glasi, da zaradi tega, ker ste s svetom večje trgovali,

delovali torej globalno, ves čas pa vedeli, da vse to delate zato, da bi vsi bolje živeli, in ker ste se zavedali bistvenega – da se problemi, ki jih prinaša življenje, morajo in morejo reševati le lokalno.

Spoštovane občanke in občani Idrije, ostanite še naprej zavezani svoji bogati zgodovini, še naprej spoštujte delo, ki edino rojeva novo vrednost, ter mislite globalno, da bi bogateje živeli na idrijski način.

Idrijski protestantje so vam lahko v tem zgled in trajen navdih!

NIKODEM FRISCHLIN – BOŽANSKO UČEN MOŽ

Oznaka »božansko učen mož« je natisnjena v Janeza Vajkarda Valvasorja (1641–1693) enciklopedičnem delu *Slava vojvodine Kranjske* (I–IV, 1689), ki od 2009 po zaslugi zavoda Dežela Kranjska in prevajalske družine Debenjak znova prihaja med Slovence, tokrat v slovenščini, z vsemi opombami in vsemi podrobnostmi. Ni nepomembno, da je *Slava* nastajala kot skupno delo Valvasorja in evangeličana Erasma Franciscija, pri čemer pa je seveda bil Valvasorjev delež odločilen. V drugem zvezku (2010), v 7. knjigi z naslovom *Verstvo na Kranjskem*, so med drugim opisani tudi začetki in razvoj reformacije v Evropi in na Slovenskem, preganjanje evangelijske, protestantske vere na Kranjskem, nastavitve in odstranitve protestantskih pridigarjev, nastopi zoper evangelijske v različnih krajih na Kranjskem do leta 1598 ter popolna odprava evangelijske vere in izgon tistih, ki so v njej vztrajali. V desetem poglavju 7. knjige govori tudi o Frischlinovem delovanju na šoli v Ljubljani in o koncu tega delovanja. Kdo je torej bil ta Frischlin?

V letih 1582–1584 je bil Nikodem Frischlin (1547–1590) rektor protestantske stanovske šole v Ljubljani; pred njim jo je vodil Adam Bohorič, ki je leta 1568 sestavil prvi šolski pravilnik in leta 1575 drugega. Ta šola je začela delovati leta 1563, njen prvi rektor je bil Lenart Budina, po letu 1581, ko se je Bohorič upokojil in na prošnjo kranjskih stanov württemberškemu vojvodi, naj jim pomaga najti novega rektorja, je to povabilo – verjetno po priporočilu Primoža Trubarja iz Derendingena – dobil Frischlin in ga tudi sprejel. V zbirki *Pisma Primoža Trubarja* (1986, uredil Jože Rajhman) beremo v Trubarjevem pismu kranjskim odbornikom 8. januarja 1583 tole: »Iskreno naj vam priporočim dobrega, visoko učenega doktorja Frischlina. Kar je pisal o napakah plemičev, je storil na navdihu Svetega Duha. Toda švabsko in frankovsko plemstvo, kakor ljudje pred vesoljnim potopom, ne dopusti, da bi ga Sveti Duh po pridigarjih in učenjakih kaznoval itn.« Pet mesecev pozneje v pismu upravitelju deželnega glavarstva, oskrbniku in odbornikom kranjskim 24. maja 1583

sporoča: »Z veseljem smo slišali, da je doktor Frischlin v svojem poklicu zelo marljiv. Vsa univerza mu s tem piše, ga opominja, naj bo v čast in veselje univerze.«

Frischlin je bil zelo izobražen, odlično je znal latinsko, pisal je tudi v nemščini in germanisti ga zaradi tega še danes preučujejo. Prav tako je pisal poezijo, v njej satirično obravnaval oblasti in si s tem nakopal nenaklonjenost, saj svoje zajedljivosti ni nikdar obvladoval, sčasoma se je ta samo stopnjevala. Število njegovih sovražnikov se je stalno večalo.

Študirati je začel leta 1563 na univerzi v Tübingenu, kjer je leta 1567 dosegel magisterij, leto pozneje je postal izredni profesor za zgodovino in poezijo. V Tübingenu se je tudi seznanil z našimi Kranjci, ki so tam študirali, tako Jurij Dalmatin, Krištof Špindler in Hieronim Megiser, ki je bil njegov najljubši učenec in famulus.

Tudi kot pesnik je bil Frischlin zelo uspešen in cesar Maksimilijan II. ga je v Regensburgu leta 1575 »okronal za pesnika«, leta 1576 pa ga je cesar Rudolf II. odlikoval še s plemiškim nazivom in Frischlin je postal z grbom nagrajeni pesnik, »na državnem zboru v Regensburgu je prejel od rimsko-cesarskega veličanstva lovorjev venec in zlati pas«.

Biografi opozarjajo na Frischlinov zelo prepirljiv značaj, tudi pil je mnogo, našega vipavca menda še posebej rad, s kolegi na univerzi v Tübingenu je prihajal vedno bolj v spore, odhod v Ljubljano je bil zanj trenutna, zelo ugodna, čeprav ne trajna rešitev. V Ljubljano je prispel konec junija 1582; najprej je stanoval pri Krištofu Špindlerju in 1. avgusta prevzel mesto rektorja stanovske šole, ki je bilo v takratnih časih dobro plačano.

Poznavalci Frischlinovega življenja poročajo, da je prišel v težke spore z južnonemškim plemstvom zaradi svojega, po mnenju takratnega plemstva, škandaloznega obnašanja. V omenjenem desetem poglavju *Slave vojvodine Kranjske* je opisano, kako je Frischlin svojim slušateljem na univerzi predaval o življenju na kmetih, med drugim je »na dveh listih omenil tudi grehe nekaterih plemičev, s tem, da je te grehe postavil nasproti plemenitim krepostim davnih kmetov, da bi bila plemiška mladina, katere je tedaj imel veliko število v svojem pouku, spodbujena k disciplini in kreposti in z vso resnostjo zastrašena pred takimi grehi, ki sicer one iz plemstva navadno spremljajo tako kot sence sončni sij; ta govor je potem tudi izdal v javnem tisku; kmalu zatem pa sta ga dve osebi iz württemberskega plemstva v Tübingenu napadli z javno obdolžitvijo, češ da je s to *oratio* (govorom) napadel čast vsega plemstva in izdal paskvil (sramotilni, opravljeni spis) proti njemu.« Ker se je Frischlin zelo pohvalno izrazil o kmetiskem stanu in je to hkrati bilo obdobje kmečkih uporov, je bila takšna pohvala kmetom za plemstvo zelo neugodna, ne glede na to, da je bil Frischlin s svojim upravičenem govorjenjem o socialnem položaju kmetov daleč pred svojim časom. Iz ohranjenih virov razberemo, da gre

za latinsko satirično pesem *Oratio de vita rustica*, ki naj bila prvotno mišljena kot uvod k Vergilijevi zbirki *Georgica*. Eden izmed razlogov za prihod v Ljubljano je bil nedvomno ta, da se je pred svojimi kritiki in preganjalci umaknil na varno.

Komentar v *Slavi vojvodine Kranjske* je kakor majhna etična razprava (traktat) o tem, kako govoriti resnico; Frischlin je po njegovem »bil mnogo sijajnejši v učenosti kot pa v vljudnosti in previdnosti«. Vsak, ki želi kritizirati napake in slabosti slavnih in uglednih ljudi, mora to znati in ne sme nikogar spravljati v sramoto. Kako torej govoriti resnico? Komentar odgovarja: »Resnica je hrana, ki je nežnim ušesom ne kaže začiniti niti z ostrim kisom niti s trpko grenčico, temveč s prijaznostjo in pojasnjevanjem, tako da naj opomnjeni dobi do nje apetit in naj jo njegova prizadeta duša brez gnusa zaužije, da bo ozdravela.« Frischlin po takšni presoji ni imel zadosti umirjenosti in zmernosti, druga stran pa ni razumela in ni hotela »pripoznati za dobro in tudi ne šteti za veselje do kreposti« tega, kar jim je očitajoče, toda upravičeno povedal. Plemstvo je ravnalo napačno in moralo bi odpuščati in pozabljati, ne pa se maščevati, kajti s tem bi dokazalo svojo velikodušnost. Vsekakor ne maščevanje, je piščeva ocena, ki tukaj celo opozarja na stare poganske vladarje, pri katerih je »generoznost navadno triumfirala nad sramotilnimi besedami ali ostrimi zmerljivimi govori«. Julij Cezar in Avgust sta taka darežljiva plemiča, ki zlepa nista zavihtela meča nad svojimi kritiki in tudi nista skušala strmoglaviti nekoga, ki je grajal njun način življenja, opozarja Valvasorjeva knjiga. Krščansko plemstvo tu ni ravnalo prav, sploh ne krščansko, še manj etično, in Frischlinove besede so razlagali narobe in obrekovalsko, ko je grajal njihove napake. Katere napake in kako?

Iz Frischlinovih lastnih besed, iz njegovega v latinščini napisanega pisma, izhaja tale spoštljiv zapis: »Ker raje grajam napake kot osebe in ker teh človeških pošasti ne bom imenoval in menim, da ni vredno njihovih imen kakor koli pisno posredovati spominu zanamcev, naj jih namesto mene poišče kdo drug.« Ljudje, ki so bili sicer krščeni, so raje postali hudičevi sinovi kot pa Kristusovi, zaradi svojih grešnih del so samo karikature ljudi. Svoje podrejene obravnavajo skrajno nečloveško in jih celo pobijajo, za svoje zločine niso kaznovani, ker so t. i. plemeniti stan, zaslužijo si kritiko, tako kot nas tu zgledno svari Erazem Rotterdamski.

Etika je očitno ena in univerzalna, ni delne etike, to želi Frischlin povedati med vrsticami. V svojem pismu pojasnjuje svoje etične nazore s temle: »Če namreč plebejec zagreši piratstvo ali rop, ga nataknejo na kolo; če to stori vitez ali tisti, ki lahko hlina vsaj malo plemenitega rodu in ima kak gradič, razbojniško jamo, se zadevi reče vojna. Slednjo marsikdaj napove kdo, ki nima ničesar, kamor bi stopil. Od kod imajo takšni pravico do napovedovanja vojne? Od kod jim pravica do

tega, da pod pretvezo domnevne vojne na javnih cestah in tujih posestih vsakogar oropajo? Kadar koli zmanjka denarja za kocke, vlačuge in pijačo, se zatečejo k vojni in je sovražnik vsakdo, ki ima kaj pripravnega za plenitev. Knezi in cesarji bi si pridobili velikanske zasluge za smrtnike, če bi takšne pošasti iztrgali iz svoje srede skupaj z njihovimi konji in gradovi in jim ne bi dovolili, da bi jim, če bi jih zasačili pri zločinu, kakor koli koristil kakršen koli naslov, razen če bi jih kot imenitnejše natakili na višje kolo.« Pravičnost in enakost torej za vse do tega je bila pot zelo dolga in tukaj protestantizmu marsikaj dolgujemo, saj nam je to omogočil.

Le kdo iz Frischlinovega stanu ga je v takratnih časih lahko razumel še na podlagi teh njegovih besed: »Kako nespametni so starši, ki menijo, da je za hčer bolje poskrbljeno, če se omoži s takšnim viteзом kakor z dobrim kmetom ali večšim obrtnikom.« Frischlin je bil daleč pred svojim časom in kot tak še danes sproža zanimanje, kajti njegovo sicer nemirno in romantično življenje in delo sta zapustila nekaj večnega, nekaj takega, kar nas že skoraj pet stoletij pozneje še vedno in celo trajno nagovarja. Velja mu prisluhniti.

dr. Cvetka Hedžet Tóth

KRONIKA BODONCEV

V Pokrajinski in študijski knjižnici v Murski Soboti je bila 31. marca predstavitev prevoda *Prve kronike Evangeličanske cerkvene občine Bodonci*. Prva bodonska kronika sega v leto 1792 in vsebuje dragocene zgodovinske podatke, povezane z ustanovitvijo cerkvene skupnosti, ki je takrat obsegala 23 naselij, del puconske in del križevske cerkvene občine, ki sta ob Hodošu naši najstarejši. Ob tem pa dokumenti v kroniki pričajo tudi o slogi in vnemi naših prednikov ter o njihovi trdni medsebojni povezanosti.

Za prevod prve kronike, ki je izšel na 28 straneh v nakladi 100 izvodov, je zaslužna raziskovalka v ZRC SAZU Klaudija Sedar, profesorica latinščine in splošna jezikoslovka. Prevod rokopisa v latinskem in deloma madžarskem in nemškem jeziku prinaša med drugimi novimi spoznanji tudi preprost izris prve, lesene cerkve v Bodoncih. O tej in drugih lesenih potolerančnih evangeličanskih cerkvah pri nas smo doslej vedeli le toliko, da so to bile skromne stavbe oz. nekakšni »preprosti leseni šotori«. Zaradi podatkov v kroniki zdaj vemo, da so to bile stavbe, ki so bile podobne tipični prekmurski arhitekturi tedanjega časa, s to razliko, da so bile nadstropne. Serijo strokovnih člankov o arhitekturi bodonske lesene cerkve pripravlja Andreja Benko, mag. inženirka arhitekture iz Murske Sobote in bodo dostopni v kratkem.

Prvo kroniko so strokovno konzervirali in restavri-

rali v Arhivu Republike Slovenije. Dva njena posnetka hrani župnijski urad v Bodoncih, njen prevod pa je v elektronski obliki dostopen na: www.evangel-bodonci.si.

Simon Sever, Evangeličanski list

SLOVENSKA LIPA V WITTENBERGU

Od petka, 20. maja, do nedelje, 22. maja, je večja skupina »romarjev«, ki radi potujemo s potovalno agencijo »Slovenska Evangeličanska Cerkev«, bila na tridnevem romanju v luterancem še posebej »sveto mesto« Wittenberg na Nemškem.

Pot nas je vodila prek Avstrije in Češke na kraj, kjer se je v 16. st. tako na verskem, gospodarskem, političnem, družbenem in še kakšnem pogledu začela pisati nova, tako evropska kakor svetovna zgodovina.

Leta 1517 je doktor biblične teologije Martin Luther na vrata grajske cerkve v Wittenbergu pribil svojih 95 tez. Te tudi nas v Sloveniji niso obšle in Slovenci smo postali del velikega zgodovinskega preloma, ki je prinesel nov veter in nove poglede na marsikatero področje življenja in nove miselne, verske in družbene norme in vzorce obnašanja. Napis na omenjeni cerkvi »Ein Feste Burg« (»Trden grad je«) je pri marsikaterem udeležencu potovanja pomenil miselno transformacijo v preteklost, ki jo tudi slovenski evangeličani še danes prek naše vere in naše pripadnosti svoji veri in Cerkvi živo doživljamo. Doživljamo kot del naše osebne vere in kot kamenček v svetovni luteranski družini.

In kaj je bil poglobitni namen našega tokratnega potovanja? Po eni strani biti zraven in med tistimi Cerkvami, ki so se odločile, da v nastajajočem Luthrovem vrtu zasadimo drevo, ki bo skupaj z drugimi do leta 2017, ko bomo praznovali 500 let od začetka reformacije, ponazarjalo Luthrovo rožo, in na drugi strani pravico in dolžnost, da smo med tistimi, ki jim verska identiteta še tudi danes nekaj pomeni. Pomeni ne le v dogmatskem smislu, čeprav tudi v tem, ampak tudi v našem osebni zavzezanju za takšno krščanstvo, kakršno so nam utemeljili in zarisali naši slavni evangeličanski predniki. In zaradi teh, in mnogih drugih razlogov je bilo lepo biti zraven. Zraven pri svečanem aktu blagoslovitve lipe, ogledih lepih in znamenitih sakralnih in drugih kulturnih znamenitosti in zraven pri potepanju po Pragi in vse bolj urejenem in lepem Wittenbergu. Vem, da je bilo naporno, kajti pot je bila dolga. Toda verjamem, da je bilo lepo. Ne nazadnje pa je najblj pomembno to, da v Luthrovem vrtu v Wittenbergu stoji drevo, ki nosi napis Slovenska evangeličanska Cerkev. Iskrena hvala vsem, ki ste bili zraven.

mag. Geza Erniša, škof; Evangeličanski list

DRUŠTVENE EKSKURZIJE

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar je tudi leta 2011 nadaljevalo eno od svojih najznačilnejših in najodmevnejših dejavnosti: prirejanje ekskurzij kot oblike druženja članov in poglobljanja njihove vednosti o preteklosti in sedanjosti protestantizma. Na ekskurzijah sodelujejo tudi znanstveniki in strokovnjaki, ki so člani društva in s svojimi razlagami in pojasnili veliko prispevajo v zakladnico skupnega znanja. Zato so društveni izleti hkrati tudi strokovne ekskurzije. Leta 2011 so bile v spored uvrščene ekskurzije po Gorenjski (aprila), v Prago (junija) in Breže (Fresach) na avstrijskem Koroškem (septembra). Ob pregledu letošnjih ekskurzij ni odveč pobuda članom društva: sporočite svoje predloge za program leta 2012 in 2013!

PO GORENJSKEM, PO KRANJSKEM

Po društvenem programu je bil sredi aprila na vrsti enodnevni izlet po Gorenjski z daljšimi postanki v Škofji Loki, na Sorici in Bledu. Ker je to rojstna dežela našega predsednika Viktorja Žaklja, ki je na tem področju velik del življenja tudi poklicno deloval, je kar sam izlet zasnoval, organiziral in ga tudi zelo uspešno vodil.

Potem ko je po prijavah kazalo, da bo manjši avtobus celo premajhen, je ob odhodu kar nekaj sedežev ostalo praznih. Vsem prijavljenim, ki so zjutraj raje ostali v postelji, je lahko pošteno žal, saj nas je ves čas spremljalo lepo pomladno vreme, izlet pa po zanimivosti ni čisto nič zaostajal za tistimi v tujino. Celo najboljši poznavalci Gorenjske so izvedeli in videli marsikaj novega.

Takoj po odhodu s parkirišča pri tivolski dvorani se je pojavila stara dilema, kje se pravzaprav prične Gorenjska: pri Šiški, pri Šentvidu ali mogoče pri sotočju Sore in Save v Medvodah. Prav zares si s tem ni nihče belil glave, pa tudi pravega časa za dolgo razmišljanje ni bilo, saj smo bili že po slabe pol ure na prvem cilju, v Škofji Loki, enem najstarejših in najlepše ohranjenih slovenskih mest.

Prvi ogled smo opravili tam, kjer se vsa učenost začne. Pred škofjeloško gimnazijo je urejena aleja znamenitih Ločanov, najpomembnejših mož tega mesta. Tu ponosno stojijo pobudnik poštne znamke Lovrenc Košir, desetar Anton Hafner, slikar Anton Ažbe, geograf France Planina, zgodovinar Pavle Blaznik, književnik Tine Debeljak, slikar Ive Šubic, kipar Tone Logonder in sociolog Boris Zihlerl. Če zajamemo še področje obeh Sorinih dolin, se število pomembnih mož in žena na tako majhnem prostoru neverjetno poveča. Tu je treba omeniti vsaj dinastijo slikarjev Šubicev, od slikarjev še Ivana Groharja, Franceta Miheliča in Doro Plestenjak, med literati Ivana Tavčarja, pa celo vrsto gospodarstvenikov, politikov, odličnih športnikov, zlasti smučarjev.

Med sprehodom proti grajskemu kompleksu smo si ogledali nekaj najlepših in najpomembnejših ško-

fjeloških vedut in znamenitosti, ki so jih izletniki v prelestnem jutru pridno ovekovečevali s fotoaparati in pri tem niso varčevali s »filmom«. Na gradu nas je pričakala kustosinja Mira Kalan, ki nas je popeljala skozi najzanimivejše muzejske zbirke. Za podroben opis žal ni prostora, naštejmo le nekaj najpomembnejših. V kulturnozgodovinski zbirki ima posebno mesto pisatelj in politik Ivan Tavčar. Škofjeloški pasijon iz leta 1721 je najstarejše ohranjeno dramsko besedilo v slovenskem jeziku, v zadnjih letih ga ponovno oživljajo prizadevni kulturniki ob pomoči množice amaterjev. Umetnostnozgodovinska zbirka med mnogimi dragocenostmi predstavlja štiri velike zlate dražgoške oltarje iz 17. stoletja, ki jih okupator ob požigu vasi ni upal uničiti. Izredno bogate so etnološke zbirke s prikazom najrazličnejših dejavnosti prebivalcev s tega področja skozi stoletja. Zbirka novejših zgodovine se osredotoča zlasti na hud okupatorjev teror med drugo svetovno vojno (streljanje talcev, požiganje celih vasi, izseljevanje in izganjanje v koncentracijska taborišča). Muzej je tako obsežen, zanimiv ter sodobno zasnovan, da bi mu bilo treba posvetiti precej več časa, kot smo

Nad Škofjo Loko smo bili prijetno presenečeni

ga imeli na voljo.

Vožnja po Selški dolini je bila – kot vedno – slikovita in zanimiva, še zlasti ob neumornem razlaganju našega vodnika. Opozoril nas je na Lubnik, Križno goro, Stari vrh, Plečnikov spomenik partizanom, dražgoško tragedijo, na preteklost in sedanost Železnikov ter na nedavno naravno katastrofo, ki je močno spremenila podobo kraja. Kot posebno zanimivost je poudaril, da se kraji ob obeh Sorah uspešno zoperstavljajo sodobnim gospodarskim tegobam, saj je na tem območju propadlo razmeroma majhno število podjetij v primerjavi s stanjem po ostali Sloveniji. Mogoče zaradi značilne gorenjske trme?

Še kratek vzpon po strmi cesti, ki jo pravkar temeljito obnavljajo, in že smo bili očarani nad verjetno najlepšo slovensko vasjo Sorico, na začetku katere zre v daljavo domači sin, slikar Ivan Grohar. Le kdo ne pozna njegovega *Macesna*, *Sejalca*, *Črednika* in drugih slik, ki so lepo predstavljene v spominski sobi Groharjeve hiše sredi vasi. Tu nas je sprejel Gašper Kačar, vodja najrazličnejših dejavnosti hiše, ki že vrsto let prireja kulturne dneve za učence osnovnih in srednjih šol. Vsako leto njihovo glasbeno in likovno delavnico obišče več kot 4000 otrok iz vse Slovenije. Tudi nas je presenetil, ko nas je vse opremil z najrazličnejšimi tolkali in nas po kratkem »tečaju« usposobil, da smo družno zaigrali pesem »Mi se imamo radi«. Večina je tako prvič nastopala v orkestru. Po vseh teh naporih se je prileglo standardno nedeljsko kosilo s prav tako standardno kvaliteto in ceno v sosednji gostilni.

Vožnja čez Soriško planino je postregla s prizori prebujajoče se pomladi in na bohinjski strani z razkošnimi pogledi na Triglav s soseščino. Vmes smo modrovali, če bo turističnim delavcem kdaj uspel načrt o povezavi smučišč na Soriški planini in Kobli, ki bi močno pospešil zimski turizem v tem koncu.

Ob Bohinjskem jezeru je končno prišel čas za kratek počitek na soncu s težko pričakovano kavico. Okrepčani smo stopili čez znameniti most do še bolj znamenite cerkvice svetega Janeza, ki je zaradi obnavljanja notranjosti sicer zaprta, a so jo posebej za nas odprli, da nam je lokalni turistični vodnik predstavil njeno zgodovino in razkazal znamenitosti. Imeli smo vtis, da lokalni in državni »činitelji« naredijo premalo za ohranjanje tega bisera.

Proti Bledu smo se zapeljali po gornji bohinjski dolini, kjer smo občudovali studorske kozolce, srednjeveško cerkev in južno bohinjsko verigo vršacev od Vogla do Črne prsti v popoldanskem soncu. Spotoma nas je vodnik opozoril na ostanke Ajdovskega gradca, znanega predvsem iz Prešernovega Krsta, malo kasneje pa še na najstarejšo žičnico za spravilo lesa z Jelovice v dolino Save Bohinjke.

Blejsko jezero smo obvozili po zahodni strani, kjer smo v Zaki videli cilj veslaške proge, na kateri je

bilo avgusta svetovno prvenstvo v veslanju. Na grad smo tako prišli z zadnjega konca. Najprej smo pozdravili starega znanca, našega člana mojstra Janeza, ki je pravkar selil svojo srednjeveško tiskarno iz kleti pod stolpom v ugleden prostor z razstavno galerijo. Zaradi pozne ure smo pohiteli skozi grajski muzej, ki nas je presenetil s sodobno ureditvijo na ravni uglednih evropskih muzejev. Natlačene prostore z množico drobnih eksponatov so zamenjale pregledne in zaokrožene tematske predstavitve na visoki likovni in estetski ravni. Posebej izstopa soba z velikim reliefom področja blejskega gospodstva, na katerem se menjavajo najrazličnejši podatkovni prikazi, povezani z ustreznimi pojasnili v legendi na displeju na steni. Enako učinkovita je soba s predstavitvijo Koledarčka iz leta 1415, ki ga sicer hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani (signatura Ms160) in ki zaradi svoje enkratne in nenavadne oblike pomeni izredno dragocenost. Zgodovina Bleda je tesno povezana z reformacijo na Slovenskem. Upravnik blejskega gradu in posestva je bil Herbart VIII. Turjaški, ki je pripadal luteranstvu. V blejski župniji sv. Martina je v 50. letih deloval kot župnik protestantski duhovnik Peter Kupljenik. Ob svoji vrnitvi v domovino junija 1561 se je Primož Trubar ustavil na blejskem gradu, kjer ga je nadvse prijazno sprejela Herbartova žena, Trubar pa je opravil luteransko službo božjo in pridigal.

Po krajšem gretju na prijetnem večernem soncu na terasi gradu s čudovitimi razgledi smo se odpravili na zadnje dejanje blejskega ogleda in celega izleta, na sprehod ob jezeru in obvezno blejsko rezino (kremšnito). Oboje je še vedno na nekdanjem nivoju, enako tudi počasnost natakarejev ...

Z veseljem čakamo naslednje izlete, ne samo tiste na tuje, pač pa tudi novega enodnevnega, domačega po Sloveniji.

Kazimir Rapoša

PROTESTANTIZEM IN PLEČNIK V »ZLATI PRAGI«

Vodstvo Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar je izbralo za eno izmed variant svojih strokovnih potovanj Prago in prijave članic in članov so to izbiro večinsko potrdile.

Tako smo se vsi, ki nas je ta izbira pritegnila, na petkovo jutro, 6. maja leta Gospodovega 2011, ki je obetalo, da se bo izteklo v lep in prijeten sončni dan, zbrali na postajališču v Ljubljani, Mariboru in v Murski Soboti. »Zložili« smo se v udoben nadstropni avtobus Setra. Naj že kar na samem začetku zapišem, da je ta »nadstropnik, v zadovoljstvo vseh nas, voznik

Fijavž varno in zanesljivo »krmaril« vse tri dni in nas tudi uspešno vrnil na domača vstopna mesta. Smo pa tudi tokrat, kakor že vsa zadnja leta, potovali z agencijo »MM turist« Ljubljana.

Morda bo sedaj kdo pomislil, da je šlo za običajen agencijsko programiran izlet, ki se v bistvu glede ogledov ne razlikuje kaj dosti med posameznimi agencijami. Pa bi se zelo, zelo zmotil. Posebnost potovanj, za katera se odločamo v našem društvu, je namreč prav v tem, da se standardni program agencije oplemeniti z ogledi in razlagami poznavalcev in strokovnjakov za posamezna področja, ki se za tak primer posebej potrudijo in jih med članstvom ali pa simpatizerji društva ni malo.

Da smo se tokrat odločili prav za Prago, mesto, katerega prvi začetki oziroma sledi segajo v 4. stol. pr. Kr., velja povedati, da nas je tiste, ki smo se udeležili potovanja pred tem, za to prav posebej navdušil vodič Klemen Košir. Vodil nas je načrtno in izkazalo se je, da je prava zakladnica znanja v arhitekturi, še prav posebej pa so ga, kot je sam dejal, že zdavnaj navdušil Plečnik s svojimi ustvaritvami, predvsem na Praškem gradu.

In zgodovina protestantizma v Pragi?

Po tem, kar smo lahko poslušali iz ust mladega znanstvenika PhDr. dr. Jonatana Vinklerja, ki je s temo iz tega obdobja doktoriral v Pragi in nato tudi v Ljubljani, si preprosto osebno ne znam predstavljati, da bi mi jo približal še kdo tako zanimivo in obenem tako strokovno bogato, ob vsem tem pa še popestrjeno z številnimi anekdotami, zgodbam in legendami. Ko smo se pozneje, čez nekaj dni, pogovarjali med seboj nekateri udeleženci tega potovanja, smo se navdušeno strinjali v tej oceni.

Po programu, ki smo ga v celoti uresničili, smo si ogledali v treh dneh izbor najpomembnejših znamenitosti Prage. Prvi dan so bili na sporedu: Strachovski samostan (Strachovský klášter) s knjižnico, Černinska palača (Černinský palác) s sprehodom do Lorete, tamkajšnje svetišče in zakladnica, nato pa tudi ogled Smodniškega stolpa (Prašná brána). Sprehodili smo se do Avguštinškega samostana in nadaljevali po sloviti Nerudovi ulici do Malostranskega trga (Malostranské náměstí).

V soboto je po bogatem zajtrku bil takoj na programu prevoz z avtobusom do grajskega kompleksa Hradčany, sprehod do sedeža vseh čeških vladarjev, to je Praškega gradu (Pražský hrad), ki ga je preuredil J. Plečnik, ogled stolnice sv. Vida (katedrála sv. Víta) z znamenito Vavčovo kapelo, ogled stare kraljeve palače z zanimivo Vladislavovo dvorano, ogled dvorane nekdanje deželne zbornice in cerkve sv. Jurija (basilika sv. Jiří), sprehod po vrtovih Praškega gradu, ki jih je uredil Plečnik, in spust po stopnišču do vrtov Waldsteinove (Wallensteinove) palače. Vse to smo uspeli opraviti do »prostega časa za kosilo«.

V Pragi smo imeli izvrstnega vodiča, dr. Jonatana Vinklerja

Tudi tega smo nekateri izkoristili tako, da smo uživali v restavraciji s slovesom priprave starih čeških jedi in pristnega češkega piva po starih receptih. V gostilni »U Fleků« in v Švejkovi »U kalicha« vsekakor ne more biti razočaranja in ga dejansko tudi ni bilo.

Vsi smo nato popoldne tega dne nadaljevali z ogledom praških znamenitosti: Staromestni trg (Staroměstské náměstí) s Staromestnim rotovžem (Staroměstská radnice) in znamenito astronomsko uro (orloj) na njem, Týnska cerkev (kostel pred Týnem) in seveda še postanek ob spomeniku, ki je bil leta 1915 postavljen reformatorju Janu Husu, ki je bil pridigar v Betlehemijski kapeli v letih 1402–1412. Jana Husa je zaradi njegovih naukov takratna Rimskokatoliška cerkev razglasila za nepopravljivega krivoverca, njegovo učenje pa za herezijo, zato so ga 6. julija 1415 sežgali na grmadi v Konstanci. Za tem je sledil sprehod mimo Karlove univerze in seznanili smo se z njeno zgodovino. Na tej univerzi je namreč diplomiral leta 1393 tudi Jan Hus in tri leta za tem mu je bil že podeljen naslov »mojster svobodnih umetnosti«. Leta 1401 je bil izvoljen za dekana, 1409 pa za rektorja univerze. Na Češkem je dan njegove usmrtitve državni praznik (dan sežiga magistra Jana Husa).

Naš sprehod se je nato nadaljeval do Stanovskega gledališča oz. Tylovega gledališča (Tylovo divadlo), kjer sta dirigirala med drugimi W. A. Mozart in C. M. von Weber. Pravijo, da je gledališče še dandanašnji ohranjeno v takšni podobi, kakršno je bilo tedaj. Z vzpenjačo smo se popeljali tudi na grič Petřín, s katerega je prekrasen razgled na mesto. Izpustili

nismo niti stolpa Daliborka, v katerega so zapirali zapornike. Danes je tam muzej, ki ponuja očesu obiskovalcev vse mogoče mučilne naprave iz tistega obdobja. Zapisane zgodbe ob posameznih predmetih so bile več kot srhljive. Naravnost grozljiv je bil občutek ob misli, s čim vse so mučili ljudi – nekoč. Še hujša pa je bila misel, da ponekod celo danes, v 21. stoletju, ni kaj dosti drugače, le orodja in postopki so »modernejši«.

Zaključek ogledov tega dne je bil na Václavskem trgu (Václavské náměstí, do leta 1848 imenovan Konjski trg) pred Narodnim muzejem. Sledila je skupna večerja v prijetni praški pivnici (Staropražska krčma – Jedova chyše) ob narodni glasbi. Tudi sami smo prešerno zapeli.

Nedeljsko dopoldne smo še s pridom izkoristili in se takoj po zajtrku z avtobusom odpeljali do Malostranskega trga (Malostranské náměstí, si ogledali cerkev sv. Nikolaja (kostel sv. Mikuláše) na Mali strani, se sprehodili čez Karlov most do Starega mesta, si ogledali Clementinum, nekdanji dominikanski samostan s cerkvijo sv. Klimenta, v katerem je od 1556 deloval jezuitski kolegij, zdaj pa je v njem češka Državna knjižnica. Zapeljali smo se še do gradu Vyšehrad nad Vltavo (izvira iz 10. stoletja) in si ogledali tudi katedralo sv. Petra in Pavla ter še nekaj pomembnih stavb. Nato smo se odpravili še na znamenito staro pokopališče, ki je bilo v letih 1890–1902 arhitektonsko preurejeno (Antonín Wiehl) in dopolnjeno s častno grobnico slavnih osebnosti (Slavin). Na pokopališču počivajo mnogi znameniti češki umetniki, znanstveniki in politiki, med njimi B. Smetana, A. Dvořák, J. Zeyer, J. Vrchlický, E. Destinová, V. Špála, A. Mucha, K. Čapek, oče in sin Kubelík, J. Neruda, B. Němcová in drugi. Vsak spomenik zase je znamenitost in pripoveduje posebno zgodbo svojega časa.

Kakor je že bilo omenjeno, je vse te ogleda izmenično spremljala in se med seboj dopolnjevala zanimiva razlaga vodiča Koširja in dr. Vinklerja.

Zaključim lahko, da bo tokratni ogled Prage ostal še dolgo, dolgo v spominu. Ob tem pa tudi spoznanje, da imajo prav tisti, ki pravijo, da si je za Prago potrebno vzeti vsaj tri tedne, če hočeš kolikor toliko spoznati vse njene znamenitosti in posebnosti.

V poznih večernih urah smo se polni odličnih vtisov, obogateni za številna nova spoznanja (tudi tisti, ki smo bili v Pragi že nekajkrat), poslovili, najprej udeleženci iz Pomurja, zatem pa še po vrsti potniki iz vstopnih mest Maribor in Ljubljana. Misel, da si želimo še veliko takšnih potovanj, zagotovo delijo z menoj še mnogi drugi, ki so tokrat lahko spoznavali »Zlato Prago« nekoliko drugače.

V. Violeta Deutsch Mesarič

DEJSTVA IN NOSTALGIJA

Malodane hkrati z zamislijo Slovenskega protestantskega društva so mu ustanovitelji, zlasti pokojni Bela Sever, pridali pobudo za spoznavanje krajev, kjer so se pred petstotimi leti rojevale in že ustoličile nove, reformacijske ideje novega veka. Kakor da bi jih spremljala misel, da se je prav na kraju nekdanjega dogajanja najlažje prepričati o vrednosti trditev. Tako je vandrane »trubarjevcev« postalo sestavni del druženja članov društva. Še več: ker je med nami nekaj izjemno široko razgledanih znanstvenikov in tudi poznavalcev krajev ter pokrajin, je vsakokratno popotovanje ob predavanjih, ki nam jih pripravijo, nekakšna »tretja univerza« zgodovine, filozofije ali verstev, politike ali kulture. Videti je, da naj bo še naprej tako v zadovoljstvo vseh, kajti izletniški avtobusi so iz leta v leto bolj polni, čeprav se število članov društva – žal – bistveno ne povečuje.

Zadnji izlet v letošnjem letu nas je v morebiti pretoplem, toda bujnem septembrskem dnevu vodil na avstrijsko Koroško, natančneje v Fresach ali Breže, kot se reče po slovensko majhni, še danes odročni vasici nad Dravsko dolino v bližini mesta Spittala ob Dravi. Tamkaj so se nam pridružili rojaki evangeličanske veroizpovedi iz Pomurja, ki vselej prinesejo s seboj svojevrstno svetlobo, optimizem in odprtost. So pač ljudje nekoliko drugačnega temperamenta, ljudje ravníc in oblih vzpetin, daleč proč od ostrih alpskih vršacev in vlažnih, zamegljenih dolin.

Spominjam se, da smo Breže obiskali že pred desetletjem. Takrat nas je sprejel evangeličanski škof dr. Oskar Sakrausky (1914–2006), ugledni raziskovalec protestantske teologije in slovenske protestantske književnosti. Po upokojitvi se je naselil v Brežah in tam ustanovil Evangeličanski škofijski muzej. Popeljal nas je po muzejski zbirki v nekdanji protestantski molilnici, zgrajeni po objavi tolerančnega patenta Jožefa II., in tam smo lahko listali po nekoliko stoletij starih slovenskih protestantskih knjigah. Najbolj ponosno nam je razkazal tiste, ki jih je sam odkril med koroškimi Slovenci v bližnjih Zagoričah (Agoritschach). Knjige so bile sicer lepo razporejene, a ležale so tudi nepokrite na tesnih policah. Bilo je srečanje z dragoceno kulturno dediščino, ki je skoraj kot od Boga pozabljena lebdela v neki neresnični realnosti. Res, mudili smo se v obrobem naselju in v oazi skozi stoletja skrivaj in težko ohranjane luteranski veroizpovedi. Prav gotovo pa bi bila pieteta avstrijskega okolja do teh vrednost že tedaj mnogo večja, če bi šlo za pomnike in pričevanja Rimskokatoliške cerkve in če bi ti bili na ozemlju, kjer so domačini le germanskega rodu. Se je kaj ali celo marsikaj spremenilo od tedanjega obiska pa do letos? Vprašanje velja, seveda, področju duha.

Breže so zdaj dobile po mednarodnem razpisu arhitekturnega natečaja nov kulturni dom, ki naj bi služil vsej Millstattski regiji. Razstava »500 Jahre protestantisches Abenteuer« (*Abenteuer* pomeni, po nemško-slovenskem slovarju družine Debenjak, pustolovščino, dogodivščino, avanturo) je vse poletje do konca oktobra privabila več kot 50 000 obiskovalcev, med njimi ne samo Avstrijcev. Nagovarjala je predvsem tudi reformirane severnonemške in skandinavske dežele, ki so razstavljalcem posodile celo nekaj svojih eksponatov. Razstavo je spremljal obsežen katalog oz. zbornik. O pomenu razstave in slovenskega deleža na njej je, na primer, zelo spodbudno pisal dr. Karl Schwarz, izredni profesor na Evangeličanski teološki fakulteti na dunajski univerzi (prevod v naši reviji *Stati inu obstatu*, št. 13-14, str. 275-285). Prepričali smo se, da je to bil imenitno, sodobno zasnovan in postavljen prikaz, ob katerem so se z lahkoto učili šolarji, odrasli pa dopolnjevali svoja vedenja: z načrtnim vodenjem, s smiselno pripravljenimi razlagami in video dopolnili. Vlogo pojasnjevalcev so tokrat od kustosov prevzela tri domača dekleta in mladenič, vsi štirje iz srednjih, predvsem poklicnih šol. Briljantna ideja v našem času, ko je videti, da najstniki le še s slušalkami ali mobilniki tavajo naokrog ali pa se krivijo ob računalnikih. Četverico so izbrali na avdiciji izmed stotih učencev, ki so jim poprej razdelili opise pogojev in okvirna besedila, ki so jih morali razumeti in obvladati. In tega čtiva je bilo presneto več, kakor piše v šolskih programih o petstoletni zgodovini protestantizma na Koroškem. Ni ga bilo eksponata, ki ga mladi govorec ne bi znal pojasniti in postaviti v kontekst zgodovine. Ta koroška deželna razstava se je seveda morala pomuditi tudi ob svojih malodane praprebivalcih Slovincih, ki so nekoč, od šestega stoletja dalje, poseljevali celotna obrežja Drave vse do njenega izvira. V okolici Innichena na Južnem Tirolskem so se vse do dandanes ohranili slovenski kozolci, krajevna imena in priimki s slovanskimi besedilnimi koreninami. Hkrati s pokristjanjevanjem so Germani Slovence počasi ponemčevali. Le na Koroškem so Slovenci – morda tudi po zaslugi

protestantizma in njegovih slovenskih knjig – ohranili svojo nacionalno dušo do danes. Obilica primerkov iz reformacije, kakršnih po številu in dragocenosti, kolikor vem, niso nikoli našli v ožji Sloveniji na tako tesnem zemljepisnem prostoru, kakor v Brežah in njihovi neposredni bližini, priča o posebni preteklosti teh koroških Slovencev. Na srečo je to kulturno dediščino začela preučevati v zadnjih letih tudi avstrijska stroka. Pa ne samo pri tej razstavi, kjer ji je posvetila nekaj metrov razstavnega prostora s Trubarjem na čelu, temveč tudi na simpozijih, v tisku in drugje. Spoznanje o usodni, večni povezanosti in soodvisnosti vseh ljudi med seboj, kaj šele v sosesčini, je mogoče edino resnično zveličavno odkritje globalizacije.

Trubarjevci bi najbrž osramotili svoje slovensko poreklo, če bi ne uživali na popotovanjih ali če bi se odrekli druženju ob jedi in pijači. Tako se vozimo zdaj ob Vrbskem jezeru, obiščemo naselje Otok (Maria Wörth) s cerkvico romanske in gotske arhitekture na nekdanjem otoku, zdaj polotoku. Njeno notranjost so pozneje, kakor skoraj povsod v Evropi, preoblekli v preobložen barok. Prazupnija Otok je bila že v 9. stoletju pomembno misijonsko in kulturno središče; tu je bilo eno izmed izhodišč pismenstva v stari slovenščini v zvezi z *Brižinskimi spomeniki*. Potem pa sedemo h kosilu s tipičnim nedeljskim menijem v hram enega najbolj zavednih Slovencev onstran Karavank, v gostišče družine Ogris ali po domače Miklavž v vasi Bilčovs (Ludmannsdorf) blizu Celovca.

In na koncu čista nostalgija. Morebiti nostalgija samo za generacijo, rojeno pred ali takoj po drugi svetovni vojni? Za generacijo, ki so ji tako starši kot šole vcepile v zavest, da smo našo, slovensko Koroško onstran Karavank izgubili po krivici! Povzpeli smo se na vrh Jedovca na razgledni stolp Pyramidenkogel (po nemško), s katerega se v tako lepem vremenu, kakršno je bilo tistega dne, brez oblaka in poletno vroče, vidi tako rekoč vsa Koroška. Lahko bi samo rekli: In gledal po zemlji sem naši in pil nje prelesti ...

Ala Peče

Pazljivi poslušalci na razstavi 500-letnice protestantizma v Brežah na Koroškem

PAHLJAČA DEJAVNOSTI

Pri uresničevanju svojih nalog in ciljev Slovenko protestantsko društvo Primož Trubar, njegove podružnice in njegovi člani poglobljajo stike in sodelovanje z različnimi dejavniki – tako z občinami kakor s šolami, zavodi in Evangeličansko cerkvijo. Takšno povezanost tudi tokrat razkriva niz poročil o raznovrstni dejavnosti.

SPOMINSKI DOM ŠTEVANA KÜZMIČA V PUCONCIH

Spominski dom Števana Küzmiča stoji skorajda v osrčju Prekmurja, v Puconcih, kjer je Božji veter reformacije ustvaril najstarejšo in nekdanj največjo evangeličansko »gmajno« oziroma cerkveno občino. Ta davna leta so bila leta sprememb, odrekanj, boja, takrat je zasijala luč čiste evangelijske veroizpovedi in tisti temelj za njeno širjenje in razumevanje – knjižna materinščina. Dom je postavljen ne le v spomin, ampak v navdih za današnje generacije, ki morajo najti tudi v izobraževanju in v družbenem udejstvovanju smisel in poslanstvo svojega življenja. Vsaka ideja je dobrodošla, še bolj pa njeno uresničenje v delih naše vere in v poslanstvu kristjana, ki živi in deluje sredi sveta.

Spomnimo se na človeka, po katerem je Dom poimenovan. Štefana Küzmiča pomenljivo imenujemo prekmurski Trubar, kajti kakor je Primož Trubar položil temelje slovenskemu jeziku in še čemu, tako je Küzmič postavil trajne temelje knjižni prekmurščini in Evangeličanski cerkvi na Slovenskem. Poleg drugih napisanih del in vnete duhovne ter izobraževalne dejavnosti je leta 1771 prevedel iz grščine v prekmurščino *Novo zavezo*. Za to delo pravijo, da je najpomembnejša in najznamenitejša umetnina prekmurske književnosti. Le kdo vse se lahko pohvali s tem, da je imel že tistega časa v tedanjih nesvobodnih okoliščinah ravno to sveto knjigo v svojem maternem narečju? Odgovor nam je znan, da je bilo bore malo takšnih »izvoljenih«. Za ohranitev neprecenljive zgodovine, sedanje protestantske miselnosti, kulture, družbenega življenja in še česa si prizadevamo tudi mi, saj se zavedamo, da je vse to pogosto v senci zaradi različnih proti človeku kot duhovnemu bitju usmerjenih trendov.

Konec prejšnjega leta 2010 je bil utrip v Spominskem domu obarvan z glasbo. Še posebej navdihujoče je bilo na 2. koncertu mladinske glasbene skupine Veter iz cerkvene občine Puconci, ki je bil 28. decembra. Sicer je veter nastopajoče združil iz mnogih smeri našega kraja, a s svojo pesmijo ter z izbranimi ritmi so nas duhovno še bolj predramili in pospremili v novo leto.

Prav tako se je godilo 30. decembra, ko je s svojim tradicionalnim božičnim koncertom nastopila Ženska

vokalna skupina Zarja. Tradicionalne božične pesmi so bile pika na i božičnemu vzdušju.

Januarja poteka po vsem svetu teden krščanske enotnosti, ki nas opominja, da izhajamo vsi iz istega *studenta žive vode* in da nas kljub razlikam morajo vedno združevati večne vrednote, položene v Kristusu. Zato smo 22. januarja 2011 organizirali ekumensko srečanje, ki je združilo vse tri veroizpovedi naše puconske Občine, in sicer evangeličansko, binkoštno ter katoliško. Ker je ekumenizem že dolga leta v naši občini za marsikoga način življenja, se je to pokazalo tudi ta večer. Poleg besed domačega evangeličanskega duhovnika Evgena Balažica so svoje razmišljanje o ekumenizmu v vsakdanjem življenju podali še pastor Franc Kuzmič, župnik Jožef Hozjan ter duhovnik Simon Sever. Združila pa nas je tudi glasba, saj je vsak priskrbel svoje glasbene sile.

27. januarja smo predvajali prekmurski celovečerni film *Oča* z življenjsko tematiko, ki ga je režiral Vlado Škafar. Prav ta film je bil minulo leto izbran v tekmovalni program znamenitega beneškega festivala, ki mu predseduje znani režiser Quentin Tarantino. Naslednji dan, 28. januarja, smo film predvajali še razredom Osnovne šole Puconci.

V četrtek, 17. februarja, smo gostili akademkinjo prof. dr. Zinko Zorko, priznana dialektologinjo, ki je imela predavanje na temo *Prekmurščina kot nadvse zanimiv jezik*. V prekmurski jezik nas je uvedla z bolj strokovnega zornega kota in o njem med drugim povedala: »*Tako bogatega narečja nimamo nikjer v Sloveniji, zlasti besedja ne. Občudujem, da se je narečje ohranilo.*« Vse to nas je seveda navdalo s spoštovanjem, da noben jezik, predvsem pa domači, materni ne jemljemo kot nekaj samoumevnega in nepomembnega. Za glasbeno popestritev je poskrbela Tina Džuban.

Na dan 1. aprila je pozdravila pomlad Ženska vokalna skupina Zarja s svojim tradicionalnim pomladnim koncertom. Dobro obiskani koncert izpričuje njihovo kvaliteto doživetega petja in širokega repertoarja.

V prijetnem vzdušju je 15. aprila potekala otvoritev razstave 16. Slikarske kolonije Primož Trubar. Kolonija je spodbudila ustvarjanje sedmih priznanih domačih in tujih akademskih slikarjev. Posvečena je bila 110. obletnici rojstva in 65. obletnici smrti prvega prekmurskega akademskega slikarja Ludvika Vrečiča, ki je izhajal iz evangeličanske družine v Skakovcih. Umetniške slike udeležencev kolonije odsevajo različne

podobe življenja, prav kakršen je bil opus Vrečiča. Po njihovi simboliki je prve obiskovalce razstave popeljal mag. Franc Obal, umetnostni zgodovinar. Razstavo je organizirala pomurska podružnica Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar. Vse zbrane je nagovoril mag. Viktor Žakelj, predsednik Slovenskega protestantskega društva in nas kot vsestranski intelektuallec državnega kova pozval k ohranjanju edinstvenega protestantskega oziroma evangeličanskega bogastva med nami.

V sredo, 20. aprila, smo odšli na potep po Srednji Ameriki – iz Gvatemale do Paname in z barko v Kolumbijo. Sicer ne zares, ampak v potopisnem predavanju popotnika Zorana Furmana iz Slovenskih Konjic. Z mnogimi fotografijami ter tradicionalnimi spominki, ki jih je prinesel s seboj, smo podoživeli utrip te oddaljene celine, katero marsikdo izmed nas ne bo nikoli obiskal.

19. maja smo gostili nevropsihiatra dr. Jožefa Magdiča, ki mu je že dolga leta znana, kot pravi sam, duša prekmurskega človeka in težave, s katerimi se spopada. Na preprost, a strokoven način nam je predaval o depresiji in njenem zdravljenju. Prav depresija je močno povezana z današnjim stresnim življenjem, zato trpi za njenimi posledicami vsaj enkrat v življenju 20 % vsega prebivalstva. Prekmurje je zaradi socialnih stisk še posebej dovzetno na to duševno bolezen. Marsikateri obiskovalec je odnesel domov koristne informacije in nasvete.

Tudi letos smo gostili Dialekto 2011 – festival narečne književnosti, in sicer v petek, 27. maja. To leto je bil poudarek na prozi, zato smo imeli bogato bero pripovedi iz preprostega, vsakdanjega življenja, simbolične pravljice, takšne ali drugačne misli znanih slovenskih pisateljev v narečnem jeziku. Tu so bili Miroslav Slana – Miros iz Štajerske, Marina Cernetig iz Benečije, Maks Starc iz Dolenjske, Domen Uršič iz Primorske, Ida Dolšek iz Zasavja ter Milena Ožbolt iz Notranjske. Prav tako so se predstavili domači ustvarjalci. Program so obogatila dekleta iz Osnovne šole Puconci, večer pa je zaključil Püconski duet.

V nedeljo, 26. junija, je bila svečanost ob 20. obletnici samostojnosti Republike Slovenije. Polna dvorana je bila znamenje, da je ljubezen do lastnega naroda, njegove samostojnosti in svobode še pomembna v zavesti in življenju mnogih ljudi. Slavnostni govornik večera je bil škof mag. Geza Erniša, ki je z izbranimi mislimi poudaril pomen obletnice in se polemično zazrl v prihodnost, kjer bi morala biti država dobra mati ne le za nekatere, ampak za vse ljudi. Večer so glasbeno obogatili Mešani pevski zbor Cantate, glasbenik Erik Kranjc ter Zdenka Jelenovec.

Evangeličanska cerkev je skupaj s cerkveno občino Puconci 16. ter 17. septembra organizirala zdaj že

tradicionalne Kuzmičeve dneve. Pri organizaciji sta sodelovali še pomurska podružnica Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar in Občina Puconci (gl. spreadaj, str. 00).

29. septembra je bila otvoritev razstave z naslovom *Reformacija v Prekmurju*. Njen avtor je mag. Franc Kuzmič, muzejski svetovalec in zgodovinar, ki jo je pripravil v sodelovanju z Pokrajinskim muzejem Murska Sobota in Muzejem krščanstva na Slovenskem iz Stične. Vsebina razstave nas nazorno in slikovito bogato popelje v čas, ko so predniki že na začetku 16. stoletja ujeli protestantsko miselnost in celovito reformo življenja. Poleg slikovnega materiala si je možno ogledati še mnoge »prve« knjige in različne ponatise. Večer sta glasbeno obarvala dva mlada glasbenika iz Gorice, Iva in Marko Drvarič. Razstava bo v Puconcih ves čas kot stalnica, saj jo je avtor podaril, za kar smo mu iskreno hvaležni.

V sredo, 16. novembra, je bila odprta nova razstava likovnih del Majde Kuhar. Kuharjeva, ki je po rodu iz Maribora, že vse od ranega otroštva živi in deluje v Puconcih s svojim neizbrisnim pečatom. Njeno ustvarjanje in vsestransko umetniško udejstvovanje bogati predvsem prostor domače občine, pa tudi širše Pomurje, in še bi lahko naštevali. Nova razstava obsega izbor slik večletnega ustvarjalnega opusa, ki bi ga lahko poimenovali pot od realizma do abstrakcije. Razstava je tako postavljena kot prehod iz realističnih podob v abstraktne, prav kakor je zastavljeno življenje samo – vse vidno, stvarno, ki prehaja v skrito, subjektivno in globoko. Večer je kulturno obogatil recital Nataše Harkai ter glasbeni duet Tamare Škalič in Davida Kisilaka. Všečne in lepe slike Majde Kuhar bodo krasile Spominski dom še prihodnje leto vse do nadaljnjega.

Med letom smo gostili tudi različne delegacije, turistične skupine in posameznike iz domačih slovenskih krajev ter tujine. Obiskovalcem vedno predstavimo zgodovino protestantizma oziroma Evangeličanske cerkve na naših tleh v besedi in preko različnih dokumentarnih filmov, posnetih prav za ta namen.

Želja nas sodelavcev v Spominskem domu je, naj vsak, ki kaj išče, najde nekaj tudi zase. Vsestranski angleški znanstvenik in filozof Isaac Newton je povzel: »To, kar vemo, je kapljica, to, česar ne vemo, je morje.« Temu sledimo tudi mi, zato si prizadevamo napolnjevati morje s kapljami novih spoznanj in srečevanj. Znanje je vrednota, pot in napredek. Od majhne človeške modrosti prek znanstvenih dognanj do doživetja sveta kot takega stremimo v ozadju vsega za globočino višje, Božje modrosti. Tako si želimo, da bi bilo naslednje leto še bolj uspešno ter da bi smiselno izostrili vsebino programa glede na aktualne družbene in splošne življenjske potrebe.

Katja Ajdnik

MAG. VIKTOR ŽAKELJ

v Puconcih 15. aprila

Pomlad je že tu – sončna, suha, celo pretopla. A to je le zunanje znamenje sprememb, ki jih nekateri zaznavamo, drugi sploh ne, premnogi pa mislijo, da so »nenormalnosti«, ki smo jim priča, le nekaj prehodnega, in da bo kmalu vse spet teklo po starih tirnicah. Le redko kdaj je človeštvo v zgodovini živelo v takšni zmoti.

A vrnimo se nazaj, v Puconce, to lepo, urejeno, prijazno protestantsko prekmursko vasico, ki je pred leti dobila Küzmičev dom. Gre za majhen, nič kaj reprezentančen večnamenski kulturni hram, ki si prizadeva, da postane pomembno kulturno žarišče. Že samo njegovo nastajanje je terjalo veliko napora, iznajdljivosti, tudi odpovedovanja, še več vsega tega pa bo potrebno, da se opredeli in nato živi kulturno-izobraževalna vsebina, ki jo bo dom ponujal. Ta mora biti pestra in predvsem drugačna, takšna, ki bo pritegnila pozornost tudi zunaj Prekmurja.

V Trubarjevi hiši literature so na pobudo društva zaživeli »študijski večeri«, ki na izostren način komunicirajo s tistim, kar bi lahko rekli »protestantika zdaj in tu«. Te večere bi kazalo prenesti tudi v Puconce.

Druga tematika, ki kar kliče po diskusiji, je prihodnost verovanja na protestantski način, vse povezano z ekumenizmom. Tovrstne diskusije so sedaj občasne, vezane povečini na Ljubljano in redke medije. Tu v Küzmičevem domu pa bi kazalo organizirati vsako leto tri, štiri srečanja na to temo.

Redno pa bi kazalo organizirati razstave in koncerte s poudarjeno protestantsko duhovno podlago. Današnja razstava je prav to: likovno kolonijo vsako leto organizira Slovensko protestantsko društvo v sodelovanju z Evangeličansko cerkvijo v Republiki Sloveniji, podprejo pa jo lokalne skupnosti in tukajšnje gospodarstvo. Ko se zahvaljujem Beeru, Farkašu, Kokalju in drugim, izražam tudi upanje, da bo slikarska kolonija živela še naprej, v njej ustvarjena dela pa naj bi našla mesto na stenah šol, zavodov, podjetij.

Uživajte v lepem!

TU MALAJNE NI VSE PROČ PALU

Parnas, zavod za kulturo in turizem Velike Lašče

V zasebnem zavodu Parnas iz Velikih Lašč, ki deluje v javnem interesu na področju kulture, na svojstven način interpretirajo dediščino velikolaških krajev. Njihove razstave s spremljevalnim programom:

– pripovedujejo zgodbo očeta prve slovenske knjige Primoža Trubarja (*Vsem Slovincem*, 2007),

– odstirajo tančico zgodovinskih dogodkov turjaške rodbine Auersperg z rodbinskim gradom na Turjaku (*Trubar in Turjaški*, 2008; *Po sledovih Andreja Turjaškega*, 2009),

– popularizirajo naravno dediščino lokalnega okolja z namenom varstva narave in v smeri trajnostnega razvoja podeželja (*Na podeželju je priložnost zame*, 2005; *Mokrišče – izziv za podeželje*, 2007; *Rdeči seznam Mišje doline*, 2010).

Že dobro desetletje s knjigoveškimi delavnicami in drugimi vsebinami dopolnjujejo programe na Trubarjevi domačiji na Rašici.

Leta 2011 so v zavodu Parnas razvili zgodbo o Trubarjevih krovaških malarjih. Tako so umetnostni zgodovinarji poimenovala skupino slikarjev, ki je v prvi polovici 16. stoletja prihajala k nam s Hrvaškega in poslikala številne cerkvice južno od Ljubljane. Oprli so se na Trubarjev zapis iz leta 1575, v katerem omenja freske v cerkvi sv. Jerneja na Rašici, ki jo je dal njegov oče poslikati »krovaškemu malarju«. Ob vdoru Turkov leta 1528 je bila vas požgana in Trubar piše, da je »tu malajne vse proč palu«.

Slovenska zgodovina gradnje velikih katedral z dragocenimi vitraji ne pozna, gradili pa so skromnejše, podružnične cerkve, o katerih je ohranjenih malo podatkov. Po posejanosti podružničnih cerkva po neštetihih gričih in hribih Slovenija gotovo zavzema posebno mesto ne le v evropskem, ampak tudi v svetovnem merilu. Čeprav je bila večina ljudi 16. stoletja nepismenih, so freske v cerkvah lahko brali kot veliko veroučno slikanico.

V podružnični cerkvi sv. Jedrta v Nadlesku pri Ložu sta ohranjena podpis mojstra Tomaža iz Senja in letnica 1511, freske krovaških malarjev so ohranjene v cerkvi na Maršičih, Velikih Poljanah, Ahacu in drugod, poslikali pa so tudi cerkev sv. Lenarta v Krvavi Peči (občina Velike Lašče).

V Krvavi Peči so freske še danes skrite pod ometom. V začetku 20. stoletja so jih namreč prebelili, pred tem pa jih niso niti prerisali niti popisali. Kljub temu lahko predvidevamo, kaj se skriva pod ometom, saj so v 16. stoletju cerkve poslikavali po enotnem konceptu kranjskega prezbiterija.

Leta 2011 je tako nastala zanimiva razstava z bogatim spremljevalnim programom, ki so jo avtorji po Trubarjevo poimenovali *Tu malajne ni vse proč palu*. Avtorsko skupino sestavljajo mladi strokovnjaki iz lokalnega okolja – umetnostna zgodovinarica Marjana Dolšina, konservatorica-restavratorka Martina Tekavec in nadarjen snemalec, scenarist in režiser samouk Rok Borštnik. Njihovo delo je povezala in vodila Metka Starič iz zavoda Parnas. Projekt zavoda Parnas iz Velikih Lašč je v okviru razpisa na področju kulturne

dediščine podprlo Ministrstvo za kulturo. Na razstavi je vsebina predstavljena na petih premičnih panojih, ki jih dopolnjujeta kip slikarja iz varjene kovine, ki je umetniško delo Aleksandra Arharja, ter replika freske z motivom vojščakov iz Krvave Peči, ki jo je pripravila Martina Tekavec za potrebe snemanja filma. Poleg razstave so pripravili 21-minutni dokumentarni film, ustvarjalno delavnico za izdelovanje fresk in tiskani vodnik za odkrivanje dediščine z naslovom Trubarjevi krovaški malarji. Razstava je na ogled v Parnasovem interpretacijskem centru v Robu, v letu 2012 pa bo gostovala po Sloveniji, na Hrvaškem in pri Slovencih v Nemčiji.

Projekt še zlasti odlikujejo:

– **vključevanje mladih strokovnjakov in umetnikov iz lokalnega okolja**

S projektom so trije mladi dobili možnost, da razvijejo svoje inovativne pristope pri pripravi razstave in spremljevalnega programa (vodnik, ustvarjalna delavnica, dokumentarni film). Pod okriljem nevladne organizacije, kjer imajo s takim načinom dela veliko izkušenj, so mladi strokovnjaki raziskovali in ustvarjali v svoji stroki. Preizkusili so svoje strokovno znanje v praksi, z rezultati obogatili svoje lokalno okolje ter pridobili reference za nadaljnje strokovno delo. Obenem so se preizkusili v veččinah projektnega vodenja in upravljanja s prostovoljci. Ob sodelovanju umetnika iz lokalnega okolja so vsebine kulturne dediščine prepletli tudi z umetnostjo.

– **sodelovanje številnih prostovoljcev, inovativno financiranje in upravljanje**

Z izbrano sestavo in usklajenim delovanjem avtorske ekipe ter dobrim upravljanjem s prostovoljci so v zavodu Parnas kljub okrnjenim finančnim virom uspeli projekt izpeljati v celoti. Za sodelovanje so navdušili več kot 40 prostovoljcev domačinov iz velikolaške občine, ki jim je sodelovanje prineslo čudovito izkušnjo. Ti so sodelovali z vso resnostjo in pripravljenostjo ter sedaj drugače vrednotijo dediščino svojega okolja, vključevali pa so se preko svojih organiziranih oblik (društev, organizacij) ali kot posamezniki.

– **aktiviranje dediščinske skupnosti za vključevanje dediščine v razvoj**

Projekt je spodbudil domačine k upravljanju lokalne dediščine. Domačini Krvave Peči, Roba in okolice so se vključili v vse faze – kot igralci v filmu, pri zbiranju in posredovanju ljudskega izročila, pri kuhanju, iskanju rekvizitov, spremljanju dogajanja in pomoči avtorski ekipi. Skrb domačinov za lokalno kulturno dediščino je poudarjena tudi pri vsebini projekta (vloga domačinov kot varuhov dediščine, pomen ključarjev, prenašanje izročila). S takim pristopom domačini niso le opazovalci dogajanja v svoji vasi, pač pa postajajo soustvarjalci vsebin in s tem aktivni interpreti dediščine v lokalnem okolju.

– **sodelovanje s pristojnimi strokovnimi službami (ZVKD) in z lastniki dediščine**

Projekt je bil zastavljen tudi z namenom aktiviranja pristojne strokovne službe za pripravo smernic obnove fresk v cerkvi sv. Lenarta. Povezali so se z odgovornimi strokovnjaki (odgovorna restavratorka Alenka Železnik, ZVKD OE Ljubljana) in v času sondiranja posneli postopke odkrivanja fresk (v strokovni izvedbi restavratorke Tjaše Pristov, dipl. kons.-rest., ZVKD - OE Ljubljana). Prav tako so zgledno sodelovali z lastniki sakralne dediščine, se pravi z Rimskokatoliško cerkvijo, Nadškofijo Ljubljana in številnimi župnijami, kjer so odkrite freske Trubarjevih krovaških malarjev. V zgodbi pa so spretno popularizirali tudi dve lokaciji nepremične dediščine, ki ju upravljata Javni zavod Trubarjevi kraji in Občina Velike Lašče, namreč Trubarjevo domačijo in grad Turjak.

– **izobraževalni vidik**

Oblikovali so dragocen didaktični pripomoček, ki je vpet v izobraževalne programe v šolah pri vsebinah umetnostne vzgoje, zgodovine in umetnostne zgodovine (osnovne in srednje šole). Razstava s spremljevalnim programom (film, vodnik, delavnica) predstavi delo do sedaj manj znane hrvaške skupine slikarjev, ki je na slovenskem ozemlju ustvarjala v prvi polovici 16. stoletja, in omogoči pridobivanja lastne izkušnje skozi ustvarjanje ter vzpostavitev osebnega odnosa do izročil umetnostnozgodovinske dediščine – tako za domače goste kot za obiskovalce iz tujine različnih starosti.

– **trajnostna naravnost in družbena odgovornost**

Pridobljene vsebine so podlaga za nove produkte na področju ekoturizma, ki s sistematičnim vključevanjem domačinov pri interpretaciji dediščine zagotavljajo trajnostni razvoj podeželja. Projekt omogoča popularizacijo znanosti, kjer nevladna organizacija oblikuje povezave med strokovnjaki (strokovne službe, strokovnjaki lokalnega okolja) in lokalnim prebivalstvom.

Metka Starič

JAVNI ZAVOD TRUBARJEVI KRAJI LETA 2011

V Javnem zavodu sta redno zaposlena kustosinja Barbara Pečnik ter vodnik-pedagog Andrej Perhaj, direktor Matjaž Gruden pa opravlja svoje delo neprofesionalno za simbolično nagrado. Zaradi odhoda na porodniški dopust je kustosinjo s 1.7.2011 nadomestila Silva Langenfus. Javni zavod zagotavlja s svojimi zaposlenimi kompletno organizacijo poslovanja ter

vodenje na Trubarjevi domačiji, gradu Turjak in v spominski sobi Levstik-Stritar v Levstikovem domu v Velikih Laščah za veliko večino obiskovalcev.

Za celovito ponudbo vodenja in dodatnih dejavnosti pa ima zavod dogovore z zunanji izvajalci: Eugen Šerbec, upokojenec, oskrbnik gradu Turjak; Drago Petrović, dipl. slikar, »grajski slikar« na gradu Turjak; Polona Cvelbar, mag. farmacije, magistra znanosti, upokojenka, vodička na gradu Turjak in na Trubarjevi domačiji; Nuša Dedo Lale, univ. dipl. slavistka, podiplomska študentka, vodička na gradu Turjak in na Trubarjevi domačiji; Metka Starič, direktorica zavoda Parnas, ki v sodelovanju z Javnim zavodom Trubarjevi kraji pripravlja in izvaja različne izobraževalne programe; Barbara Žnidaršič, prof. zgodovine in univ. dipl. pedagoginja, zaposlena v Zavodu dežela Kranjska; Urša Modic, absolventka primerjalne književnosti in literarne teorije, samostojna podjetnica, vodička na gradu Turjak in na Trubarjevi domačiji; Marjana Dolšina, umetnostna zgodovinarica, vodička na gradu Turjak in na Trubarjevi domačiji; Slava Petrič, upokojenka, vodička v spominski sobi Levstik-Stritar v Levstikovem domu v Velikih Laščah; Marta Grčar, samostojna podjetnica, organizatorka »viteških programov« na gradu Turjak.

Tak način dela je posledica sezone narave obiskov Trubarjeve domačije, gradu Turjak in spominske sobe v Levstikovem domu. Poleg tega nam struktura prihodkov rednega zaposlovanja tudi ne omogoča.

SKLEP VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE O SOFINANSIRANJU TRUBARJEVE DOMAČIJE

Vlada Republike Slovenije je 12. 5. 2011 sprejela sklep o ugotovitvi javnega interesa Republike Slovenije, da se Občini Velike Lašče za leti 2011 in 2012 iz proračunskih sredstev Ministrstva za kulturo zagotovijo dodatna sredstva za delovanje Javnega zavoda Trubarjevi kraji. Za leto 2011 so ta sredstva znašala 20 000 EUR.

Iz obrazložitve:

»Poslanstvo Javnega zavoda Trubarjevi kraji je varovanje, spoznavanje, ohranjanje, razumevanje, predstavljanje in trženje kulturne ter naravne dediščine občine Velike Lašče. V tem okviru zavod upravlja s Trubarjevo domačijo, ki je sicer občinska last in ima status spomenika lokalnega pomena, z gradom Turjak, ki je državna last in spomenik državnega pomena, s spominsko sobo Levstik-Stritar v Levstikovem domu v Velikih Laščah ter z nekaterimi drugimi objekti kulturne dediščine na območju te občine. Letno zavod organizira preko 50 prireditve lokalnega in širšega pomena ter seznani preko 20 000 obiskovalcev Trubarjeve domačije in gradu Turjak z izjemno zgodovinsko in kulturno dediščino. Pri tem

ima osrednje mesto predstavitev Primoža Trubarja in njegovega dela v 16. stoletju, predvsem z vidika njegovega pomena za slovensko narodno zavest in identiteto ter slovenski jezik in književnost. Obiskovalcem se predstavi tedanja družbena, gospodarska, verska in politična dogajanja, v navezavi na velik dejanski in simbolni pomen Trubarja in protestantskega gibanja za sodobnost Slovenije.

Javni zavod Trubarjevi kraji v jedru svoje dejavnosti opravlja tudi muzejsko delo, kjer skrbijo za žagarsko zbirko, arhiv s čitalnico, umetniško zbirko, lovsko zbirko, zbirko v Levstikovi in Stritarjevi sobi, dokumentacijo zasebnih zbirk, razstavno dejavnost, ob tem pa jo dopolnjujejo s prireditveno dejavnostjo in zlasti močno z izobraževanjem obiskovalcev o Trubarju, zgodovini, pa tudi s praktičnimi prikazi o načinu življenja in dela v preteklosti. Skrbijo tudi za nenehno dopolnjevanje zbirke nesnovne dediščine z lokalnega območja (ljudsko pripovedništvo, ljudske navade in običaji ipd.). Kulturne vsebine povezujejo s tehniško in naravno dediščino: vodenje po gozdni učni poti Turjak–Rašica, prikaz delovanja mlina in žage. Razvili so posebne programe za šolsko populacijo. Obiskovalcem je na voljo precej literature in različnih publikacij, ki spremljajo prireditve. Pridobili so licenco za izobraževanje lokalnih turističnih vodičev, izvajajo študijske krožke za odrasle itd.

Del dejavnosti poteka z uporabo gradu Turjak, kjer se pravkar tudi formalno urejajo razmerja med državo, lastnico tega spomenika, in občino ter zavodom, da bo vanj mogoče umestiti še več programov. Programsko sodelujejo z institucijami iz drugih domačih in tujih Trubarjevih krajev: Ljubljana, Šentjernej, Laško, Trst, Reka in Tübingen.

Kljub kratkemu času od ustanovitve je zavod uspel razviti bogat program, osredotočen na Trubarja in njegov nacionalni pomen v zgodovini Slovenije, tudi v sodelovanju z lokalnimi zasebnimi institucijami in organizacijami, z lokalnimi kulturnimi in drugimi društvi, s Slovenskim protestantskim društvom Primož Trubar in s profesionalnimi institucijami iz drugih krajev Slovenije. To je zasluga zelo malega števila zaposlenih, občinske uprave in njihovega povezovanja in sodelovanja z ožjo in širšo okolico. Po 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja in deloma tudi zaradi recesije je število obiskovalcev rahlo upadlo, občina – ustanoviteljica sredstev iz svojega proračuna ne more povečati, zato je potrebna dodatna prehodna podpora, ki bo Trubarjevi domačiji, v kompleksu s gradom Turjak, omogočila svoj program še izpopolniti in privabiti še večje število obiskovalcev.

V javnem interesu Republike Slovenije je, da se Trubarjevo domačijo kot zgodovinsko in simbolno središče modernega slovenstva podpre vsaj v letih 2011 in 2012. S tem bi se Javni zavod Trubarjevi kraji

uvrstil med dva druga, ki na podlagi vladnih sklepov o državnem interesu za njune programe od Ministrstva za kulturo že prejemata dopolnilna sredstva za določen čas: Zavod za kulturo in promocijo Lendava (v letih od 2008 do 2011) in javni zavod Evropska prestolnica kulture (za leta od 2010 do 2012, ko se projekt konča).«

OSNOVNA DEJAVNOST – IZOBRAŽEVANJE

Osnovno poslanstvo Javnega zavoda Trubarjevi kraji je utrjevanje vedenja o pomenu Primoža Trubarja, reformacije ter burnih dogodkov v 16. stoletju za Slovence (narodna zavest in identiteta, jezik in književnost, družbenopolitične spremembe, gospodarska dejavnost ...), promocija gradu Turjak in njegove pestre zgodovine ter promocija tukajšnjih velikih mož slovenske zgodovine (Levstik, Stritar, Javoršek in drugi).

Do konca septembra smo poskrbeli za približno 13 000 obiskovalcev:

- Trubarjeva domačija: 7412 obiskovalcev (plan 2011: 11 000 obiskovalcev)
- Grad Turjak: 4851 obiskovalcev, (plan 2011: 8000 obiskovalcev)
- Levstikov dom, spominska soba Levstik-Stritar: 315 obiskovalcev (plan 2011: 750 obiskovalcev)
- Trubarjeva domačija, delavnice: 2571 sodelujočih (plan 2011: 4500 sodelujočih)

OSNOVNA DEJAVNOST – UPRAVLJANJE KULTURNIH OBJEKTOV

Javni zavod Trubarjevi kraji skrbi za celovito upravljanje vseh objektov na Trubarjevi domačiji ter gradu Turjak. Upravljanje vključuje organizacijo vseh vzdrževalnih in investicijskih del ter sprotno poravnavo vseh materialnih in upravljaljskih stroškov (elektrika, voda, kurjava, čiščenje ipd.).

RAZSTAVNA DEJAVNOST

29. srečanje likovnih umetnikov *Trubarjevi kraji*

Tradicionalno, že 29. srečanje likovnih umetnikov, je ponovno potekalo v soorganizaciji Javnega zavoda Trubarjevi kraji in KUD Primož Trubar Velike Lašče. 29. srečanje likovnih umetnikov je na Rašico v soboto, 14. maja 2011, privabilo 21 slikarjev in kiparjev iz vse Slovenije. Velika večina sodelujočih ima akademski naslov. Letošnja okvirna tema je bila *Levstikovi kraji in junaki*, saj je bilo srečanje posvečeno 180. obletnici rojstva Frana Levstika.

Srečanje je poleg umetniškega ustvarjanja namenjeno tudi spoznavanju posameznih delov naše občine. Z našimi gosti smo tokrat obiskali Dolnje

Retje in Veliko Slevico ter si pod vodstvom naših občinskih vodnikov ogledali arhitekturno, zgodovinsko in etnološko dediščino teh krajev. Otvoritev razstave del, nastalih na srečanju slikarjev v maju, je bila vključena v praznovanja novega državnega praznika, dneva Primoža Trubarja, ter občinskega praznika, in je bila izvedena v sredo, 8. junija 2011, v galeriji Skedenj na Trubarjevi domačiji na Rašici (gl. spredaj, str. 00). Na otvoritvi likovne razstave je na Rašici v galeriji Skedenj s svojimi deli sodelovalo 24 slikarjev in kiparjev iz vse Slovenije.

Žagarska zbirka v Temkovi žagi na Trubarjevi domačiji

Po ureditvi žagarske sobice (pečnica) leta 2010 smo leta 2011 za dopolnitev naše zbirke pridobili posamezne dele žage venecijanke iz Brež pri Ribnici, ki je bila del domačije pri Žagnih. Do druge svetovne vojne je bila tu celo lesna trgovina. Poleg tega je zraven mlin s tremi kamni in stopami. Posebnost je zgradba, ki je postavljena v pravem slogu takratne žagarske hiše. Na vodo je delovala žaga do leta 1958, nato pa je bila predelana na električni pogon. Žaga in mlin sta menjala lastnika s prodajo leta 1831, kar priča o visoki starosti. Kmečka hiša je bila zgrajena že leta 1570. Žago so letos podrli.

Predstavitve dopolnjene zbirke je bila 28. maja 2011 v tednu gozdov; leto 2011 je namreč mednarodno leto gozdov.

Valvasorjevo priznanje

Za ureditev žagarske zbirke na Trubarjevi domačiji je Slovensko muzejsko društvo 23. 5. 2011 podelilo *Častno Valvasorjevo priznanje* Antonu Prelesniku in Dušanu Zekoviču. Ta priznanja so najvišja stanovska odličja slovenskega muzejstva. V obrazložitvi podelitve je Slovensko muzejsko društvo zapisalo:

Temkova žaga je del Trubarjeve domačije na Rašici. Po zaslugi dveh prizadevnih domačinov, Antona Prelesnika in Dušana Zekoviča, ima danes privlačno in vsebinsko bogato podobo.

Anton Prelesnik je gozdar na Kočevskem. Izdelal je imenitne makete žag venecijank in jih podaril Trubarjevi domačiji. S tem je omogočil, da se ohranja tamkajšnje bogato gozdarsko znanje in se širi med številnimi obiskovalci Trubarjeve domačije.

Dušan Zekovič je poskrbel za opremo nekdanje skromne žagarjeve sobice, ki je bila prenovljena lansko leto in sodi v sklop Temkove žage. Podaril je številne predmete iz lastne dragocene družinske zbirke in jih tudi restavriral.

Anton Prelesnik in Dušan Zekovič sta predstavnika starejše in srednje generacije. Svoje plemenito dediščinsko delovanje sta uskladila v sozvočju urejanja zbirke na Trubarjevi domačiji in ob zavedanju

pomena in ohranjanja tamkajšnje lokalne dediščine. S svojim znanjem in delom sta zbirko obogatila in ji dala novo družbeno vrednost. Njuno prizadevanje na področju ohranjanja lokalne dediščine je izziv mladi generaciji in hkrati pomeni pot, po kateri naj mladi stopajo.

Stalna razstava *Zgodovinski pomen Auerspergov*

Javni zavod je kandidiral na razpis Ministrstva za kulturo za sofinanciranje postavitve stalne razstave o Auerspergih v Rozamundini sobi na gradu Turjak. Na osnovi dobre ideje in ustrezne dokumentacije nam je ministrstvo odobrilo znatna sredstva za to razstavo. Že odobrena sredstva pa nam je ministrstvo nato preklicalo, ker naj bi bilo to v neskladju s financiranjem po 67. členu ZUJLK. Ker je bil možen samo upravni spor, se te variante nismo lotili. Je bil pa pri pripravi razstave dosežen velik uspeh našega zavoda, saj smo k sodelovanju pritegnili Narodni muzej Slovenije ter Tehnični muzej Slovenije.

Likovne razstave na gradu Turjak

Razstava Turističnega društva Turjak

Razstava DOD Gradež

Krpanke (patchwork) mag. Nevenke Žlender *Zaladi preteklosti*

Razodevanje v gradu Turjak, Rafael Samec, slike, skulpture in kipi iz voska, v grajskem stolpu

Ikone grofice Jutte Auersperg, v Rozamundini sobi

JSKD, Območna likovna razstava 2011 *Tekst v podobi*. Svoja dela je na ogled postavilo 21 likovnih ustvarjalcev z okolice Ljubljane. Strokovni selektor razstave je bil akademski slikar in grafik Todorče Atanasov. Soorganizator razstave je bil JSKD - OI Ljubljana okolica.

Razstava skupine LICE (Likovni izobraževalni center Galerije Miklova hiša).

Likovne razstave na Trubarjevi domačiji

Iskanje obzorja, fotografsko-pesniška razstava avtorjev Emine Djukić in Jake Krambergerja (v okviru srečanja literatov ob Prešernovem dnevu in v sodelovanju z JSKD OI Ljubljana Okolica)

Pesem.si, predstavitev zbornika z razstavo *Pesniki in slikarstvo*

Predstavitev knjige z razstavo fotografij ***Svet med Mačkovicem, Mokrcem in Iško – Krvava Peč z okolico***, Tomaž Kočar, Srečo Knafelc

Slikarska in kiparska razstava 29. srečanja likovnih umetnikov Trubarjevi kraji, ob Trubarjevem dnevu.

Slikarska razstava dipl. slikarja Draga Petrovića, ob dnevu reformacije

V vmesnih obdobjih: stalna razstava *Vsem Slovincem*.

PRIREDITVE

Teden Trubarjeve domačije

v Trubarjevi hiši literature v Ljubljani

Pred začetkom pomladi, 9., 10. in 11. marca 2011, je Javni zavod Trubarjevi kraji v sodelovanju z drugimi lokalnimi organizacijami celostno predstavil zgodovino in dejavnosti Trubarjeve domačije (izobraževalne dejavnosti, galerijska dejavnost), razstavo *Vsem Slovincem* ter knjigoveško delavnico. Naš dolgoletni vodič Andrej Perhaj in dr. Mihael Glavan sta imela ob tej priložnosti predavanji z naslovom *Nevednosti in stereotipi o Trubarju in reformaciji*.

Velikolaška tržnica

Projekt Velikolaška tržnica je nadgradnja in povezovalje že začelih aktivnosti pri ponovnem oživljanju velikolaškega trškega življenja, znotraj katerega zavzemajo pomembno mesto tržni dnevi – prodaja domačih obrtnih in kmetijskih izdelkov na stojnicah na velikolaškem trgu. Namen je, da se tržnica uveljavi, torej ne le nekajkrat na leto, ampak da postane mesečna, celo tedenska. S tem bi se ohranjali tradicionalni načini pridelovanja hrane, tradicionalne obrti in običaji.

Bistveni pogoj za uveljavitev tržnice so seveda ponudniki, ki zadoščajo vsem potrebnim predpogojem, da svoje izdelke ponujajo na trgu. Projekt v začetni fazi obsega izobraževanje potencialnih ponudnikov, pomoč pri pridobivanju potrebnih znanj, certifikatov ter pomoč pri registraciji dopolnilnih dejavnosti. Na ta način bi se povečalo število novih delovnih mest in omogočalo večjo gospodarsko rast ne samo Občine Velike Lašče, ampak vsega območja v okviru Las-a.

Posebnost velikolaške tržnice je njena premičnost. Ob posameznih priložnostih se bo tržnica selila na različne kraje v občini – ob prireditvah na gradu Turjak na Turjak, ob prireditvah na Trubarjevi domačiji na Rašico... Ideja je, da bi se postopoma omenjene lokacije, poleg Velikih Lašč, uveljavile kot stalne, kar bi prispevalo k oživitvi celotnega območja občine, ne samo njenega središča.

V organizaciji našega zavoda so v letu 2011 potekale (in še bodo) naslednje tržnice:

Suhorobarska tržnica, 16. april 2011

Pomladna tržnica, 14. maj 2011

Trški dan, spomin na velikolaške tržne dneve, 11. junij 2011

Medena tržnica, 9. julij 2011

Krompirjeva tržnica, 27. avgust 2011

Praznik suhega sadja, Gradež, 18. september 2011

Bučno-marmeladni dan, 1. oktober 2011

Božična tržnica, 26. december 2011.

Trubarjev dan

Na Trubarjev dan, 8. junij, novi slovenski državni praznik, je Javni zavod Trubarjevi kraji skupaj z Občino Velike Lašče pripravil prireditev s kulturnim programom (gl. prikaz spredaj).

Grajski dan 2011

Grajski dan je na gradu Turjak posvečen zmagi Andreja Turjaškega v bitki Sisku. Letos smo ga izvedli 26. junija. Turjaški grajski dan se loči od drugih slovenskih grajskih dni ravno zaradi Andreja Turjaškega in njegove bitke pri Sisku, kar je naša rdeča nit. Pri predstavitvi turjaške zgodovine pa seveda ne moremo mimo 15. in 16. stoletja, obdobja turških vpadov ter Trubarja in protestantizma.

V okviru Grajskega dne je bila odprta tudi lovska zbirka.

Zaključni koncert festivala *Seviq Brežice*

Letošnji festival *Seviq Brežice* je v soorganizaciji z Javnim zavodom Trubarjevi kraji v nedeljo, 4. septembra 2011, izzvenel s koncertom na gradu Turjak, na katerem so nastopili izvrstni glasbeniki francoske skupine Les Ambassadeurs pod vodstvom Alexisa Kossenka.

Prireditev ob 180. obletnici rojstva Frana Levstika

Prireditev je bila 30. 9. 2011, začela se je ob 19. uri pred rojstno hišo Frana Levstika v Dolnjih Retjah. Gost večera je bil slavnostni govornik dr. Matjaž Kmecl. V kulturnem programu so sodelovali člani KUD Primož Trubar in nonet Vitra iz Ribnice. Ob zaključku prireditve je župan Občine Velike Lašče Anton Zakrajšek k spominski plošči položil cvetje.

Trubarjevi četrtki na Trubarjevi domačiji

Kulturne večere Trubarjeve četrtke prirejamo v Javnem zavodu Trubarjevi kraji na Trubarjevi domačiji na Rašici od leta 2009 kot nadaljevanje kulturnih večerov »Na Trubarjevini v čast domovini« v organizaciji Občine Velike Lašče. Zaradi številnih odpovedi in skromnih finančnih možnosti smo letos gostili le pesnico Barbaro Korun (10. november).

Trubarjev zbornik iz Tübingena

Dan pred dnevom reformacije so 30. oktobra v Trubarjevi hiši literature v Ljubljani predstavili zbornik »Primož Trubar – slovenski reformator in Württemberg«. Knjiga je plod večletnega sodelovanja med slovenskimi in nemškimi znanstveniki. Zbornik, ki obsega več kot 450 strani, je uredil predsednik komisije za zgodovino pisje v Baden-Württembergu Anton Schindling.

Gostje predstavitve zbornika so se nato odpravili še na grad Turjak in na Trubarjevo domačijo na Rašico,

kjer sta jim Eugen Šerbec v nemščini in Andrej Perhaj v angleščini predstavila našo kulturno in zgodovinsko dediščino. Za goste so odlično poskrbeli tudi v Društvu za ohranjanje dediščine z Gradeža, saj so jim v svoji sušilnici sadja v preprostem okolju ponudili izvrstne tipične slovenske jedi in pijače.

Zbornik »Primož Trubar – slovenski reformator in Württemberg« je v imenu izdajatelja Javnemu zavodu Trubarjevi kraji predal naš prijatelj in izjemni poznavalec Trubarjevega dela dr. Zvone Štrubelj, katoliški duhovnik v Stuttgartu. Zbornik je napisan v nemškem jeziku (s slovenskim povzetkom) in je na uporabo v Trubarjevi čitalnici na Trubarjevi domačiji na Rašici.

Dan reformacije

V soorganizaciji našega zavoda in Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar je na Trubarjevi domačiji vsakoletna tradicionalna slavnostna prireditev ob dnevu reformacije (gl. poročilo spredaj). Prireditev je vedno na praznični dan, 31. oktobra.

Poletne družinske nedelje na gradu Turjak

Poletje je čas oddiha, izletov, družinskega veselja in sprostitve, zato smo tudi letos na gradu Turjak pripravili *Poletne družinske nedelje*, ki so potekale od 14. avgusta do 25. septembra 2011, in sicer v popoldanskih urah od 14.00 do 17.00. Že ime lahko pove, da gre za prijetno popestritev grajskega dvorišča, ki izžareva srednjeveški duh, z različnimi delavnicami in aktivnostmi za odrasle in otroke. Glede na izkušnje iz leta 2010 smo se odločili, da je poletni obisk na gradu bistveno zanimivejši od obiska Trubarjeve domačije, zato smo vse aktivnosti usmerili na grad Turjak.

IZVEDBA IZOBRAŽEVNJI

Izobraževanje za lokalne vodnike

Leta 2011 so potekle licence za lokalne turistične vodnike občine Velike Lašče. V našem zavodu smo v aprilu izvedli osvežilno usposabljanje dosedanjih lokalnih vodnikov in na podlagi tega podaljševanje licenc.

Izobraževanje za učitelje

Naš zavod izvaja za programe, ki potekajo na Trubarjevi domačiji, praktično izobraževanje za učitelje in vzgojitelje, učitelje podaljšane bivanja, učitelje učencev s posebnimi potrebami s področja tehnične dediščine (mlin in žaga, praktične delavnice izdelave lesenih igrač).

Univerza za tretje življenjsko obdobje (UTŽO)

V okviru Javnega zavoda Trubarjevi kraji je od oktobra 2009 organizirana tudi UTŽO. Od marca 2010

je UTŽO uradno del neformalne mreže slovenskih UTŽO. Delujoči krožki: Naš kraj včeraj, danes, jutri, Umetnostna zgodovina, Literarna skupina, Čebelarški krožek, Amaterska fotografija, Računalniški krožek, bralni krožek Beremo z Manco Košir.

DRUGE DEJAVNOSTI

Uvedli smo tudi nekaj drugih dejavnosti:

- dan muzejev, 18. maj: prost vstop za obiskovalce na Trubarjevi domačiji, na gradu Turjak in v spominskih sobah;
- poletna muzejska noč, konec julija: prost vstop za obiskovalce na Trubarjevi domačiji, na gradu Turjak in v spominskih sobah;
- sodelovanje na prireditvah ob občinskem prazniku v juniju;
- dnevi evropske kulturne dediščine, zadnji teden septembra 2011: v okviru ZVKDS, različne prireditve in aktivnosti na Trubarjevi domačiji, gradu Turjak, na Gori (sv.Ahac);
- dan odprtih vrat kulture, 3. december: različne prireditve, prost vstop za obiskovalce na Trubarjevi domačiji, na gradu Turjak in v spominskih sobah;
- priprava in organizacija poročnih obredov na Trubarjevi domačiji in gradu Turjak;
- upravljanje muzejske trgovine na Trubarjevi domačiji;
- upravljanje Trubarjeve čitalnice na Trubarjevi domačiji;
- organizacija celodnevni izletov po Občini Velike Lašče;
- priprava različnih vodnikov za Občino Velike Lašče.

*

Spoštovani bralci,

v Javnem zavodu Trubarjevi kraji želimo vsem težavam navkljub nadaljevati uresničevanje svojega poslanstva. Lahko nam pomagate že s tem, da svoje znanje, prijatelje, sorodnike in druge obveščate o dogajanjih na Trubarjevi domačiji, da se oglasite pri nas, da za kakšno obletnico najamete viteško dvorano na gradu Turjak ali pa poskusite prepričati katerega izmed mladoporočencev, da za slavnostni poročni obred izbere Trubarjevo domačijo ali poročno dvorano na gradu Turjak.

Informacije:

www.trubarjevi-kraji.si
info@trubarjevi-kraji.si
(01) 7881 006

*Javni zavod Trubarjevi kraji
Matjaž Gruden, direktor*

17. SLIKARSKA KOLONIJA PRIMOŽ TRUBAR

V Moravskih Toplicah je potekala od 25. 9. do 2. 11. 2011 že 17. slikarska kolonija Primož Trubar. Sodelovalo je osem akademskih slikark in slikarjev:

Nikolaj Beer – umetniški vodja kolonije,
Vesna Blagotinšek – Ljubljana,
Franc Golob – Vitovlje,
Herman Gvardjančič – Gorenja vas,
Bram D'hont – Nizozemska,
Andrej Pavlič – Ljubljana,
Tihomir Pinter – Ljubljana,
Vlado Potočnik – Ljutomer.

Ob Podružnici Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar Murska Sobota sta kot soorganizatorki sodelovali še Občina Moravske Toplice in Evangeličanska cerkev na Slovenskem.

Trenutno je v pripravi katalog nastalih del. Ponudili ga bomo obiskovalcem razstav, ki bodo predvidoma vse v letu 2012, in sicer v Klubu PAC v Murski Soboti, prostorih podjetja Ocean Orchids v Dobrovniku in Spominskem domu Števana Küzmiča v Puconcih. Prva razstava bo po načrtih odprta ob Prešernovem dnevu, 8. februarja 2012.

Geza Farkaš

PODRUŽNICA MURSKA SOBOTA V LETU 2011

Zaostrene družbene razmere so na svoj način vplivale tudi na delo naše podružnice v letu 2011. Že v fazi nastajanja programa dela za leto 2011 smo se zavedali dejstva, da težke gospodarske razmere ne bodo v prid zagotavljanju najnujnejših sredstev za delo.

Takšna ugotovitev nas je privedla do edinega logičnega zaključka, da si v letu 2011 ne moremo dovoliti širjenja programa z dejavnostmi, ki bi zahtevale večja finančna sredstva. Na zboru članov spomladi 2011 smo tako sprejeli program dela, za katerega bi lahko trdili, da je nabor že utečenih aktivnosti naše podružnice. Ponovno smo za boljše čase morali odložiti zahtevnejše projekte na področju proučevanja in predstavitev dela Prekmurskih protestantskih piscev.

Različne dejavnosti smo tudi v iztekajočem letu načrtovali skupaj z vodstvom SPD Primož Trubar v Ljubljani in Evangeličansko cerkvijo AV v Republiki Sloveniji. Tudi v tem letu smo dobro sodelovali z Občino Puconci in Občino Moravske Toplice. Medtem ko na državni ravni ni bilo obeležitev posebnih dogodkov

iz obdobja reformacije, smo se v Prekmurju spomnili dveh pomembnih dogodkov, in sicer 230. obletnice objave tolerančnega patenta in 240. obletnice Küzmičevega prevoda *Nouvoga zakona*.

Kot je navedeno, smo se programsko prepletali, tako s centralo društva kot z ostalimi subjekti. To pomeni, da so se naši člani aktivno vključevali v vse oblike dela in prireditve SPD Primož Trubar in aktivnosti, ki jih je organizirala Evangeličanska cerkev na Slovenskem. Z Občino Puconci smo skupno pripravljali vsebinsko zapolnitev dejavnosti Spominskega doma Števana Küzmiča.

Že uvodoma je omenjeno, da smo se v programskem letu omejili v glavnem na že tradicionalne akcije. Ker so nekatere predstavljene v posebnih prispevkih, bom v nadaljevanju podal le bežen pregled najpomembnejših dogodkov v letu 2011.

Družabno poletno srečanje v Lemerju

Vsakoletno srečanje v drugi polovici avgusta je pomembno tradicionalno druženje, ki ga skupaj organizirata podružnica in Evangeličanska cerkev. Na eni strani je to zaključek aktivnosti v prvem polletju in hkrati uvod v vsakoletno bogato dogajanje v drugi polovici leta. Ugotavljamo pa, da bo treba nekaj storiti za posodobitev vsebine srečanja, čeprav gre v prvi vrsti za družabni dogodek.

Küzmičevi dnevi 2011 v Puconcih

Letošnji Küzmičevi dnevi so potekali 16. in 17. septembra v Puconcih (gl. poseben sestavek spredaj). Letos smo nadaljevali dobro prakso, začeto že lani. Pred začetkom smo se sestali vsi organizatorji (Evangeličanska cerkevna občina Puconci, Evangeličanska cerkev na Slovenskem, Občina Puconci in Podružnica SPD Primož Trubar Murska Sobota) in časovno uskladjili program. Nato smo zainteresiranim posredovali enotno, skupno vabilo, kar je pozitivno vplivalo na dobro udeležbo.

Vsebinska je bila namenjena obeležitvi 230. obletnice tolerančnega patenta, ki je prelomnica za evangeličansko cerkev v bivši Avstro-Ogrski monarhiji, širšemu pomenu izida Küzmičevega *Nouvoga zakona* pred 240 leti.

XVII. likovna kolonija Primož Trubar

Dela lanske, 16. kolonije kolonije, so bila v začetku letošnjega leta razstavljena v avli podjetja Ocean Orhids v Dobrovniku. Pozneje pa smo celotno razstavo prenesli v Spominski dom Števana Küzmiča v Puconcih.

Letošnja 17. kolonija je potekala od septembra do novembra 2011 v Moravskih Toplicah (gl. spredaj). Tudi ta prireditev je plod sodelovanja podružnice z drugimi dejavniki v Prekmurju.

Dan reformacije

Osrednji proslavi ob dnevu reformacije sta bili v Gornji Radgoni (21. oktobra) in Puconcih (23. oktobra), kamor je bila prenesena cerkvena slovesnost, ki je prejšnja potekala v Murski Soboti.

Tako kot pri delu skozi celo leto smo se tudi organizacije proslav lotili zelo racionalno, kar pa v nobenem primeru ni zmanjšalo vsebinske bogatosti in svečanosti obeležitve praznika.

Proslava v Gornji Radgoni je bila v napolnjeni občinski kulturni dvorani. Slavnostnemu govoru škofa Evangeličanske cerkve na Slovenskem mag. Geze Erniše je sledil tradicionalno bogat kulturni program. Po končani proslavi je sledilo sproščeno srečanje vseh udeležencev.

Svečanost v Puconcih se je začela z zasaditvijo spominskega drevesa v parku ob evangeličanski cerkvi. Slavnostni govornik na proslavi, ki je bila v evangeličanski cerkvi, je bil rektor Univerze v Ljubljani prof. dr. Stanislav Pejavnik. Prireditve sta popestrila nastopa ženskega pevskega zbora Evangeličanske cerkvene občine Puconci in pevskega zbora Cantate.

Organizirali smo tudi skupni prevoz (en avtobus) na osrednjo državno proslavo, ki je bila 28. oktobra 2011 v Krškem.

Ekskurzije in drugo

Seveda so se člani Podružnice aktivno vključevali v aktivnosti po vsej državi. Predvsem smo sodelovali na dobro pripravljenih ekskurzijah, pri katerih gre vsa pohvala organizatorjem.

Vse leto 2011 smo se v Podružnici ukvarjali s problematiko pomlajevanja in razširjanja kroga članov. Žal rezultati niso na ravni pričakovanj, čeprav beležimo manjše pozitivne premike.

V Podružnici smo si tudi zastavili nalogo, da bomo v prihodnje primerno obeležili novi državni praznik Trubarjev dan – 8. junij. Menimo, da bi v SPD Primož Trubar morali v sodelovanju z drugimi institucijami spodbujati primerne aktivnosti ob tem prazniku in spominskem dnevu.

Geza Farkaš

PODRUŽNICA POSAVJE V LETU 2011

Po izjemnem letu 2010, ko smo v Krškem ob odprtju prenovljenega Valvasorjevega kompleksa in Mešnega muzeja Krško dobili tudi prostor za muzejsko zbirko o Bohoriču in Dalmatinu, ki bo predvidoma postavljena leta 2014, in je Valvasorjeva knjižnica Krško uspela pridobiti originalni izvod Dalmatinove

Biblije, je bilo leto 2011 manj vznemirljivo. Delovanje podružnice v četrtem letu obstoja je teklo v skladu s sprejeto skrbjo za predstavljanje, ohranjanje in vključevanje dediščine protestantizma v vse dele življenja in dela članov.

Po zboru članov 14. 12. 2011, kjer je vodenje podružnice bilo ponovno zaupano petim članom, ki so bili izvoljeni tudi ob ustanovitvi. Člani upravnega odbora so Polona Brenčič, Mateja Jankovič Čurič, Katja Volčajnk, Zoran Zelič in Alenka Černelič Krošelj, ki je bila ponovno izvoljena za predsednico podružnice.

Osrednja dejavnost leta 2011 je bila priprava in izvedba likovno-literarnega natečaja, ki je bil razpisan konec avgusta. Natečaj je bil razpisan četrtič, drugič z naslovom *Na obisku pri Juriju Dalmatinu*, k sodelovanju pa smo povabili vse posavske osnovne in srednje šole. Namen in pomen Dalmatinove značke, ki jo podelimo izbranim udeležencem, je širjenje znanja in poznavanja bogate protestantske dediščine v Posavju, katere nosilca sta učitelj Adam Bohorič in njegov izjemni učenec Jurij Dalmatin. Trije partnerji smo stalnica – Valvasorjeva knjižnica Krško, Osnovna šola Jurija Dalmatina Krško in Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar – Podružnica Posavje. Vsako leto pa se nam v eni izmed posavskih občin pridružijo še drugi. Po razstavi v Krškem leta 2008 smo leta 2009 gostovali v Mestni hiši Brežice in sodelovali z Osnovno šolo Artiče. Lani, leta 2010, smo odlična dela predstavili v Knjižnici Sevnica in sodelovali tudi z Osnovno šolo Sava Kladnika Sevnica, letos smo natečaj z razstavo in podelitvijo Dalmatinovih značk pripravili s podporo Osnovne šole Jožeta Gorjupa v Kostanjevici na Krki, kjer je razstava na ogled od 8. novembra do 9. decembra 2011. Kakor je razvidno iz letošnjih rezultatov, je natečaj postal pomemben del dela šol na začetku šolskega leta, saj je letos na likovnem delu natečaja sodelovalo 11 posavskih šol, kar je 8 več kot leta 2010, na literarni del pa 10 šol, kar je 4 več kot lani. Skupaj je Dalmatinovo značko prejelo 90 učenec in učencev, v letu 2010 pa 36.

Komisija v sestavi Polona Brenčič, prof. zgodovine in geografije, Melita Skušek, profesorica slovenskega jezika, in Alenka Černelič Krošelj, profesorica umetnostne zgodovine in univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja, je imela na obeh področjih zahtevno nalogo. Na likovni dela natečaja je prispelo 71 del. Zaradi prevelikega števila poslanih del ali pa motivne neustreznosti je komisija izločila 17 del, ostalih 54 pa uvrstila na razstavo. Komisija je v treh kategorijah likovnega dela natečaja podelila 3 priznanja v razdelku 1. do 5. razreda, 10 priznanj učencem 6. do 9. razreda in 1 priznanje dijaku Gimnazije Brežice. Na literarni del je prispelo 31 del, komisija je posebna priznanja podelilo 10 osnovnošolcem.

Prireditve je potekala v OŠ Jožeta Gorjupa v Ko-

Predsednik društva podeljuje priznanje

stanjevici na Krki v torek, 8. 11. 2011, ob 17. uri. Kljub dejstvu, da so udeleženci prejeli vabila zaradi počitnic le dan prej, se je prireditve iz vseh koncev Posavja udeležilo več kot 100 obiskovalcev, predvsem ustvarjalcev s svojimi starši in učitelji. Uvodni pozdrav je namenil Mojmir Pustoslemšek, župan Občine Kostanjevica na Krki, slavnostni govornik pa je bil mag. Viktor Žakelj, predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, ki je poudaril pomen učenja in številnih ter raznovrstnih pristopov k raziskovanju naše dediščine in razvijanju zavesti o njej.

Dalmatinove značke za likovna dela je podeljeval mag. Viktor Žakelj, dela, razstavo in prejemnike priznanj je predstavila Alenka Černelič Krošelj. Podelitev značk in priznanj za literarni del je pripravila Melita Skušek, ravnateljica OŠ Jožeta Gorjupa Kostanjevica na Krki, podeljevala jih je ravnateljica OŠ Jurija Dalmatina Krško Antonija Glas Smodič, ki je aktivna članica podružnice. Program so pripravili učenci šole, za podelitev pa je bil pripravljen tudi prizor z Adamom Bohoričem in Jurijem Dalmatinom oziroma igralcema Boštjanom Arhom in Matijo Gorencem.

Značka, ki jo prejmejo udeležence in udeleženci natečaja, ni običajna značka, ampak je oblikovana sodobno oziroma uporabno. Dalmatinova značka je obesek, nakit, letos iz pločevine inox, oblikovan preprosto, a povedno in jasno. Na njej je samo bistveno: faksimile, torej posnetek originalnega podpisa Jurija Dalmatina – podpisoval se je *M Georgius Dalmatinus*, se pravi magister Jurij Dalmatin. Vsak obesek je unikat, izdelan je ročno, vsak odtis je drugačen. Vsi pa bodo skupaj s svojimi mentorji vabljeni na ekskurzijo v Trubarjevo hišo v Ljubljani. V naslednjem letu bomo gostovali v občini Bistrica ob Sotli.

Poseben dogodek v Krškem pa je bila osrednja državna proslava ob dnevu reformacije. Člani podružnice smo bili ponosni, da je državni protokol izbral mesto Krško in Kulturni dom Krško za prostor proslave ter ob tem izbral tudi »krajevnega« režiserja Damjana Kozoleta in Simfonični orkester Glasbene šole Krško. Odlična proslava je potekala v prepletu glasbe, likovne umetnosti in besedil iz Dalmatinovega prevoda *Biblije*. »Dalmatinovo mesto« je tako dobilo še eno priznanje, s tem pa v majhnem delčku tudi naša podružnica.

Ob koncu leta je tudi v tem poročilu pravo mesto za zahvalo Valvasorjevi knjižnici Krško in direktorici Poloni Brenčič, ki opravi številna »podporna« dela in skupaj z vsemi, ki nas prijazno sprejemajo in podpirajo, omogoča naše načrtano delovanje.

Alenka Černelič Krošelj

OBČNI ZBOR DRUŠTVA LETA 2011

Občni zbor je bil 18. februarja 2011 ob 17. uri na Trubarjevi domačiji na Rašici.

Dnevni red:

Odprtje občnega zbora in izvolitev delovnega predsedstva

Imenovanje zapisnikarja, 2 overovateljev zapisnika in 2 članov komisije za sklepe

Poročilo o delovanju društva med obema zboroma ter plan dela za leto 2011

Finančno poročilo ter poročilo nadzornega odbora

Razprava o poročilih

Razno

1. Odprtje občnega zbora in izvolitev delovnega predsedstva

Predsednik društva mag. Viktor Žakelj je pozdravil navzoče in jih pozval, da podajo morebitne predloge k dnevnemu redu. Dnevni red je bil soglasno sprejet.

Za delovno predsedstvo so bili soglasno izvoljeni mag. Viktor Žakelj (predsednik in voditelj zbora po poslovniku), Violeta Mesarič in Matjaž Gruden.

2. Imenovanje zapisnikarja, 2 overovateljev zapisnika in 2 članov komisije za sklepe

Za zapisnikarja je bila predlagana in soglasno izvoljena mag. Marija Kuhar. Za overovatelja zapisnika sta bila soglasno izvoljena Nada Norčič in Ala Peče Kolarič. Komisijo za sklepe sestavljata Marko Zore in Dušan Voglar.

3. Poročilo o delovanju društva med obema zboroma ter plan dela za leto 2011

Poročilo o aktivnostih v letu 2010 in plan dela je podal predsednik mag. Viktor Žakelj, ki je opozoril, da je delovanje društva že dobro predstavljeno z njegovim poročilom v društvenem glasilu *Lubi Slovenci*.

Bistvene točke, ki jih velja izpostaviti, pa so:

Javno se zahvaljuje vsem, ki kakorkoli delujejo v društvu in pomagajo utrjevati njegovo poslanstvo.

Navzoče spomni, da je umrl upokojeni evangeličanski duhovnik Vladimir Miselj, naš dolgoletni član.

Matjaž Gruden se je odločil, da ne bo več predsednik društvene podružnice Rašica. Njegovo delo bo nadaljevala mag. Ana Porenta. Predsednik se Matjažu zahvaljuje za opravljeno delo. Ta prostor, tj. Trubarjeva domačija, ima trenutno bolj žalostno zgodbo. Matjaž je veliko storil, deloval v imenu našega društva in zanj naredil veliko. Predsednik je prepričan, da bo Matjaž še naprej sodeloval z nami. Gospa Porenta je delovna, kulturna delavka, učiteljica in verjamemo, da je Matjaž dobil dostojno naslednico.

Izhajanje revije *Stati inu obstatu* pod vodstvom dr. Marka Kerševana, Dušana Voglarja in Kazimirja Rapoše in biltena *Lubi Slovenci* z urednikom Dušanom Voglarjem uspešno teče. Intelktualna baza (število in izbor piscev) se širi, za kar gre zahvala uredniškemu odboru. Revija in društvo je pridobilo novega cenjenega člana, dr. Jonatana Vinklerja, dobrega poznavalca protestantske zgodovine, kar je obet za nadaljevanje intelektualnega delovanja društva.

Tudi glasilo *Lubi Slovenci* je pridobilo na kvaliteti in že preseglo raven društvenega biltena. Odlikuje ga pestrost razmišljanj in dejavnosti. Iskrena zahvala vsem, ki so prispevali prispevke.

Izletniška dejavnost teče po programu. Nadi Norčič, Mariji Kuhar in Violeti Deutsch Mesarič iskrena zahvala.

Trubarjeva hiša literature, za katero je bilo potrebnih veliko naporov, da je bila urejena in da je zaživela, je na voljo tudi društvu. Dr. Božidar Debenjak je pri tem najbolj angažiran. Društveni Študijski večeri so intelektualno poživilo Ljubljane; ni več problem prostor, bolj pa je zahtevno dobiti kvalificirane predavatelje. Za zdaj so na teh večerih nastopili spoštovanja vredni predavatelji in teme. Zahvala Debenjaku za vse napore. To je tisto, kar smo iskali – dobiti mesto za debatne večere v historičnem delu mesta.

Izdajanje *Zbranih del Primoža Trubarja* se z veliko napori le nadaljuje; 6. knjiga je (za zdaj) izšla le v elektronski obliki.

V podružnici Murska Sobota tečejo aktivnosti po standardnem scenariju. V slikarsko kolonijo pridejo vsi, ki nekaj veljajo v slovenskem slikarstvu; to je afirmacija evangeličanstva, vedenje se širi, a potrebujemo trajni razstavni prostor – Prekmurcem hvala za trud.

Na Rašici in se bije boj za ureditev statusa Trubarjevine, ki nikakor ne more pridobiti statusa samostojnega muzeja. Upamo, da bo v naslednjih dneh sestanki na Ministrstvu za kulturo. Ministrica je naklonjena, neki status se bo določil, morda z dvema zaposlenima. Trubarjevina bi morala postati božjepotno središče Slovencev. Spoštovanje Matjažu Grudnu za vztrajanje.

Imamo dobro žarišče v Krškem, kjer so zlata vredni člani. Lokalna klima je tam ugodna, pridobili so Dalmatino *Biblijo*. Na predstavitvi je sodeloval tudi naš član dr. Miha Glavan. Posamezniki iz vodstva skrbimo za stike z njimi in podpiramo njihovo delo. Krško in sploh Posavje je zgled, kako pomembno je, če imamo delovne člane, ki jim ideja nekaj pomeni.

Letos bo 1000. obletnica omembe blejskega gradu – upamo, da se bo na Gorenjskem kaj premaknilo, saj ima pestro protestantsko zgodovino, a žal nismo uspeli ustanoviti podružnice. Zelo dejaven in uspešen pa je tiskarski mojster Janez.

Obala kliče po duhovniški službi in podružnici. Tam še obstaja prostorski problem, kakor pravi škof mag. Geza Erniša, a zdaj je tam neko intelektualno jedro, ki obeta.

Finančno smo leto zaključili uspešno, imamo še sredstva za opremo prostorov, ki jih, upajmo, kmalu dobimo.

Pridobivanje mladih članov je še vedno naša prioriteta, a težavna naloga, ker jih je težko animirati – pred 50. letom starosti jih te stvari ne začnejo zanimati.

Pred sedanjim Izvršnim odborom je zadnjega leto mandata in v tem letu velja še posebno povabilo k sodelovanju.

Načrt dela društva:

Pri *Zbranih delih* Primoža Trubarja je nalogo glavnega urednika prevzel dr. Jonatan Vinkler. Še naprej si bomo prizadevali za redno finansiranje, za zdaj je nadaljnje izdajanje zagotovljeno v elektronski obliki in vsem brezplačno dostopno. Morda bo kdaj sledila tudi izdaja v papirni obliki. Še marsikaj pa je nerazčiščenega okoli poslovanja Založbe Nova revija.

Izlete, katerih namen je druženje ob spoznavanju protestantske zgodovine, bomo še naprej organizirali. Lani bil predsednik tudi na izletu po Italiji, ki ga je organizirala Evangeličanska cerkev. Tam živijo evangeličanske skupnosti. Naš škof je dobro pozicioniran med malimi evangeličanskimi cerkvami po svetu in je cenjen, je veliko prispeval k promociji evangeličanske cerkve in Slovenije.

Iščemo vedno nove potencialne predavatelje za debatne večere v Trubarjevi hiši literature, da zapolnimo ta intelektualni prostor.

Še bomo skušali ustanavljati podružnice.

Upamo na novi poslovni prostor kje v historičnem

delu mesta. Podžupan in župan so naklonjeni ideji, a je nekaj problemov, ker prostorov ni v izobilju.

Predsednik predlaga ponovno pobudo za poimenovanje univerze po Primožu Trubarju, s čimer nismo uspeli v prvem poskusu.

Nismo uspeli z oddelkom protestantike, ki smo jo želeli umestiti na Filozofsko fakulteto, kjer je največ smeri. Tam bi se dalo sestaviti učiteljsko ekipo. Predsednik predlaga ustanovitev inštituta za protestantiko – strošek bi lahko pokrili, v ta del bi sodili tudi debatni večeri, izdali bi vsaj eno knjigo, toliko denarja se namreč da nabrati, pridemo pa še do dodatnih sredstev. Morda bi to lahko preraslo v tisto, česar doslej nismo mogli doseči.

4. Finančno poročilo ter poročilo nadzornega odbora

Marija Kuhar je prebrala finančno poročilo in izjavo nadzornega odbora, ki sta obe priloga k zapisniku. Finančno poročilo je pripravila pogodbeni računovodkinja. Kljub težkim gospodarskim razmeram, ko je pridobivanje sponzorjev naporno, smo poslovali uspešno. Nadzorni odbor nima pripomb na finančno poslovanje.

5. Razprava o poročilih in pobude

Dr. Božidar Debenjak je izpostavil redno sestajanje na prireditvi ob požigu knjig, ki je bilo letos izvedeno v sodelovanju z Zavodom dežela Kranjska. O dogodku je izšel lep prispevek v brezplačniku Ljubljana. Debatni večeri so bili potrebni. Že pokojni predsednik dr. Oto Norčič se je trudil in tudi sedanjí predsednik mag. Viktor Žakelj, da bi neke imeli za to primerne prostore, je pa akcija uspela v smislu, da so ti prostori kulturno pomembni, da je nastala Trubarjeva hiša literature, ki je pomemben kulturni prostor. Le-tega smo izkoristili z enim večerom mesečno. Pripravljalni odbor je koncipiral program in že od novembra imamo vsak mesec eno predavanje. V nadaljevanju je dr. Debenjak še naštel teme, ki se bodo na teh večerih obravnavale. Predlaga tudi, da se v svojem delu po možnostih posvetimo spominu na porušeno cerkev sv. Elizabete v nekdanjem mestnem špitalu.

Dušan Voglar predlaga, da bi odbor študijskih večerov navezal sodelovanje s Kulturnim domom Števana Küzmiča v Puconcih, kjer si želijo predavateljev. Bilo bi dobro, če bi kakšno predavanje ponovili tam.

V biltenu je veliko gradiva namenjenega novemu državnemu prazniku, še dodaja Dušan Voglar. Nastala je tudi nova obveznost, ne vemo, kako sta si ministrstvu za kulturo in šolstvo zamislili praznovanje. Predlaga dopis ministrstvom, jasno je, da se praznik mora praznovati na šolah, a mora biti zabeležen tudi, recimo, z razstavami, recitacijami v knjižnicah, avlah itn. Trubarjeva domačija je imela prireditve v juniju, misli, da se bo nadaljevalo, dobro bi bilo udeležbo zagotoviti iz drugih virov.

Viktor Žakelj pravi, da je že pisal na Ministrstvo za kulturo, z Matjažem Grudnom sta v stiku, odgovora še ni bilo, proslava mora dobiti drugo konotacijo kot 31. oktober.

Uroš Stanič dodaja, da so predavanja bogata, škoda da jih slišimo le mi tam. Predlaga pritegnitev nacionalne televizije.

Dušan Voglar dodaja, da so z dr. Markom Kerševanom dogovorjeni, da bodo predavanja v dostojni obliki objavljena v reviji *Stati inu obstatu*.

Geza Farkaš opravičuje škofovo odsotnost in prenaša njegove pozdrave. Pravi, da se tudi sprašuje, kako se odzvati na Trubarjev dan. Aktivnosti županov ne pričakuje, v šolah bo že kaj, dogovori ao s študijsko knjižnico, načrtujejo prenos razstave iz Puconec v knjižnico. Nekaj idej imajo, morda bo še kaj; želijo si, da bi tudi 31. oktobra bilo več proslav po lokalnih skupnostih. Skupaj z Občino Puconci iščejo vsebine. Soglaša s predlogom za inštitut, ravno tako vidi problem članstva, trudijo se sodelovati s Cerkvijo in z občinami. Težave gospodarstva se odražajo pri sponzorskih sredstvih. Zaenkrat še zberejo sredstva za slikarsko kolonijo, poslujejo z ničlo.

Matjaž Gruden je pojasnil svoj odstop: gre za nezdržljivost svetniške funkcije v občini s predsedniško v podružnici. Upa, da se uredi status Trubarjeve domačije. Od 9. do 11. marca bo v Trubarjevi hiši v Ljubljani teden Trubarjeve domačije, ki se bo zaključil s predavanjem dr. Mihaela Glavana in Andreja Perhaja. Občina Lašče ima za 8. junij že program, nekaj bo morala narediti podružnica.

Viktor Žakelj je podal še pojasnilo glede prireditve ob požigu knjig: z Mestno občino Ljubljana dobro sodelujemo, prireditev je bila uspešna, so se pa letos tudi prodajale knjige. Morda bo naslednje leto še več dogodkov.

Glede 8. junija pravi, da bo po pooblastilu društva pisal obema ministroma in da upa, da bo slišan.

6. Razno

Pod to točko ni bilo razprave.

mag. Marija Kuhar

*Slovensko
protestantsko
društvo
Primož Trubar*

SLOVENSKO PROTESTANTSKO DRUŠTVO PRIMOŽ TRUBAR v letu 2011

Leto je naokrog. Nič takega, kar ne bi bilo načrtovano oz. pričakovano, se ni zgodilo. Še vedno ostajamo eno največjih kulturnih društev, ki se tako in drugače ukvarja s protestantiko. Naj ponovim znano: nam gre za to, da se na skrajno profesionalen način spominjamo obdobja reformacije, versko in nacionalno emancipacijskega gibanja iz začetkov slovenske etnogeneze, brez katerega ne bi bili to, kar smo danes – v državo organiziran narod na tem občutljivem križišču Evrope. Tega dejstva kot da se ne zavedamo, vsaj dovolj ne. Bolj se tega zavedajo tisti, ki so bili in so še nasprotniki verovanja na protestantski način, dasiravno je tudi njih verovanje dodobra obrusil prav protestantizem. Nekoliko bolje se godi vidnim protestantom – Trubar je že največji Slovenec prejšnjega tisočletja, Dalmatin, Bohorič in drugi pa so se že tudi trajno umestili v slovensko zavest. Tistega, česar še vedno ni dovolj, pa je – kot vedno ponavljam – razmišljanje na protestantski način. In prav tega nam ta čas, ko svet in domačijo pretresajo krize, manjka. Morda tudi zato – bolj kot ne – cepetamo na mestu.

Društvo je bilo tudi to leto izletniško aktivno. (Izleti so v *Lubih Slovencih* podrobno opisani). Presenetljivo, zagotovo pa razveseljivo je dejstvo, kako so ti izleti zaželeni. Morda je temu tako tudi zato, ker imamo kvalitetne domače vodiče – Marka, Kazimirja, Darka, Jonatana in druge. Tako, prepričan sem, bo tudi ostalo.

Drugo nadvse razveseljivo dejstvo je »krško okolje«. Tu imamo opraviti z delavno podružnico in županom, ki se zaveda pomena svojih davno preminulih rojakov. To poudarjam zategadelj, ker imamo tudi v nekaterih drugih okoljih dejavne podružnike in podružničanke, ki pa nimajo, žal, pri lokalnih oblastnikih potrebne podpore.

Se pa vsako leto zgodi kaj vznemirljivega. Tako se, na primer, v tisočletni Škofji Loki niso spomnili svojih protestantov, čeprav so vsaj kakih petdeset let dajali ton mestnemu življenju (so se pa potresa, kar je prav). Njihovi sosede pa so se s simpozijem in odkritjem plošče svojim protestantom spomnili tega časa v Idriji. To me ni presenetilo, kajti Idrija s tem le potrjuje – sicer obče znano – kulturnost in seveda vitalnost. Idrijčani, čestitam!

Z denarjem je vedno težje. Bolj kot pomanjkanje denarja, skrbi mentaliteta novega podjetništva, ki s protestantizmom in vsem, kar je z njim povezano, ne ve kaj početi. Je naše šolstvo še vedno »usmerjeno«? Na tem mestu kaže le ponoviti: na plečih predhodnikov stojimo. Se bomo kdaj tega zavedli?

Razveselilo me je še dvojje: najprej obisk na Koroškem, na nekoč popolnoma slovenskem območju, v Brežah, v naselju, kjer smo se lahko prepričali, kaj zmore »konservativna« Avstrija, mi, ki naj bi bili vse kaj drugega, pa česa takega ne zmoremo, recimo vsaj z ureditvijo statusa Tubarjevine.

In drugo: obisk delegacije iz Nemčije, ki nam je predstavila zajeten in lepo urejen zbornik z njihovega simpozija v Tübingenu. Ne le pomena reformacije, tega prvega dejanja novega veka, ampak tudi vloge naših slovenskih reformatov se veliko bolj zaveda tujina, kakor pa še vedno zapečarska Slovenija, ki ne more in ne more izstopiti iz risa pogubnih klerikalno-liberalnih razprtij.

Še ena stvar je v polnem zaživel: naša vsakomesečna srečanja v Trubarjevi hiši literature. Tu se odpirajo prava vprašanja in povedano, upam, počasi prodira v sicer oprane možgane premnogih Slovenk in Slovencev. Želim si, da bomo v kratkem začeli doživljati reprize v sicer (vse bolj) protestantskem Prekmurju, kjer smo in bomo še naprej imeli tudi razstave.

In za konec: to leto smo se dokopali do poslovnih prostorov, ki jih bomo v naslednjih mesecih uredili. S tem bo naše društvo dobilo dom, ki si ga zasluži. Hvaležen sem naklonjenosti MOL, Ljubljani torej, ki ve, da je tudi Trubarjevo mesto.

Upravičeno lahko z optimizmom zremo v društveno prihodnost.

mag. Viktor Žakelj, predsednik

STATI INU OBSTATI

Številka 13-14

Že prvi pogled v kazalo pokaže dve izstopajoči značilnosti letošnje dvojne številke revije *Stati inu obstat*: ob *Razpravah in študijah* se je pojavila nova rubrika *Študijski večeri* in v več rubrikah so besedila, posvečena protestantskim družbenim nazorom in socialni etiki. Obe značilnosti – formalna, z novo rubriko, in vsebinska, s poudarki na vprašanju protestantske družbene etike – sta povezani z dogajanjem v letu izida. (Revija *Stati inu obstat* z dosedanjim enkratnim letnim izhajanjem hočeš nočeš dobiva status analov ...)

Ljubljana je v letu, ko je bila Unescova »svetovna prestolnica knjige«, po zaslugi mestnih oblasti in njihovih kulturnih služb dobila *Trubarjevo hišo literature* – literarno hišo, umeščeno v nekdanjo hišo Primoža Trubarja v stari Ljubljani. V hiši so našli svoj prostor in čas tudi študijski večeri s predavanji in razgovori, ki jih je enkrat na mesec organiziralo *Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar*. Takojšnje in zaželeno trajne vključitve študijskih večerov društva v bogat in

raznovrsten program *Trubarjeve hiše literature* nista narekovali le povezujoče Trubarjevo ime in dejstvo, da literatura in knjiga, ki (naj) jima predvsem služi literarna hiša s svojimi dejavnostmi, na Slovenskem temeljita na Trubarjevi dediščini, ki (naj) jo ohranja in razvija tudi društvo *Primož Trubar*. Da se je prostore nekdanje Trubarjeve hiše v stari Ljubljani končno le posrečilo ohraniti in pridobiti za javno dobro, za dejavnosti, ki jih je obeležilo Trubarjevo ime, je tudi zasluga dolgoletnega prizadevanja obeh dosedanjih predsednikov slovenskega protestantskega društva, Ota Norčiča in Viktorja Žaklja. Iz programa študijskih večerov objavljamo prispevke, ki so jih avtorji pripravili za tisk.

V letu velike ekonomske in sistemske krize se je tako rekoč vsilil tudi vsebinski poudarek na obravnavanju protestantskih družbenih nazorov in socialne etike. Finančno-ekonomska kriza zahodnega sveta ponovno izziva vprašanja o krizi kapitalizma in moderne družbe sploh. Če/ker se je v obdobjih vzpona kapitalizma in modernosti (upravičeno) govorilo o »zaslugah« protestantizma in protestantske etike kot posebnih spodbud in opor razvoju zahodnega kapitalizma in modernosti, se v času krize ni mogoče izogniti kritičnim vprašanjem o njihovi »krivdi« in ponovnemu premisleku njihove možne vloge pri soočenju s sedanjo krizo. (O tem, na primer, že v članku *Reformacija, protestantsko krščanstvo in moderna družba*, *Stati inu obstat* 9-10/2009). Živimo v razmerah, ko kapitalizem in modernost spet očitno kažeta svoje problematične strani, in to v času še živega izkustva, da so se tokovi, ki so v prejšnjih krizah poizkušali zapustiti glavni moderno-kapitalistični tok, bodisi zamočvirili bodisi končali v prepadih bodisi se sami po ovinkih preusmerili nazaj k osnovnemu toku. Drugi še obstoječi tokovi tudi ne kažejo privlačnih možnosti. Edina alternativa v takih razmerah brez prave alternative naj bi bilo odgovorno plutje po glavnem toku – z ustreznim znanjem seveda, a tudi z ustrezno etično-moralno usmeritvijo, njenimi spodbudami, a tudi zavorami. V ospredje prihajajo vprašanja osebne in socialne etike, vrednot, odgovornosti – in s tem nenazadnje vprašanje protestantske etike, njenih sedanjih (z)možnosti in obveznosti. K ponovnemu premisleku teh vprašanj naj bi v tej številki prispevali raznovrstni teksti. Najprej prevod zaključnih misli iz znamenitih *Družbenih naukov krščanskih cerkva in skupin* Ernsta Troeltscha (1865–1923), protestantskega teologa in sociologa, sopotnika Maxa Webera. Pospremljen je s sodobnim komentarjem Volkerja Drehsena, enega najboljših poznavalcev Troeltschevega dela, o (z)možnostih krščanske socialne etike. Vsekakor je bil Troeltsch med prvimi, ki so jasno uvideli, da krščansko oznanilo Božjega kraljestva ne more in ne sme pomeniti oznanjanja umika iz sveta, se pravi iz družbenih in kulturnih razmer modernosti, pa tudi ne

iluzije, da imajo krščanske cerkve tako rekoč v rokavi skrite rešitve za vse obstoječe družbene in ekonomske probleme, če bi jih le hoteli poslušati ... S prvo obsežnejšo slovensko študijo družbenih nazorov slovenskih protestantov 16. stoletja – delom Alberta Kosa iz leta 1946 – nas seznanja rubrika *Bilo je povedano*. Objavljeno predavanje sodobnega nemškega avtorja T. Jähnichen na študijskih večerih pa nas seznani s stališči in prizadevanji *Evangelikičanske cerkve v Nemčiji* v aktualnih ekonomskih in socialnih razmerah.

Razprave, študije imajo tri razvidne poudarke. Andrej Leskovic s prispevkom o *Ernstu Blochu* in Cvetka Tóth s prispevkom o *Paulu Tillichu* z novih vidikov prikažeta misel dveh filozofov iz generacije, ki se je oblikovala v soočenju z velikimi krizami – dve svetovni vojni, ekonomska kriza in vzpon ter propad nacizma – v prvi polovici 20. stoletja in je v tem soočenju oblikovala tudi svoje afirmativno, pa čeprav tudi kritično pojmovanje religije in krščanstva. Ob vseh razlikah – Bloch kot marksist in ateist, Tillich kot protestantski teolog – ju druži premišljeno izkustvo soočenja z radikalno krizo: ob vsej kritičnosti do religije sta v religiji/krščanstvu vendarle videla oporo in afirmacijo človeškosti. Ne slučajno srečamo Tillich v reviji ponovno v okviru rubrike *Študijski večeri*, neposredno in ob obravnavi vprašanja aktualnosti reformacijske teologije v kriznem času 21. stoletja. Dve razpravi sta posvečeni *valdencem* v Italiji: eno, pregledno, je za revijo napisal vidni predstavnik italijanske valdenske skupnosti, drugo, ki prikaže zgovoren primer boja valdencev za versko svobodo v času reformacije, je napisal slovenski poznavalec in raziskovalec italijanskega versko-kulturnega okolja. Valdence imamo lahko za najstarejšo kontinuirano obstoječo protestantsko skupnost v širšem pomenu besede: njihovi začetki segajo v 12. stoletje. Zaradi svojega brezkompromisnega vztrajanja pri revni in laični cerkvi (brez profesionalnih duhovnikov) so bili kljub miroljubnosti in popustljivosti v dogmatskih zadevah vseskozi surovo preganjani. Dva znanstvena članka obravnavata *jezikovna vprašanja*: članek Melite Zemljak Jontes v delu Jurija Dalmatina, članek Fanike Krajnc Vrečko pa v Trubarjevem prevajanju Nove zaveze. Prikaz bibličističnih vidikov prevajanja je nastal hkrati z uvodom v 6. zvezek Trubarjevih *Zbranih del*, ki prinaša Trubarjev prevod prvega dela *Novega testamenta* iz leta 1582.

Rubrika *Študijski večeri* objavlja predavanja v *Trubarjevi hiši literature* v sezoni 2010/11, kakor so jih avtorji pripravili za objavo. Raznovrstnost tem in pristopov v objavljenih prispevkih izraža tudi siceršnje programsko naravnost teh večerov v aktualnost in zgodovino, k zanimivim in pogosto obravnavanim ali k manj znanim vprašanjem, z domačimi in tujimi poznavalci, s člani društva in gosti, kot je zamisel

večerov predstavil njihov iniciator in voditelj Božidar Debenjak. Jonatan Vinkler je predstavil v Sloveniji malo znano reformacijsko in protireformacijsko dogajanje na Češkem in Moravskem, ki pa je bilo usodno ne le za Češko, ampak za Srednjo Evropo sploh. Marko Kerševan in Traugott Jähnichen pišeta o aktualnih vprašanjih reformatorske teologije in protestantske etike na začetku 21. stoletja, Cvetka Hedžet Tóth govori o Paulu Tillichu, Majda Merše o leksikografskem delu *Besedje slovenskega knjižnega jezika v 16. stoletju*, ki je rezultat večdesetletnega dela skupine jezikoslovcev ZRC SAZU. Skupaj s člankom Melite Zemljak Jontes ponovno priča, kako pomembno je raziskovanje jezikovnega vidika delovanja slovenskih protestantov (in kako zato naša revija upravičeno opozarja tudi nanj). Mihael Glavan, raziskovalec Kocbekove rokopisne zapuščine in tudi sicer eden najboljših poznavalcev njegovega življenja in dela, se je ob letošnjem Kocbekovem jubileju – ki ga je najbolj odmevno obeležila Inkretova knjiga *In stoletje bo zardelo* – s predavanjem in člankom lotil vprašanja protestantskih značilnosti Kocbekovega krščanstva.

Rubrika *Bilo je povedano*, kakor rečeno, prinaša odlomke iz doktorske disertacije *Družbeni nazor slovenskih protestantov* Alberta Kosa iz leta 1946.

Tokratne obsežne in raznovrstne Razglede, vpogleda začenja Nadja Zgonik s poglobljenim in primerjalnim prikazom – podprtim s fotografijami – najnovejšega ljubljanskega *spomenika protestantskim piscem in tiskarjem*, plastike Luja Vodopivca, ki je bila v minulemu letu postavljena v *Parku slovenske reformacije* ob ljubljanski evangeličanski cerkvi. Plastika z avtorjevim delovnim naslovom *Adam* je posebej posvečena Adamu Bohoriču, ki je slovnično zakoličil prvi slovenski črkopis. Delo sicer slavi kolektivno in ne le individualno prizadevanje slovenskih protestantov; ne nazadnje dobi z upodobljenimi knjigami in črkami zaslužen *hommage* tudi tiskar Janez Mandelc, ki je leta 1575 prvi na slovenskih tleh natisnil knjigo v slovenskem jeziku. Dva prevedena prispevka obeležujeta začetek nove zbirke *Edition Primož Trubar* pri celovski založbi *Wieser* s prevodom knjige *Primož Trubar* Jožeta Javorška. Objavljamo spodbuden predgovor evangeličanskega škofa Michaela Bünkerja in tehten uvod Karla W. Schwarza k prevedeni Javorškovi knjigi (oba sta tudi člana uredništva nove zbirke). Edi Vrečko napoveduje slovenski prevod Trubarjevih nemških predgovorov v naslednji knjigi (digitalne izdaje) Trubarjevih zbranih del. Trije prispevki osvetljujejo *Tolerančni patent* Jožefa II. iz leta 1781. Jonatan Vinkler je poskrbel za skrben prevod dokumenta, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije. Gre za okrožnico, sam izvirnik dokumenta je seveda v avstrijskem državnem arhivu; prevodu je dodal izčrpen prikaz načina objave *Tolerančnega patenta* in njegove vloge v avstrijskih deželah. O njegovem

pomenu za Slovence med Rabo in Muro na Ogrskem piše redni sodelavec revije Franc Kuzmič. Tolerančni patent je bil v deželah habsburške monarhije objavljen v različnih verzijah in jezikih (poleg izvirnika v nemščini še v latinščini za Ogrsko, češčini in italijanščini; morebitnega takratnega prevoda v slovenščino doslej ni bilo mogoče najti). Ob raziskovanju življenja Alasia da Sommaripe, avtorja italijansko-slovenskega slovarja iz leta 1607, so prišli na dan *novi dokumenti o inkvizicijskem obračunu s Petrom Kupljenikom* (o čigar smrti na grmadi v Rimu leta 1595 se do objavljene raziskave italijanskega zgodovinarja Silvana Cavazze leta 1995 sploh ni vedelo). Iz razprave o Alasiu da Sommaripa italijanskega zgodovinarja Sergia Bonazze, objavljene v zborniku *Reformacija na Slovenskem: ob 500 letnici Trubarjevega rojstva* (Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana 2010), smo izbrali odlomke in prevedli dokumente, ki govorijo o usodi Kupljenika in tistih, ki so mu posebej stregli po življenju. Anja Dular prikaže dokumente o evangeličanski cerkveni občini v Ljubljani, ustanovljeni/obnovljeni leta 1850, ki jih hrani knjižnica *Narodnega muzeja Slovenije* in ki jih je izbrala za priložnostno razstavo v Trubarjevem jubilejnem letu 2008 – tudi v vzpodbudo za celovit popis gradiva o tej občini v slovenskih muzejih. (Na osnovi virov, s katerimi razpolaga sedanja cerkvena občina v Ljubljani, je nastala diplomska naloga Brede Dvořák Drašler, odlomke iz nje smo objavili v *Stati inu obstatu*, 3-4/2006.)

Portret zaslužnih za protestantsko dediščino na Slovenskem je napisal Dušan Voglar. Namenjen je tokrat slavistu in literarnemu zgodovinarju, akademiku Jožetu Pogačniku (1933–2002), ki je zavzetost za protestantske začetke slovenske književnosti, zavest o njihovi pomembnosti in povezanosti s širšimi evropskimi duhovnimi tokovi ohranil in razširjal tudi v svojem dolgoletnem univerzitetnem delovanju v hrvaškem, srbskem in nemškem prostoru. V društvu se ga še posebej spominjamo kot urednika (skupaj z akademikom Francem Jakopinom in piscem teh vrstic) *Tretjega Trubarjevega zbornika*, ki ga je leta 1996 društvo izdalo skupaj s Slovensko matico iz gradiva simpozija ob 400. obletnici Trubarjeve smrti. Rubrika Prevodi je, kot smo že omenili, posvečena *Ernstu Troeltschu*. Kronika kot običajno objavlja govor na državni proslavi ob Dnevu reformacije, tokrat kulturne ministrice Majde Širca leta 2010 v Mariboru. Objavljamo tudi nagovor ob nanovo uvedenem državnem prazniku, Dnevu Primoža Trubarja 8. junija. Ker smo, kot rečeno, nekako prevzeli tudi vlogo analov pomembnih dogodkov za protestantizem in njegovo dediščino, se v tej vlogi in na tem mestu torej spomnimo tudi prvega uradnega praznovanja novega državnega praznika v letu 2011. Pobudo zanj je dal v Trubarjevem letu starosta slovenskih pisateljev Boris Pahor: neposredno sicer kot predlog, da bi k prazniku reformacije dodali tudi

Trubarjevo ime. Tudi društvu je bil blizu tak predlog. Državni zbor je na predlog skupine poslancev na čelu s Samom Bevkom in Majdo Potrata ob upoštevanju še drugih tovrstnih pobud s spremenjenim zakonom o praznikih uvedel nov praznik 8. junija, ki pa ni dela prost dan. Praznovanje Dneva reformacije je v Sloveniji vseskozi imelo dvojni značaj: bilo je poseben praznik cerkva in verskih skupnosti, ki so izšle iz reformacije, hkrati pa praznik, ki je izražal in ohranjal zavest o pomenu duha reformacije za oblikovanje slovenskega knjižnega jezika in s tem temelja slovenske nacionalne identitete. Praznovanje je bilo tako vseskozi povezano s spominjanjem življenja in dela Primoža Trubarja. Brez duha reformacije Primož Trubar Slovincem ne bi dal tega, kar jim je dal in zaradi česar se ga spominjamo in ga slavimo; toda tudi reformacija brez Trubarja in njegovega dela za Slovence ne bi postala to, kar je in kar nam danes pomeni. Naj se torej ta dvojna vezanost zdaj izraža tudi v dveh praznikih, pa čeprav z različnimi poudarki: morda tako, da bo pri Dnevu reformacije v ospredju evropska in duhovna razsežnost, pri Trubarjevem dnevu pa slovenska ozemljenost ...

V Kroniki utemeljeno ponatiskujemo tudi zaskrbljeni in jezni, a hkrati optimistični zapis/napoved Jonatana Vinklerja o prenehanju izhajanja Trubarjevih *Zbranih del* v knjižni obliki in njihovem nadaljnjem izhajanju zgolj v digitalni obliki. Ob jezni ugotovitvi, ki se vsiljuje, da je vsaj neokusno, če se prav pri Trubarjevih delih, s katerimi se je tiskanje slovenskih knjig začelo, s tiskanjem preneha, se vendar ponuja tudi optimističen pogled: navsezadnje je Trubar z obema rokama zgrabil največjo tehnično inovacijo svojega časa, tisk – ali ne bi torej danes z enako vnemo prav on segel po sedanji veliki inovaciji, po digitalni komunikaciji. Vse s ciljem, da bi bila (Trubarjeva) dela dostopnejša širšemu krogu bralcev, kakor so bila doslej v (pre)dragih izdajah ...

In spet – nazadnje, a nenazadnje: iskrena zahvala vsem, ki so z (neplačanim) avtorskim ali denarnim prispevkom (kot donatorji, sponzorji, naročniki) omogočili izid letnika 2011 naše revije.

dr. Marko Kerševan

VRNIMO LJUDEM KNJIGO

Ljubljana, 22. decembra 2011

Ljubljanske 12. prireditve *Vrnimo ljudem knjigo*, posvečene 411. obletnici požiga slovenskih protestantskih knjig, se je pred Mestno hišo 22. decembra 2011 udeležilo razmeroma precej obiskovalcev. Med njimi je bilo največ članov Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar iz Ljubljane, pa še iz Murske Sobote, Krškega in drugih krajev. Pridružilo se jim je

Letošnje spominske slovesnosti ob požigu protestantskih knjig je v hladnem zimskem popoldnevu privabilo precej ljudi

tudi nekaj naključnih mimoidočih. S to tradicionalno prireditvijo želita soorganizatorja, se pravi Mestna občina Ljubljana in Slovensko protestantsko društvo, ohranjati spomin ne le na neljubi in nečastni dogodek leta 1600, ampak predvsem na eno največjih obdobij slovenske zgodovine, ki je slovenski narod s pomočjo knjige popeljalo k evropskemu, humanističnemu svetovljanstvu.

Prireditev je vodil Matjaž Gruden z Rašice. Po njegovi zaslugi so jo zaznamovale tudi misli enega največjih in najpomembnejših slovenskih mož, Frana Levstika, ki se je leta 1831, pred 180 leti torej, rodil v vasi Dolnje Retje blizu Velikih Lašč.

Po Grudnovem uvodnem pozdravu in nagovoru so člani Mešanega pevskega zbora Kulturno umetniškega društva SCT, ki so nas s svojim prisrčnim sodelovanjem nehote spomnili na kruto usodo nekdanjega gospodarskega velikana, zapeli pod vodstvom Denisa Robnika dve Trubarjevi pesmi.

Matjaž Gruden je nato prebral nekaj znova in znova aktualnih Levstikovih misli (gl. v nadaljevanju) in opozoril: »Levstik je doživljal za velike Slovence značilno usodo. Uradno ga ni nihče hotel javno priznavati za avtoriteto, neuradno so vsi tedanji velmožje k njemu zahajali po nasvete. Podobno se dogaja tudi v našem času. Trubarja so ankete razglasile za najpomembnejšega Slovenca v narodni zgodovini, pa vendar njegova domačija na Rašici, kljub močnemu prizadevanju tako Javnega zavoda Trubarjevi kraji kakor Slovenskega

protestantskega društva še vedno nikakor ne uspe pridobiti niti muzejskega statusa niti statusa spomenika nacionalnega pomena (mimogrede, že porušeni ljubljanski Kolizej s tem ni imel nobenih težav). Tudi Valvasorjeva *Slava vojvodine Kranjske* velja v strokovnih krogih za eno izmed najpomembnejših del slovenske zgodovine (dr. Matjaž Kmecl je celo izjavil, da ne gre le za knjigo ampak za nacionalni spomenik), pa vendar je odnos državnih institucij do podpore celovitemu prevodu *Slave* v slovenski jezik mizerno mlačen. Častna izjema je Javna agencija za knjigo, ki pa ima na voljo omejena in več kot skromna sredstva. Zdi se, da Slovenci resnično ne vemo čisto dobro, kaj bi pravzaprav s svojo izjemno kulturno dediščino.«

Sledil je kratek govor mag. Viktorja Žaklja, predsednika Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar (gl. v nadaljevanju), po njem pa sta dobila besedo Fran Levstik s svojim sporočilom takim in drugačnim vladam ter za njim predstavnica prof. dr. Milena Mileva Blažič, svetnica v Mestnem svetu Mestne občine Ljubljane, s svojim nagovorom (gl. v nadaljevanju).

Naslednjo točko kulturnega sporeda je Gruden napovedal z Levstikovimi besedami o mladini, Otroški pevski zbor Osnovne šole polje pa je nato počastil spomin na prve slovenske knjige s svojim radoživim petjem.

S še enim Levstikovim sporočilom ter v spomin in opomin na požig reformacijskih knjig pred 411 leti, predvsem pa v čast vsem ustvarjalcem slovenske

književne zgodovine, je Gruden povabil ljubljansko svetnico prof. dr. Mileno Milevo Blažič in predsednika protestantskega društva mag. Viktorja Žaklja, naj ob bronasti spominski plošči, vzdani v tlak pred Mestno hišo, simbolično prižgeta novo luč – luč za knjigo. Po prižiganju sveč se je tiskar mojster Janez ob svoji potujoči srednjeveški tiskarni z izročitvijo spominske listine svetnici Blažič in predsedniku Žaklju v imenu vseh častilcev slovenske besede zahvalil organizatorjem današnje prireditve v upanju, da bomo še naprej ohranjali ta zgodovinski spomin.

Po koncu prireditvenega programa pred Mestno hišo so si obiskovalci lahko izbrali na stojnicah različne brezplačne knjige iz Trubarjevega antikvariata in si jih žigosali s spominskim žigom, na ročnem tiskarskem stroju Manufakture Mojstra Janeza pa so si lahko natisnili priložnostno listino. Za prezeble, lačne in žejne je Zavod Dežela Kranjska, izdajatelj celovitega slovenskega prevoda Valvasorjeve *Slave vojvodine Kranjske*, pripravil še stojnico z Arvajevimi kranjskimi klobasami ter času primernimi napitki.

Prireditev se je nadaljevala v Rdeči dvorani v 1. nadstropju Mestne hiše z ogledom priložnostne razstave Valvasorjevih del ob nedavno natisnjenem prevodu 3. zvezka *Slave vojvodine Kranjske* v prevodu družine Debenjak. Prevajalec Primož Debenjak je pritegnil občinstvo z zanimivim prikazom vsebine 3. zvezka, zlasti Valvasorjeve obravnave Ljubljane.

Besede Frana Levstika Slovencem

»Slovenci naše dobe so z ene strani še res preotročji, a z druge strani že preveč pokvarjeni, zlasti politično. Boreč se z nepoštenimi nasprotniki se sami ne boje nepoštenega orožja – in žalibog da jim je često celo do resnice ubogo malo! Pri nas gospoduje najbolj videz, torej hinavstvo in laž, ter vse naše veličanstvo je, kakor pobeljeni grobje v evangeliju. Zaničuje se znanje in prava izobraženost, ker je nima še niti narod niti njegovi prvaki.

Med Slovenci vsak misli, da vse ve, ker skoraj nobeden nič ne ve. Navideznemu velikačenju torej zdaj pšenica bogato cvete, in še dolgo bode cvetla. A gorje človeku, kateri si upa zoper to ziniti! Kajti kdor hoče med nami dobro živeti in srečo imeti, ni mu treba očeta in matere spoštovati, kakor uči pismo, nego spoštovati mu je samo prvake, ali vsaj molčati vsemu njih početju, ako ga hvaliti ne more. Kar pri Slovencih ne rodi prvak, to ne velja; če je tudi samo na sebi tem bolje, tem poštenije, vendar naj se ubije!

Navideznemu velikačenju in brezobzirnemu absolutizmu se druži najkosmatejši materializem; torej vse dere samo za novci, kateri edini vladajo; a kdor teh nima, molčati mu je v okrožju narodne modrosti.«

»Kakor ima vsaka reč svojo dobro in slabo stran, tako jo ima tudi naša kritična doba, v kateri se bodo

stari plesnivi kožuhi dozdanjega postopanja malo očistili moljev, flegmatični patriarhalizem otrepil suhih vej, morda tudi večja delavnost prebudila na političnem in posebno na znanstvenem polju.

Kaj pa poreče vlada? S tem kratkim vprašanjem so v pomanjkanju boljših razlogov nekaterih naših ‚visokošolanih‘ politikarjev hoteli kakor s Herkulovim kijem pobiti očitane slovenskih rodoljubov, ki so si predrznili soditi, da je kriva neplodna in breznačelna politika, katero so tirali slovenski državni in tudi kranjski deželni poslanci. Kakor radi priznamo, da je vlada in njeno mišljenje velik faktor v državnem življenju, ravno tako dobro vemo, da so narodi, njih pravice in terjatve še mnogo važnejši, ker so stalni faktorji, bistveni pogoji vsakemu državnemu življenju. Zaradi tega splošnega obzira smo prevzeli mi nalogo, da zagovarjamo in zastopamo zadnji faktor – to je narod in njegove pravice. Mi smo to nalogo prevzeli prostovoljno, poslancem se je izročila in zaupala na volitvah. Mi smo in bomo vedno vprašali: Kaj poreče narod?«

»Treba je temeljito otresti se vsake nespametne domišljavosti o lastni zrelosti in negrešljivosti; treba mlajše moči privabljeti in podpirati, ne pa moralno odpehovati z vidnim ali vsaj nazdevnim obnašanjem in zahtevanjem: če boš z menoj ali za menoj molil po suhem in po blatu, če ti je belo, kar je meni belo, bodeš moj, če ne, te bom povsodi pobijal in še za narod ti dela ne dam.

Na mladino je oprto naše upanje; toda mladina mora premisliti, da se potem nikoli več ne povrne mnogo prilik zornih let, v katerih je treba sejati, da se žito v klasje vreteni v moški dobi, v kateri ni uka, temveč trud in delo.«

»Kdor iz osebnega sovraštva narodu pravice jemlje, ta ne hrani, ampak zapravlja, ker seje črt, nezaupljivost

»Zastojnska« akcija Vrnimo ljudem knjigo

Predstavnica mesta dr. Milena Mileva Blažič in predsednik društva mag. Viktor Žakelj prižigata svečke ob spominski plošči

in prepir. Ni treba pojesti četrtinke soli s tistim, ki z njim sedi v deželnem zboru, da bi ga spoznal; treba je le odkritosrčnosti, vrlega čuta, kaj je po pravici, kaj ne; treba je takega prijateljstva, katero vedno gleda na duševno in materialno blagost svoje dežele!»

Nagovor mag. Viktorja Žaklja

Pred 400, 500 leti so nastajale prve knjige, tudi 26 Trubarjevih. Bilo jih je za tisti čas veliko, z današnjimi očmi gledano, malo. Bralo jih je lahko menda le okrog 2 % ljudi. Bilo je torej, pravijo, tudi malo bralcev.

A duh, ki je iz teh knjig ušel, je spremenil tok zgodovine. Razsvetljenstvo, novi vek, osvobojeni tlačan – meščan, novi družbenoekonomski odnosi – začetki tržnega gospodarstva so sprožili rast in razvoj. Človek gospodar je začel neusmiljeno izkoriščati in izrabljati živi in neživi svet okoli sebe, človeštvo se je razklalo na vladarje in vladane. Ob koncu prejšnjega tisočletja smo treščili ob zid. Toliko opevani napredek je zastal.

Tega zidu objokovanja še nihče ni preplezal. Morda zato, ker se ga noče, ne zna ali ne zmore.

Danes se dnevno tiska milijone knjig. Brati menda zna 98 % ljudi. Še vedno pa malo ljudi bere.

Duha iz teh knjig, ki bi morda omogočil preplezati to steno, pa ni in ni. Ga ni ali pa ga naša zamašena čutila ne zaznajo. A nekaj za to steno mora biti, človeštvo vendarle mora imeti prihodnost.

Tistega, kar iščemo, pa ne najdemo ali nočemo najti, a to le zato, ker je toliko drugačno od tistega, v kar smo stoletja verovali, dnevno delovali, je odpoved

stalni rasti v korist t. i. napredka, je vzdržno gospodarstvo, je družba, v kateri bodo ljudje znali živeti drug z drugim, a ne drug proti drugemu, je svetovno občestvo brez meja in vojska.

Astronomi pravijo, da v teh dneh zvezde stojijo tako, da kažejo nov začetek; verstva v tem času od pamtiveka napovedujejo nova in nova rojstva.

S predstavnico MOL bova prižgala tri sveče: prvo, v spomin na barbarski sežig protestantskih knjig, ki, žal, ni bil zadnji; drugo, v spomin tistim, ki so stoletja stali na braniku slovenstva, da smo danes lahko v državo organiziran narod; tretjo, kot luč na poti v prihodnost, v kateri bo človeštvo živelo skladno z naravo in s samim seboj.

Takšno prihodnost želim tudi vam in vašim dragim, posebej najmlajšim!

Nagovor prof. dr. Milene Mileve Blažič

Predstavnica Mestnega sveta in Mestne občine Ljubljana je posebej prisrčno pozdravila mlade, člane osnovnošolskega pevskega zbora, in jim zaželela, naj jih v zares mrzlem decembrskem dnevu ogreje spomin na začetke nastajanja slovenskih knjig. Spomnila je, da je bilo po ukazu protireformacijske komisije pred Mestno hišo 23. decembra 1600 sežganih 11 vozov knjig, 9. januarja 1601 pa še za tri vozove knjig, skupaj okrog 2000 knjig. Toda prireditev je namenjena širjenju knjižne kulture. Ko je bila Ljubljana leta 2010 svetovna prestolnica knjige, je po zaslugi Mestne občine dobila Trubarjevo hišo literature. Prvo nadstropje hiše Stritarjeva ulica 7, v kateri je leta 1562 živel Primož Trubar, je preurejeno v prostor, ki je namenjen literaturi in z njo povezanim dogodkom. S to hišo se je Ljubljana pridružila številnim evropskim mestom, v katerih že več let delujejo takšne javne institucije. Hiša združuje muzejsko sobo, čitalnico in prostore za programske dejavnosti. Z vsem tem je poudarjeno, da sta knjiga in pisana beseda vir slovenske identitete. Profesorica Blažič je ob koncu spet nagovorila mlade in jih povabila, naj postanejo stalni obiskovalci Trubarjeve hiše.

PRIMOŽ TRUBAR ZBRANA DELA

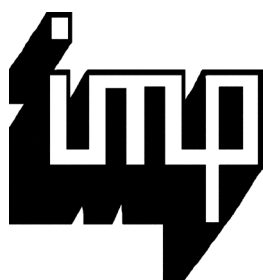
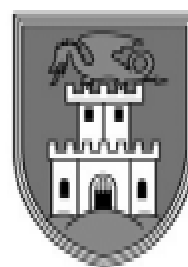
Konec decembra 2011 je v *Zbranih delih* Primoža Trubarja, pri katerih je glavni urednik dr. Jonatan Vinkler, izšla XI. knjiga. Obsega Trubarjeve nemške predgovore k različnim svojim in drugim knjigam. Uredil jo je Edi Vrečko, ki je tudi prispeval slovenske prevode predgovorov. Knjigo je izdal Pedagoški inštitut v elektronski obliki:

<http://www.pei.si/Sifrant/StaticPage.aspx?id=86>.

NAŠI SPONZORJI

Mestna občina Ljubljana

Mercator

Najboljši sosed

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar

Tivolska 50/X, 1000 Ljubljana
www.drustvo-primoztrubar.si
info@drustvo-primoztrubar.si

